

MIGRATION

MUUTTOLIIKE

2 / 2 0 2 3

TEEMA:

ALUEKEHITYS JA MAAN SISÄINEN
MUUTTOLIIKE

JARI KOLEHMAINEN & HELI KURIKKA

KORKEAKOULUTUS MUUTTOLIIKKEEN AJURINA:
KESKIKOKOISTEN KORKEAKOULUKAUPUNKIEN
NÄKÖKULMA

HANNU TERVO

OLIKO KORONAPANDEMIALLA VAIKUTUKSIA
MAASSAMUUTTOON JA ALUEKEHITYKSEEN?

JANNE ANTIKAINEN & RASMUS ARO

SUOMEN VÄESTÖLLISET SKENAARIOT
VUOTEEN 2040

TOMAS HANELL, MARKKU MATTILA,

TONI AHVENAINEN & MIKA RAUNIO

JOKO LÄHDET, VASTAHAN TULIT?
ULKOMAALAISTAUSTAISTEN HENKILÖIDEN
MUUTTOLIIKE SUOMESSA VUOSINA 2010–2021

DANIEL RAUHUT

REFUGEES' GEOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC
MOBILITY IN RURAL REGIONS

MIGRATION

MUUTTOLIIKE

Migration–Muuttoliike on Siirtolaisuusinstituutin tuottama julkaisu, joka käsittelee muuttoliikkeeseen, yhteiskuntaan ja siirtolaisuuteen liittyviä teemoja sekä kokoaa niiden ympärille ajankohtaisia keskusteluja ja näkökulmia.

Siirtolaisuusinstituutti on sekä muuttoliikkeiden tutkimukseen että dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa.

49. vuosikerta / Volume 49

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Saara Pellander

Toimitussihteeri / Editorial Assistant
Kirsi Sainio

Vierailevat toimittajat / Visiting Editors
Tomas Hanell
Markku Mattila

Taitto / Layout
Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland
www.siirtolaisuusinstituutti.fi
kirsi.sainio@utu.fi

ISSN 0355-3779 (painettu)
ISSN 1799-6406 (verkkojulkaisu)

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet ovat heidän omiaan.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

- 1** PÄÄKIRJOITUS:
ALUEKEHITYS JA MAAN SISÄINEN MUUTTOLIIKE
Tomas Hanell & Markku Mattila
- 4** KORKEAKOULUTUS MUUTTOLIIKKEEN AJURINA:
KESKIKOKOISTEN KORKEAKOULUKAUPUNKIEN
NÄKÖKULMA
Heli Kurikka & Jari Kolehmainen
- 12** Näkökulma: Millainen on vetovoimainen korkeakoulu kaupunki ja kuinka keskikokoinen korkeakoulu kaupunki pärjää kilpailussa suurten kaupunkien kanssa?
Kari Urpilainen
- 14** OLIKO KORONAPANDEMIALLA VAIKUTUKSIA MAASSAMUUTTOON JA ALUEKEHITYKSEEN?
Hannu Tervo
- 20** Näkökulma: Uudenmaan veto- ja pitovoima näyttävät pitävän pintansa
Johannes Herala
- 22** SUOMEN VÄESTÖLLISET SKENAARIOT VUOTEEN 2024
Rasmus Aro & Janne Antikainen
- 30** Näkökulma: Suomen epätasaisen väestökehityksen maantiede ja maahanmuutto
Heikki Sirviö
- 34** JOKO LÄHDET, VASTAHAN TULIT?
ULKOMAALAISTAUSTAISTEN HENKILÖIDEN MUUTTOLIIKE SUOMESSA VUOSINA 2010–2021
Tomas Hanell, Markku Mattila, Toni Ahvenainen & Mika Raunio
- 42** Näkökulma: Alueellisten työmarkkinoiden perspektiivistä muuttoliike ei tällä hetkellä optimaalinen
Antti Kaihovaara
- 44** REFUGEES' GEOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC MOBILITY IN RURAL REGIONS
Daniel Rauhut
- 50** Näkökulma: Syrjinnän ehkäisy on edellytys kotoutumiselle ja paikallisyhteisöön kuulumiselle
Maria Tiainen
- 54** HORISONTTI:
SUOMEN ALUEKEHITYS MILITARISAATION AIKAKAUDELLA
Sami Moisio
- 58** TULEVAISUUDEN TEKIJÄ:
VAKITUINEN ASUINYMPÄRISTÖ ON YHTEYDESSÄ MONIPAIKKAISEEN ASUMISEEN SUOMESSA
Nestori Grönholm
- 63** KIRJA-ARVIOT

PÄÄKIRJOITUS

ALUEKEHITYS JA MAAN SISÄINEN MUUTTOLIIKE

TOMAS HANELL

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

MARKKU MATTILA

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

Suomen sisäinen muuttoliike on viime vuosina selvästi monimuotoistunut. Tämän teemanumeron eri kirjoitukset valottavat tätä ilmiötä. Ne myös luovat pohjan keskustelulle siitä, minkälainen Suomi nykyisten väestöllisten aluekehitystrendien päässä todennäköisesti odottaa ja miten tähän tulevaisuuteen ehkä tulisi vaikuttaa ja miten.

Vuosikymmenten saatossa erilaiset teemat ovat nousseet suomalaisen aluekehityksen keskiöön. Maan sisäisen muuttoliikkeen näkökulmasta tämän lehden historia kuvastaa hyvin joitain näitä käännteitä. Riippuen hieman millä kriteereillä artikkeleita luokitellaan, on lehdessä vajaan viiden vuosikymmenen aikana (1974–2022) julkaistu 69 artikkelia, jotka käsittelevät Suomen sisäistä muuttoliikettä. Näistä kolmasosa julkaistiin ajanjaksolla 1974–1980 (25 artikkelia) ja kolmasosa ajanjaksolla 2000–2010 (20 artikkelia). Molemmat vuosikymmenet olivat Suomessa huomattavan kaupungistumisen ja keskittymisen aikaa, mikä selvästi on saanut kirjoittajat ahkerasti tarttumaan teemaan. Aika saa näyttää, tuleeko koronapandemian jälkeisestä 2020-luvusta myös vastaavanlainen vuosikymmen.

Tämänhetkisessä Suomen julkisessa muuttoliikekeskustelussa on havaittavissa kaksi erittäin voimakasta narratiivia. Toinen näistä keskittyy kaupungistumisen ja sen mukana väestön ja työpaikkojen keskittymisen oletettuun ehdottomuuteen. Eli siihen, että globalisaatio ja sitä seuraava kaupungistuminen olisi ikään kuin luonnonlaki, jota vastaan on turha harata. Toinen narratiiveista liittyy työperäisen maahanmuuton mahdollisuuden pelastaa Suomi vallitsevasta työvoimapulasta, ja sen kautta korjata taloudellisen huoltosuhteen vinoumat, jonka seurauksena nykyisenkaltaisen

hyvinvointivaltio onnistuttaisiin edes joiltain osin säilyttämään. Tämän teemanumeron kirjoitukset haastavat ainakin osittain näitä käsityksiä suomalaisesta alueellisesta kehityksestä ja maan sisäisestä muuttoliikkeestä. Ei vähiten Sami Moisio *Horisontti* -kirjoitus.

Siinä Moisio toteaa, että viime vuosikymmenet vallalla ollut kansainvälisen taloudellisen keskinäisriippuvuuden globalisaatiovaihe näyttäisi tulleen tiensä päähän, ja että uutta vaihetta leimaa turvallisuusajattelun hallitsevuus yleisessä poliittisessa keskustelussa. Hänen mukaansa tällä voi olla kauaskantoisia myönteisiä vaikutuksia myös Suomen tulevaan aluekehitykseen, mutta vain, jos valtio – nykyisestä poiketen – ajaisi aktiivista teollisuuspolitiikkaa. Militarisaation aikakaudella kriittiset raaka-aineet muodostavat keskeisen edellytyksen vihreän siirtymän ja digitaaliteollisuuden korkean teknologian teolliselle tuotannolle. Moisio näkee riskinä sen, että esimerkiksi EU:n tai muun tulevaisuuden talousblokin sisällä suuri osa Suomea mielletään pelkästään alhaisen tuotantoasteen raaka-aineresurssina, ja että korkeamman jalostusasteen tuotanto keskittyy muutamalle kaupunkiseudulle. Tällöin Suomen valtioalue voisi revetä kahtia muodostaen maantieteellisesti suppean korkean osaamisen ja korkean jalostusasteen alueen ja toisaalta eräänlaisen kriittisten raaka-aineiden tuotantoalueen. Tällainen kehitys vahvistaisi suurten kaupunkiseutujen ja muun maan jo ennestään epätasaista alueellista kehitystä. Moisio näkee myös, että Suomen Nato-jäsenyydellä ei välttämättä tarvitse olla suurtakaan aluekehityksellistä vaikutusta, ei edes Itä- ja Pohjois-Suomen kriittisen kuljetusinfrastruktuurin suhteen.

Heli Kurikka ja Jari Kolehmainen nostavat analyysissään esille aluekehityksen niin kutsuttuja pehmeitä tekijöitä, jotka liittyvät – tässä tapauksessa keskikokoisten yliopistopaikkakuntien – mielikuviin, koettuun elämänlaatuun tai sosiaalisiin verkostoihin. Onkin tärkeää, että kirjoittajat nostavat päivänvaloon myös tällaisia seikkoja. Ei vähiten siksi, että aluekehitystä on Suomessa perinteisesti kuvailtu miltei pelkästään niin kutsuttujen kovien faktojen avulla, joita esimerkiksi ovat alueellinen bruttokansantuote, työllisyys- tai työttömyysaste. Niin kutsutun Stiglitz-raportin tai Euroopan Unionin ”Beyond GDP” -aloitteen (2009) seurauksena on alueellista kehitystä pohjoisella pallonpuoliskolla enenevässä määrin alettu tarkastella myös pehmeiden tekijöiden valossa. Esimerkiksi kokeemusperäistä dataa sisällytetään nykyään useammin aluekehityksellisiin analyyseihin. Näin moninaistetaan varsin suppeaa alueellisen kilpailukyvyyn narratiivia.

Aluekehittämisellä voi olla monenlaisia moottoireita. Kurikan ja Kolehmainen artikkelia kommentoidessaan Kari Urpilainen nostaa esiin korkeakoulujen merkittävän roolin. Selvää on, että koulutuksen sekä tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiotyön tarjonta ja tarjonnan maantieteellinen jakautuminen vaikuttaa myös alueiden kehitykseen. Nykyisellä koulutusjärjestelmällämme on muuttoliikkeessä keskittävä vaikutus. Siinä missä ”syrjäseutujen” koulutusmahdollisuuksia on viime aikoina leikattu, tehtiin ennen toisin. Esimerkkinä olkoon vaikkapa yliopistoverkoston maantieteellinen laajentaminen erityisesti 1960-luvulla. Tällä oli huomattava positiivinen alueellinen merkitys.

Hannu Tervo nostaa analyysissään koronapandemiavuosien radikaalisti muuttuneista maan sisäistä muuttoliikevirroista samankaltaisia huomioita kuin Kurikka ja Kolehmainen. Kun paikkasidonnainen työ hiljalleen muuttuneen osittain paikkaan sitoutumattomaksi, voi hyvin olla, että asuinpaikan valintaa sääntelevät muutkin seikat kuin vain etäisyys työpaikkaan. Tällaisessa tilanteessa pehmeillä tekijöillä, kuten väljyydellä, luonnonläheisyydellä, tai asuinalueen rauhallisuudella voi olla huomattava vaikutus asuinpaikan valintaan. Toki Tervo myös huomauttaa, että tilanne tulevien vuosien aikana saattaa palautua samaksi, kuin se menneinä kolmena vuosikymmenenä on ollut. Uudenmaan näkökulmasta katsottuna Johannes Heralan kommentti Tervon artikkeliin viittaisi tähän.

Heralan mukaan Uudenmaan vetovoima säilynee myös tulevaisuudessa ja tässä maahanmuuton rooli vahvistuu ennestään. Hän nostaa esiin myös maakunnan suurimpia haasteita. Esimerkiksi sen, että maakunnan sisäinen kehitys on hyvin pirstoutunut, jolloin pääkaupunkiseutu eroaa hil-

jalleen omaksi kasvusaarekkeekseen samalla kun kehitys maakunnan laita-alueilla hiipuu.

Rasmus Aron ja Janne Antikaisen ennusteiden perusteella Heralan otaksuma näyttäisi pitävän paikkansa. Aron ja Antikaisen mukaan väestön alueellinen keskittyminen jatkunee ainakin seuraavat kaksi vuosikymmentä. Syntyvyyden osuus alueellisesta väestönkasvusta pienenee ja maahanmuuton suhteellinen rooli kasvussa vahvistuu tulevien vuosien aikana ennestään. Tämän seurauksena alueellisen väestönkehityksen dynamiikka johtaisi siihen, että yhtäältä suurten kaupunkien ja toisaalta pienempien paikkakuntien sekä maa- ja syrjäseutujen väliset erot joutuisivat taka-alalle, ja väestönkehityksen keskeisin taisto käytäisiin yksinomaan suurten kaupunkiseutujen välillä. Ja että tämän kilpailun kohde olisi miltei yksinomaan maahan muuttanut väestö. Tomas Hanell, Markku Mattila, Toni Ahvenainen ja Mika Raunio tarttuvat juuri tähän teemaan, ja kuvaavat artikkelissaan ulkomaa-laistaustaisen väestön Suomen sisäisen muuton voimakasta keskittymistä miltei yksinomaan Uudellemaalle ja eritoten pääkaupunkiseudulle.

Komentoidessaan Aron ja Antikaisen skenaarioita Heikki Sirviö toteaa, että myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa olisi tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Hän peräänkuuluttaa ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen. Tämä vaatii kuitenkin investointeja erityisesti maahanmuuttajaväestölle suunnatuissa palveluissa, jotta he kykenevät asioimaan viranomaisten kanssa, pääsevät liikkumaan kohtuullisilla kustannuksilla, ja että opiskeluun, työhön ja toimeentuloon kiinni pääseminen helpottuu näillä alueilla.

Antti Kaihovaara valaisee Hanellin ja kollegojen kirjoitusta nostoen esiin erilaisia selitysmalleja sille, miksi ulkomaa-laistaustaisen väestön keskittyminen on niin voimakasta. Heikomman työmarkkina-asema kautta tämän väestöryhmän sitoutuminen tiettyyn paikkaan juuri työpaikan kautta on heikompaa. Lisäksi esimerkiksi vuokra-asumisen suuri osuus väestöryhmässä myös osaltaan kasvattaa muuttoalttiutta, kuten myös etniseen taustaan perustuviin verkostoihin liittyvät vetovoimatekijät. Hän toteaa edelleen, että alueellisten työmarkkinoiden rooli tämän ryhmän muuttoliikkeessä ei ole keskeinen. Jos näin olisi, ei ulkomaa-laistaustaisten henkilöiden osuus esimerkiksi työvoimapolusta kärsivissä Pohjanmaan maakunnissa olisi niin alhainen.

Myös Daniel Rauhut syventyy artikkelissaan maahanmuuttajien keskittymisen syihin. Hänen analyysinsä perusteella tärkeä syy keskittymiselle

on se, että jos maahanmuuttajataustainen henkilö haluaa kiivetä sosiaalisesti, ei tämä pienemmällä paikkakunnilla halua onnistua. Niin kauan, kun hän suostuu olemaan työmarkkinoilla lähinnä alhaisen osaamisen matalalakkaisissa ja mahdollisesti osa-aikaisissa segmenteissä, ei tarvetta muuttoon tule, ja integroituminen paikallisyhteisöön toteutuu. Mutta sosiaalisen nousun ainoaksi mahdollistavaksi vaihtoehdoksi muodostuu muutto suuremmalle paikkakunnalle, jossa vastaavia lasikkatoja on harvemmin.

Kommenttikirjoituksessaan Maria Tiainen toteaa, että pakolaisten sijoittelu kuntiin ei perustu pelkästään työllistymismahdollisuuksiin, vaan esimerkiksi myös kuntien vastaanottoedellytyksiin (esim. asuntojen saatavuus), kotoutumista edesauttavien palvelujen saatavuuteen (esim. kielikoulutus), opiskelumahdollisuuksiin ja kunnan yhteistyöhön kolmannen sektorin kanssa. Vaikka maaseutukuntien resurssit luonnollisesti ovat niukemmat kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudun, voi näiden kuntien vahvuutena olla pienen organisaation mahdollistama joustava ja henkilökohtaisempi toimintakulttuuri. Tiainen toteaa kuitenkin, että tärkein työ maahanmuuttajien sitouttamisessa liittyy syrjinnän ehkäisyyn, ei ainoastaan työmarkkinoilla vaan laajemmin yhteiskunnassa, ja että kokemus paikallisyhteisöön kuulumisesta on tässä työssä keskiössä.

Nestori Grönholmin ansiokas *Tulevaisuuden tekijä* -osio valottaa elävästi kaupunkien ja maaseudun keskinäistä vuorovaikutussuhdetta. Hänen aineistonsa perusteella esimerkiksi vakituisten asunnon ympäristön tiivys korreloi positiivisesti vapaa-ajan asunnolla vietetyn ajan kanssa. Tästä voisi sitten päätellä, että jos suurimpia kaupunkiseutujamme ohjaava tiivistämisen kiihko jatkuu, voisi tämä johtaa siihen, että vapaa-ajanasunnolla vietetty aika ennestään kasvaa. Toisin sanoen, mitä tiiviimmäksi suurimpia kaupunkejamme kehitetään, sitä vähemmän haluavat niiden asukkaat niissä aikaansa viettää.

Lopuksi toivomme, että käsillä olevan teemanumeron artikkelit herättäisivät teissä lukijoissa mietteitä ja keskustelua siitä, minkälaista aluekehitystä ja tulevaisuuden Suomea haluamme. Meidän olisi yhteiskunnallisen keskustelun kautta syytä muodostaa haluamastamme tulevaisuudesta yhteinen visio. Vasta tietäessämme, mitä ja minkälaista haluamme voimme alkaa kehittää keinoja päämäärän saavuttamiseen. Väestön määrään ja sijoittumiseen vaikuttaminen on pitkäjänteistä työtä. Sen tekeminen ei onnistu kvartaalin tai vaalikauden aikajänteellä. Kiintopisteen täytyy olla pidemmällä tulevaisuudessa ja toiminnan pitää olla määrätietoisesti ja pitkäkestoisesti asetettua päämäärää kohden hakeutuvaa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

KORKEAKOULUTUS MUUTTOLIIKKEEN AJURINA: KESKIKOKOISTEN KORKEAKOULUKAUPUNKIEN NÄKÖKULMA

Millainen on vetovoimainen korkeakoulukaupunki ja miten keskikokoinen korkeakoulukaupunki pärjää kilpailussa suurten kaupunkien kanssa? Näitä kysymyksiä tarkastelemme Tampereen yliopiston Kevola -hankkeessa, jonka tarkastelukohteena on erityisesti Seinäjoki. Korkeakoulutoiminta on yksi nykyaikaisten kaupunkien tärkeimmistä kasvun ajureista. Suurimpien kaupunkien laaja koulutustarjonta, vireä ilmapiiri, monenlaiset asumismahdollisuudet ja palvelutarjonta houkuttelevat opiskelijoita, opettajia ja tutkijoita. Pienempien korkeakoulukaupunkien vetovoima ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Tiedetään, että niin sanotut kovat tekijät, työ ja opiskelu, ovat yleensä tärkeimmässä roolissa sijoittumispäätöksissä. Myös sosiaaliset verkostot merkitsevät paljon. Kaupungin laatua (palvelut, kaupunkiympäristö, ilmapiiri jne.) ei kuitenkaan saa unohtaa. Lopulta kyse on myös siitä, että kaupunki tunnistaa ja kehittää omia vahvuuksiaan ja luo oman korkeakoulukaupunkiprofilinsa.

HELI KURIKKA

Tutkijatohtori | Tampereen yliopisto,
Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmä Sente

JARI KOLEHMAINEN

Tutkimusjohtaja | Tampereen yliopisto,
Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmä Sente

Kuva: Seinäjoen yliopistokeskus.

Korkeakoulujärjestelmä ja kaupunkien kehitys

Korkeakoulujärjestelmä on merkittävimpiä yksittäisiä tekijöitä muuttoliikejärjestelmässä. Opiskelemaan lähteminen on elämän nivelvaiheita, joissa merkittävässä määrin muutetaan uudelle paikkakunnalle ja johon mahdollisesti jäädytään tai jatketaan valmistumisen jälkeen jälleen eteenpäin. Myös opiskelijoiden opiskeluaikaisella läsnäololla on merkittävä vaikutus opiskelukaupunkeihin. Vuonna 2022 Suomen ammattikorkeakouluissa oli läsnäolevia opiskelijoita 154 263 ja yliopistoissa 152 286. Korkeakouluopiskelijat muodostavat siis yli 300 000 ihmisen joukon, joiden valinnoilla on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ilmiön merkittävydestä huolimatta yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi korkeakoulupaikkojen sijoittumisesta käydään melko vähän, vaikka tuki keskusteluun aika ajoin nousee teemoja, viimeimpänä liian pieneksi koettu pääkaupunkiseudun korkeakoulutuspaiikkojen määrä.

Yliopistot ja korkeakoulut ovat myös merkittäviä työnantajia. Niillä on siten myös suoria vaikutuksia sijaintialueidensa korkeakoulutettujen työmarkkinoihin. Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa työskenteli Suomessa vuonna 2022 yhteensä 40 978 henkeä (yliopistot 32 352 ja ammattikorkeakoulut 10 626). Lisäksi ovat laajat kerrannaisvaikutukset, joita syntyy korkeakoulupaikkakuntien talouteen ja työpaikkoihin inhimillisen osaamispääoman kasvun sekä korkeakoulujen tutkimus- kehitys ja innovaatiotoiminnan (TKI) kautta. Korkeakouluihin liittyy paljon myös muita vaikeasti mitattavia kaupunkien vetovoimaan ja kasvuedellytyksiin vaikuttavia tekijöitä (esim. imago ja yleinen ilmapiiri).

Korkeakoulujärjestelmän kehittämisellä ja ohjauksella onkin ilmeinen merkitys kaupunkien kasvulle ja kehitykselle. Korkeakoulupolitiikka on niin kutsuttua isoa aluepolitiikkaa, eli politiikkaa, jolla on merkittäviä aluekehitysvaikutuksia. Suomen yliopistolaitoksen historia on siitä esimerkki. Yliopistolaitoksen alueellinen laajentuminen koko Suomea kattavaksi käynnistyi vuonna 1958, jolloin Oulun yliopisto perustettiin. Sen jälkeen yliopistoja perustettiin muun muassa Kuopioon, Joensuuhun, Lappeenrantaan, Vaasaan ja Rovaniemelle sekä siirrettiin Yhteiskunnallinen korkeakoulu Helsingistä Tampereelle vuonna 1960 ja perustettiin Teknillisen korkeakoulun sivukorkeakoulu Tampereelle vuonna 1965.

Parikymmentä vuotta sitten perustettiin yliopistokeskukset, jotka kokoavat yliopistotoimijoita yhteen kaupungeissa, joissa on useamman yliopiston toimintoja, mutta ei omaa yliopistoa. Yliopis-

tokeskuksia on kuudessa maakuntakeskuksessa: Kajaanissa, Kokkolassa, Lahdessa, Mikkelissä, Porissa ja Seinäjoella. Tutkimuskohteemme Seinäjoki on yliopistokeskuskaupunki, jossa on läsnä viisi yliopistoa ja muitakin tutkimuslaitoksia. Seinäjoen yliopistokeskuksen painotus on ollut TKI-työssä, mutta erityisesti viime vuosina myös yliopistokoulutuksen lisäämisessä. Taustalla on maakunnan työvoimapula, Seinäjoen kasvu ja kasvava kysyntä myös korkeasti koulutetulle työvoimalle.

Yliopistolaitokseen kohdistuu entistä moninaisempia odotuksia. Noin viidentoista vuoden ajan yliopistoja on kannustettu profiloitumaan ja tavoittelemaan kansainvälistä huippua, mikä on samalla merkinnyt yliopistojärjestelmän sekä organisatorista että maantieteellistä keskittymistä. Pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella painotettiin myös korkeakoulutuksen alueellista merkitystä. Useiden korkeakoulujen koulutusvastuita ja aloituspaikkoja lisättiin, esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston ja Turun yliopiston tekniikan alan koulutusta sekä LUT-yliopiston uutta yhteiskuntatieteellistä koulutusta. Myös yliopistokeskukset saivat tilapäisen lisärahoituksen.

1990-luvulla luotu ammattikorkeakoulujärjestelmä on Suomen kaksipilarisen korkeakoulujärjestelmän toinen tukipylväs. Laaja ja tiheä korkeakouluverkko synnyttiin pääosin entisen opistoasteen koulutusorganisaatioita yhdistelemällä. Ammattikorkeakouluinstituutio on muovautunut jatkuvasti sekä toiminnaltaan että alueellisilta rakenteiltaan. Toimipaikkaverkosta on monessa maakunnassa supistettu joko yhteen tai vain muutamaan, mikä on osaltaan vähentänyt korkeakoulukaupunkien määrää. Lähtökohdaksi on kuitenkin otettu, että kaikissa maakunnissa toimii vähintään yksi ammattikorkeakoulu. Rakenteellisesti kiinnostavaa on se, että useilla alueilla yliopistot ja ammattikorkeakoulut on sidottu yhteen omistuksellisiin järjestelyin synergian saavuttamiseksi.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu (SeAMK) on hyvä esimerkki ammattikorkeakoulujen roolista ja muutoksesta. SeAMK on Etelä-Pohjanmaan suurin korkeakoulutoimija noin 400 hengen henkilökunnallaan ja 5 000 opiskelijallaan, joista noin joka kymmenes on kansainvälinen tutkinto-opiskelija. Erityisesti viime vuosina SeAMK:lla on ollut vahva painotus sekä TKI-toiminnan että kansainvälisten tutkinto-ohjelmien kehittämisessä. SeAMK on myöskin keskittänyt kaiken toimintansa Seinäjoelle, sillä jo pitkään Seinäjoki oli vetovoimaisempi opiskelukaupunki kuin muut SeAMK:n toimipisteet.

Korkeakoulujärjestelmää ohjataan kansallisesti esimerkiksi koulutusvastuilla ja aloituspaikkamäärillä. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen

hieman erilaiset rahoitusmallit ohjaavat kuitenkin myös vahvasti niiden toimintaa, sillä rahoitusmalli on eräänlainen valtion "ostoslista" korkeakouluille. Yliopistojen rahoitusmalli ei erityisen vahvasti kannusta niitä vuorovaikutukseen oman alueensa tai yhteiskunnan kanssa, vaikka tätä työtä toki tehdään yliopistolain hengen mukaisesti. Ammattikorkeakoulujen kannustimissa alueellinen vaikuttavuus on vahvemmin läsnä, ja ne ovat selkeästi jo perustehtävältään myös aluekehitystoimijoita. Korkeakoulujen rahoitusmallit elävät ajassa ja tällä on luonnollisesti omat alueelliset vaikutuksensa.

Yliopistolaitoksen alueellisesta laajenemisesta lähtien suurimpia menestyjiä ovat väestömielessä olleet yliopistokaupungit ja vahvimmat korkeakoulukaupungit. Kiinnostava poikkeus on ollut Seinäjoki, joka on kasvanut yliopistokaupunkien tapaan ammattikorkeakoulun ja työmarkkinoiden vetämänä. Koulutusjärjestelmän alueellisen ohjauksen merkitys koko opiskelijoiden muuttoliikkejärjestelmälle on siis suuri, mutta se ei kuitenkaan ole sen ainut tekijä.

Opiskelijat hakeutuvat koulutukseen pääasiassa oman kiinnostuksen kohteidensa mukaan. Osa koulutuspaikoista jää täyttämättä ja osa on äärimmäisen kilpailtuja. Esimerkiksi tekniikan alan yliopistokoulutuksen laajentuminen yhdessä nuorten preferenssien muutoksen kanssa on tuottanut uudenlaisia vetovoimahaasteita jopa isojen yliopistokaupunkien tietyille tekniikan koulutusaloille. Näin ollen koulutusrakenteet eivät yksin määritä korkeakoulukaupunkien kasvua. Yksilöiden valinnat ja preferenssit sekä muut kaupungin kasvutekijät ovat oleellinen osa palapeliä.

Minne ja mistä Suomessa hakeudutaan korkeakoulutukseen?

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen profiilit ovat opiskelijarekrytoinniltaan hieman erilaisia. Ammattikorkeakouluihin tullaan usein hieman lähempää, kun taas yliopistoihin hakeudutaan useammin eri puolelta maata. Tässä korkeakouluopiskelijoita käsitellään kuitenkin yhtenä ryhmänä käytännön syistä.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta löytyy runsaasti tietoa opiskelemaan hakeneista ja opiskelijoista. Opiskelupaikan vastaanottaminen on erityisen tärkeä liikkuvuuden vaihe. Kaikki opiskelunsa aloittavat eivät luonnollisesti muuta, sillä osa opiskelee lähellä nykyistä kotipaikkakuntaansa ja etäopiskelun yleistymisellä oli erityisesti koronapandemian aikana vaikutusta liikkuvuuteen. Miten opinnot sitten liikkuvat korkeakouluopiskelijoita?

Vuonna 2022 Suomen korkeakouluissa aloitti opinnot yli 77 000 opiskelijaa (kaikki opintotasot mukaan lukien) (Taulukko 1). Uudenmaan

ylivoimaisuus näkyy monessa suhteessa. Sieltä oli kotoisin lähes kolmannes (32,1 %) uusista korkeakouluopiskelijoista. Opintopaikka sijaitsi Uudellamaalla hieman harvemmillä (27,9 %), mutta toisaalta Uudellamaalla on selvästi asuinpaikkavetovoimaa, sillä siellä asui lähes kolmannes (32,2 %) uusista korkeakouluopiskelijoista. Korkeakouluopiskelijoiden asuinpaikka ei siten täysin vastaa opiskelupaikan jakaumaa eli opintojen aikana asutaan jonkin verran muuallakin. Opiskelijat hyödyttävät monia maakuntia, joissa on merkittävää korkeakoulutoimintaa, eli ne vastaanottavat enemmän opiskelijoita kuin lähettävät muualle.

Ensisijaisen hakukohteen ja opiskelupaikan saaneiden jakaumien erot kertovat jotakin opiskelupaikkojen vetovoimasta. Esimerkiksi uusimaalaiset myös haluavat hanakimmin oman alueensa korkeakouluun. Heistä kaksi kolmesta (66,2 %) haki kotimaakunnassa sijaitsevaan koulutukseen, vaikka vain noin kolme viidestä uusimaalaisesta (58,9 %) sai korkeakoulupaikan kotimaakunnastaan. Lähes puolessa Suomen maakunnista omaan korkeakouluun halusi ensisijaisesti vain alle kolmannes hakijoista. Uudellamaalla, Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Keski-Suomessa suurempi osa olisi halunnut korkeakoulupaikan kotimaakunnasta, kuin paikan lopulta sai. Muilla alueilla tilanne on se, että oman maakunnan korkeakouluun "joutuu" hieman useampi kuin olisi toivonut. Tulkinta on kuitenkin moniulotteinen. Kyse on yhtä lailla haettavien paikkojen luonteesta ja määrästä kuin korkeakoulun ja alueen vetovoimasta. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla ei ole juurikaan mahdollisuuksia suorittaa yliopistotutkintoa muutamaa maisteriohjelmia lukuun ottamatta. On hakeuduttava kauemmas. Uudellamaalla taas ovat tarjolla lähes kaikki vaihtoedot.

Valmistumisen jälkeinen sijoittuminen kertoo vahvaa kieltä Uudenmaan hurjasta imusta (Taulukko 1). Enemmän kuin kaksi viidestä (41,9 %) vuonna 2020 valmistuneesta korkeakouluopiskelijasta asui Uudellamaalla myös vuosi valmistumisensa jälkeen. Osuus on selkeästi suurempi kuin sieltä kotoisin olevien tai siellä opiskelleiden osuudet. Edes maan muut kasvukeskukset eivät yllä lähellekään Uudenmaan valmistuneille tarjoamaa vetovoimaa. Kun verrataan opiskelijoiden tuloalueita ja valmistuneiden sijoittumisalueita, ainostaan Helsingin, Tampereen ja Turun rajaama kasvukolmion alue sekä Keski-Suomi jäävät lopulta voitolle. Keskikoisten korkeakoulukaupunkien maakunnat toimivat koulutetun väestön luovuttaja-alueina.

Suurin korkeakoulukaupunki Suomessa korkeakoulujen opiskelijamäärillä mitattuna on ylivoimaisesti Helsinki, jonka korkeakouluissa opiskelee noin 55 700 opiskelijaa (Taulukko 2). Turku ja Tam-

Taulukko 1. Korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuus. Opiskelijoiden suhteelliset osuudet maakunnittain vuonna 2022 (tai 2021).

Maakunta	Uusien opiskelijoiden tuloalueet 2022, %	Uusien opiskelijoiden opiskelualue 2022, %	Uusien opiskelijoiden asuinalue opintojen alussa, % 2022	Valmistuneiden asuinalue 1. v. valmistuksen jälkeen 2021, %	Siirto-vaikutus: tuloalueet vs. opiskeluaikainen asuminen 2022, %-yksikköä	Siirto-vaikutus: tuloalueet 2022 vs. sijoittumisalueet 2021, %-yksikköä	Ensisijainen hakukohta kotimaakunnassa 2022, %	Vastaanottanut paikan kotimaakunnasta, 2022, %
Uusimaa	32,1	27,9	32,2	41,9	0,1	9,8	66,2	58,9
Varsinais-Suomi	7,9	9,5	9,5	8,7	1,6	0,8	59,0	56,0
Satakunta	2,9	3,5	2,9	2,1	0,0	-0,8	37,2	42,2
Kanta-Häme	2,5	3,1	2,2	1,7	-0,2	-0,7	23,9	26,3
Pirkanmaa	9,1	9,3	10,4	10,5	1,3	1,4	49,2	46,1
Päijät-Häme	2,9	3,3	2,7	2,3	-0,2	-0,6	29,0	26,3
Kyrmälä	2,2	2,4	2,0	1,5	-0,2	-0,7	26,5	30,8
Etelä-Karjala	1,8	3,2	2,3	1,7	0,5	-0,1	31,6	38,2
Etelä-Savo	1,6	2,6	1,6	1,2	0,0	-0,4	28,0	33,1
Pohjois-Savo	3,9	4,6	4,3	3,4	0,4	-0,6	46,7	49,5
Pohjois-Karjala	2,4	3,7	3,1	2,4	0,7	0,0	47,4	54,6
Keski-Suomi	4,5	6,4	5,4	5,1	0,9	0,6	50,9	50,1
Etelä-Pohjanmaa	2,8	2,5	2,4	1,8	-0,3	-1,0	29,5	36,6
Pohjanmaa	2,8	4,6	3,7	2,4	0,8	-0,4	41,5	53,2
Keski-Pohjanmaa	1,0	1,4	0,9	0,7	-0,1	-0,4	26,0	32,4
Pohjois-Pohjanmaa	7,6	7,4	7,7	6,8	0,2	-0,8	57,5	58,3
Kainuu	0,9	1,2	0,8	0,7	0,0	-0,2	27,1	37,5
Lappi	2,4	3,5	2,4	2,2	0,0	-0,2	43,0	47,7
Ahvenanmaa	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	-	-
Tuntematon	8,5	0,0	3,2	2,9	-5,3	-5,6	-	-

Vuonna 2022 uusia opiskelijoita oli yht. 77 448, valmistuneita yht. 59 727, ensisijaisia hakijoita yht. 244 443, paikan vastaanottaneita yht. 95 418. Lähde: Opetushallinnon Vipunen-rekisteri.

pere tulevat perässä yli 30 000 korkeakouluopiskelijallaan. Korkeakoulutusta annetaan Suomessa jopa 59:llä eri paikkakunnalla, tosin lukuisat niistä ovat yksittäisiä muutaman kymmenen henkilön opinto-ohjelmia. On selvää, että korkeakoulu-kaupunkien kirjo on melkoinen. Keskikokoiselle korkeakoulukaupungille ei ole olemassa erityistä määritelmää, mutta Suomen mittakaavassa pois voidaan jättää suurimmat 12 yliopistokaupunkia ja pienimmät alle 2 000 opiskelijan kaupungit, jolloin jäljellä on 10 paikkakuntaa, mukana Suomen kuusi yliopistokeskusta (Lahti, Seinäjoki, Pori, Mikkelä, Kokkola ja Kajaani) sekä muutama muu

korkeakoulukaupunki (Hämeenlinna, Kotka, Kouvolaa ja Rauma).

Mistä sitten keskikokoisiin korkeakoulukaupunkiin tullaan? Olisi helppo ajatella, että pienemmät opiskelukaupungit houkuttelisivat opiskelijoita lähinnä lähialueiltaan. Näin ei kuitenkaan ole. Itse asiassa suurimpien korkeakoulukaupunkien rekrytointipohja on useammin omassa maakunnassa. Keskikokoisissa korkeakoulukaupungeissa yleensä vain noin neljänneksestä kolmannekseen (25–35 %) opiskelijoista tulee samasta maakunnasta. Poikkeuksen tekevät Pori ja Seinäjoki, joissa lähes puolet opiskelijoista on kotoisin opiskelumaakunnasta.

Opiskelukaupungeja voidaan lähestyä myös asumisen näkökulmasta. Kaupunkien välillä on suuria eroja siinä, miten suuri osuus korkeakoulujen opiskelijoista asuu lähellä opiskelupaikkaansa. Tässäkin asumisvetovoima on suurimpien kaupunkien puolella. Niiden uusista opiskelijoista valtaosa (80–90 %) asui opiskelumaakunnassaan. Keski-koisissa korkeakoulukaupungeissa osuudet jäivät pienemmiksi ja ne liikkuvat kahden viidesosan ja puolikkaan välillä (40–50 %). Kuitenkin Seinäjoella, Porissa ja Raumalla on myös kohtuullisesti asumisvetovoimaa, sillä niissä enemmän kuin kolme viidestä (yli 60 %) korkeakouluopiskelijoista myös asuu opiskelumaakunnassaan. Opiskelumaakun-

nan ulkopuolella asuvien osuudet ovat kuitenkin yllättävän suuria.

Kun verrataan vuotta 2022 viisi vuotta aiempaan tilanteeseen, huomataan keskikokoisten opiskelukaupunkien asumisvetovoimassa rajua pudotus, joka oli jopa 20–30 prosenttiyksikköä (Taulukko 2). Suurissakin opiskelukaupungeissa pudotusta on tapahtunut, mutta se on lievempää. Näyttää siltä, että opiskelijoiden asumisen ja opiskelun sijainnit erkaantuvat. On todennäköistä, että korona kiihdytti jo ennestään etäopintojen suosiota ja opiskelijat ovat yhä vähemmän sidoksissa opiskelupaikkakuntaansa. Tästä kärsivät etenkin kaupungit, joiden asumisvetovoimassa on puutteita.

Taulukko 2. Suurimpien opiskelukaupunkien opiskelijat vuonna 2022 ja muutos asumisessa vuodesta 2017.

Opiskelu-kaupunki	Korkeakoulu-opiskelijoita (läsnä) yht. v. 2022	Uusia opiskelijoita v. 2022	Opintopaikan maakunnasta tulneiden uusien opiskelijoiden osuus 2022, %	Opintopaikan maakunnassa asuvien uusista opiskelijoista 2022, %	Opintopaikan maakunnassa asuvien osuus uusista opiskelijoista 2017, %	Muutos opintopaikassa asuvien osuudessa 2017–2022, %-yksikköä
Helsinki	55 707	12354	70,9	89,0	91,8	-2,8
Turku	31 470	7143	44,9	77,9	82,8	-4,9
Tampere	30 645	6792	42,3	79,3	81,5	-2,2
Espoo	23 970	5190	65,5	87,7	93,9	-6,2
Oulu	22 164	5193	58,9	82,3	87,6	-5,3
Jyväskylä	21 144	4863	34,1	66,8	74,0	-7,2
Kuopio	13 269	3162	42,2	73,6	80,5	-6,9
Joensuu	12 843	2868	37,0	71,5	79,7	-8,1
Vaasa	12 681	3318	39,1	69,7	78,6	-8,9
Lappeenranta	8 739	2442	22,4	55,4	64,2	-8,8
Vantaa	8 295	2754	75,2	83,3	97,3	-13,9
Rovaniemi	7 929	1953	32,9	58,7	83,9	-25,3
Lahti	6 555	2391	27,6	47,6	76,5	-29,0
Pori	5 625	1779	48,7	67,8	77,1	-9,3
Seinäjoki	5 481	1923	46,3	62,6	88,5	-25,9
Hämeenlinna	4 653	1554	24,1	41,7	51,7	-10,0
Mikkeli	4 443	1494	24,7	41,2	65,9	-24,8
Kotka	3 093	1053	35,9	57,0	82,6	-25,6
Kokkola	3 018	1068	26,1	40,4	62,4	-21,9
Kajaani	2 787	948	31,3	48,4	80,5	-32,1
Rauma	2 526	708	29,7	60,2	69,8	-9,7
Kouvola	2 337	786	26,7	43,9	75,0	-31,1

Lähde: Opetushallinnon Vipunen-rekisteri

Kyse on kuitenkin myös ”pehmeistä” ja vaikeammin määriteltävistä laatu- ja vetovoimatekijöistä.

Syyt opiskelupaikkavalintojen taustalla

Opiskelupaikkavalintojen syistä ja dynamiikasta on Suomessa ja kansainvälisestikin yllättävän vähän laajoja tieteellisiä tutkimuksia. Tutkimus on ollut pitkälti kaupallisten konsulttitutkimusten ja toisaalta paikallisten tarkastelujen varassa. Esimerkiksi Taloustutkimus on tehnyt pitkään korkeakoulujen imagotutkimusta, joka antaa viitteitä siitä, että tärkeimpänä syynä korkeakoulun valintaan on itse opintoala. Opiskelupaikkakunnan houkuttelevuus tulee toisena kriteerinä ja oppilaitoksen maine kolmantena. Myös Seinäjoen seudun muuttoliikettä kartoittaneessa Siirtolaisuusinstituutin Muuttomootori -hankkeessa selvisi, että yli puolet opiskelijoista hakeutui SeAMK:iin ensisijaisesti oppilaitoksen ja opinto-ohjelman vuoksi. SeAMK onkin saavuttanut opiskelija-arvioinneissa Suomen laadukkaimman ammattikorkeakoulun aseman, mikä on keskikokoiselle korkeakoulupaikkakunnalle merkittävä valtti. Itse kaupungin merkitys näkyi siinä, että hieman yli viidennes SeAMK:n opiskelijoista halusi opiskella kotiseudullaan. Studentumin teettämässä paras opiskelukaupunki -kartoituksessa opiskelijat arvostivat eniten oppilaitoksen ja opintojen laatua ja toisena kaupunkielämää. Samoin Kanadan Montrealissa ja Ottawassa tehty tutkimus tukee sitä oletusta, että työpaikan tai opiskelupaikan luonne itsessään merkitsee sijoittumispäätöksissä enemmän kuin kaupungin ominaisuudet.

Opiskeluun liittyviin muutto- tai jäämispäätöksiin vaikuttavat periaatteessa samat syyt, kuin muuhunkin muuttoliikkeeseen. Muuttoliiketutkimuksen meta-analysissä on päädytty sellaiseen johtopäätökseen, että sijoittumispäätökset syntyvät kolmen päätekijän vaikutuksesta ja jokaisella tekijällä on keskimäärin yhden kolmasosan merkitys: nämä tekijät ovat työhön liittyvät syyt, paikkaan liittyvät syyt ja sosiaaliset syyt. Opiskelupaikka voitaisiin rinnastaa työpaikkaa vastaavaksi ”kovaksi tekijäksi”. Muuton syyt olivat myös yhteydessä muuton pituuteen. Pitkän matkan muuttoihin liittyvät yleensä työperusteiset syyt. Sosiaalisista syistä muutetaan sekä pitkiä että lyhyitä muuttoja yhtä paljon.

Korkeasti koulutettujen alueellinen sijoittuminen

Opiskelupaikkavalintoja enemmän on tutkittu korkeakouluista valmistuneiden sijoittumista. Edellä kuvattu sijoittumispäätösten kolmijako pätee tässäkin tapauksessa, mutta tekijöiden välisestä painoarvosta on erilaisia näkemyksiä. 2000-luvun suuri vedenjakaja muuttoliikekeskustelussa ja alueellisen kasvun keskustelussa liittyy työpaikkaperustaisen ja taloudellisen näkemyksen haastami-

seen. Osa tutkijoista on tarjonnut muuttojen syyksi ja siten alueellisen kasvun moottoriksi ensisijaisesti paikan laatua. Heistä vaikutusvaltaisoin on epäilemättä ollut Richard Florida teesillään *luovasta luokasta*. Florida katsoo näiden luovien ihmisten – ei siis yritysten ja työpaikkojen – sijoittumispäätösten olevan perimmäinen alueellisen kasvun tuottaja. Etenkin Suomessa ja Ruotsissa luova luokka ja korkeasti koulutettujen ryhmä ovat käytännössä sama ryhmä. Näiden ihmisten on katsottu olevan luonteeltaan erittäin liikkuvia. Floridan mukaan he valitsevat asuinpaikan, joka on teknologisesti suuntautunut, osaamista painottava sekä suvaitsevainen. Florida esittää, että luovaan luokkaan kuuluvat henkilöt muuttavat pois perinteisiltä teollisuuspaikkakunnilta ja hakeutuvat paikkoihin, joissa haluavat elää. Näin syntyy luovia keskittymiä, jotka kasvavat muiden paikkojen taantuessa.

Teoriaa on myös haastettu, sillä esimerkiksi Ruotsissa luovan luokan muuton syyt olivat ensisijaisesti samat kuin muunkin väestön: työ ja sosiaaliset syyt, ei niinkään paikan luonne itsessään. Korkeasti koulutettujen ryhmässä voi myös olla hyvin erilaisia preferenssejä. Esimerkiksi insinöörit arvostivat enemmän liiketoimintaympäristöä ja perhearvoja, kun taas taiteellisten alojen ihmiset paikan ilmapiiriä. Esimerkiksi Helsingin seudulla työskentelevät insinöörit asuivat lähiöissä, kun taas muotoilijat ja taiteilijat suosivat kaupungin keskustaa. On selvää, että korkeasti koulutetut ei ole yksi yhtenäinen ryhmä.

Korkeasti koulutettujen sijoittumisen syistä voidaan käydä keskustelua, mutta tämän ryhmän kasautuminen suurimmille paikkakunnille on joka tapauksessa laaja ja voimistuva trendi myös Suomessa. Suurimmat kaupungit onnistuvat usein kolminkertaisesti: ne houkuttelevat opiskelijoita kaupunkiin, pitävät kaupungissa valmistuneet työmarkkinoillaan valmistumisen jälkeen ja lisäksi houkuttelevat muualla opiskelleita. Keskikokoisten korkeakoulukaupunkien asema on toki parempi kuin pienempien ja syrjäisempien kuntien, mutta ne joutuvat enenevässä määrin kohtaamaan kysymykset hakijamäärästä ja siitä muuttavatko opiskelijat paikkakunnalle opintopaikan saatuaan ja miten korkeasti koulutetut saadaan jäämään alueelle.

Toisenlaisia näkökulmia vetovoimatar- kasteluihin: ameniteetit ja skenet

Kaupunkien vetovoimaisuus korkeakoulukaupunkina riippuu suurelta osin niiden "kovista" tekijöistä kuten vetovoimaisista opiskelu- ja työpaikoista. Kyse on kuitenkin myös "pehmeistä" ja vaikeammin määriteltävistä laatu- ja vetovoimatekijöistä. Niiden osalta tutkimuskirjallisuudessa

käytetään usein termiä *ameniteetti*, joka on joskus käännetty "mukavuustekijäksi". Ameniteetit voivat olla monenlaisia aina miellyttävästä ilmastosta ja luonnonympäristöstä tietynlaisiin korkealaatuisiin kaupallisiin palveluihin. Väliin sijoittuvat esimerkiksi rakennettuun ympäristöön liittyvät tekijät.

Ameniteettien rinnalla voidaan puhua *disameniteeteista*, eli epämukavuustekijöistä. Tällaiset tekijät (esim. rikollisuus tai heikot palvelut) heikentävät kaupunkien laatua ja työntävät loitommaksi sekä nykyisiä asukkaita että mahdollisia muuttajia. Toisaalta ameniteettia ja disameniteettia voidaan ajatella saman kolikon kääntöpuolina. Onhan rikollisuuden kääntöpuolena turvallinen ympäristö tai hyvän palvelutarjonnan vaihtoehtona heikko palvelutarjonta. Tarkasteltavat ameniteetit onkin määriteltävä jokaisessa tutkimuksessa erikseen, koska ne rajautuvat aina hieman eri tavoin eri konteksteissa. Yhtä kaikki, ameniteetit kohdistavat huomion kaupunkiin kokonaisuutena, ei pelkästään taloudellisiin järjestelmiin.

Suurten kaupunkien ameniteettitarjonta on melko ylivoimaista, mutta toisaalta keskikokoisten korkeakoulukaupunkien ameniteetteihin kuuluvat esimerkiksi Seinäjoen kohdalla luonnonläheisyys, turvallisuus ja lapsiystävällisyys. Heikkouksina koettiin muun muassa keskustan elävyyden puute ja puutteellinen joukkoliikenne (Muuttomootori-hankkeen tulokset). Näiden ominaisuuksien arvostaminen jakaa ihmisiä erilaisiin preferenssi-ryhmiin ja tuottaa korkeakoulukaupungeille erilaisia potentiaalisten muuttajien profiileja. Luonnonläheisyys on toiselle tärkeää, kun toinen taas kaipaa urbaania sykettä. Myös elämänvaihe merkitsee, esimerkiksi lapsiystävällisyys ei opiskeluaikana ole useinkaan tärkeä kriteeri, mutta opintojen jälkeisessä elämänvaiheessa sillä voi olla merkitystä.

Korkeakoulukaupungeja ei kannata lähestyä myöskään puhtaan yksilövetoisesta näkökulmasta, vaan on huomioitava erilaiset sosiaaliset tekijät. Esimerkiksi suku- ja muiden sosiaalisten verkoston merkitys on tunnistettu muuttoliiketutkimuksessa jo pitkään. *Skenen* käsite on tässä suhteessa mielenkiintoinen, sillä se tuo sosiaalisuuden uudella tapaa sekä ameniteettikeskusteluun että kaupunkitilan tarkasteluun. Tutkimuskirjallisuudessa skenellä tarkoitetaan erityisesti urbaanien ameniteettien keskittymiä, kulttuurisen kuluttamisen näyttämöitä ja paikkaan sidottuja elämäntyyliä. Skenet ovat juurtuneet konkreettisiin kokoontumispaikkoihin, joissa liikkuu tiettyyn ryhmään kuuluvia ihmisiä ja tapahtuu tiettyjä aktiviteetteja. Skenet kantavat lukemattomien erilaisten symbolisten merkitysten yhdistelmiä.

Korkeakoulu- ja erityisesti yliopistokaupungeja leimaavat monet akateemiset perinteet, jotka ovat

läsnä myös kaupunkitilassa. Jo kampukset ja niiden ympärille kehkeytyvät toiminnot tuovat kaupunkiin oman kerroksensa fyysisten, toiminnallisten, sosiaalisten ja symbolisten ulottuvuuksien kautta. Korkeakoulujen läsnäolo tulee aika ajoin näkyviksi myös muille kuin korkeakoulu-yhteisön jäsenille kaupunkitilassa esimerkiksi "haalarikansaskenen" tapahtumien kautta.

Opiskelijat ja henkilökunta elävät kuitenkin kaupunkien kudoksissa ja voivat synnyttää hyvin hienovireisiä ja huomaamattomia skenejä, jotka kuitenkin ei-korkeakoulukaupungeista voivat puuttua. Tällaisten ilmiöiden tunnistaminen on tärkeää myös pienempien korkeakoulukaupunkien näkökulmasta. Ameniteetit ja skenet voivat niissä olla hyvinkin erilaisia kuin isoissa yliopistokaupungeissa. Vetovoiman ja kehityksen kannalta pitäisi tunnistaa ne omaleimaiset tekijät, joiden varassa korkeakoulukaupungin identiteettiä voidaan rakentaa.

Korkeakoulut ja keskikokoisten korkeakoulu- kaupunkien tulevaisuus

Korkeakoulujärjestelmän systeeminen ohjaus määrittää suuresti missä ja miten paljon eri puolilla maata opiskellaan. Siten se vaikuttaa merkittävästi muuttoliikkeeseen etenkin opintojen aloitusvaiheessa. Vaikka korkeakouluopintoja on Suomessa saatavilla eri puolilla maata, suurimpiin kaupunkeihin, erityisesti Helsinkiin, myös pyritään innokkaimmin. Opintopaikka ja opiskelijan asuinpaikka ovat kuitenkin eri asioita ja ne ovat viime vuosina jonkin verran eriytyneet todennäköisesti etäopintojen yleistymisen myötä. Tämä on näkynyt erityisesti pienemmissä korkeakoulukaupungeissa, joiden asumisvetovoima vähentynyt. Opintopaikan ja opiskelijoiden asumisen irtaantuminen toisistaan on haaste myös korkeakouluille itselleen: opiskelussa on kyse asiantuntijuuden kehittämisestä ajassa, paikassa ja oman alan sosiaalisissa käytännöissä. Paikalla on merkitystä tässäkin mielessä.

Pienenevät opiskelijaikäluokat synnyttävät kovenevaa kilpailua opiskelijoista. Tämä haastaa

erityisesti keskikokoisia ja pieniä korkeakoulukaupungeja, joilla on usein myös omaan supistuvaan väestöpohjaan liittyviä kipukohtia. Kisassa merkitsee etenkin tarjolla olevien opintojen skaala, laatu ja korkeakoulun maine. Niihin voi vaikuttaa kansallisen vaikuttamistyön sekä paikallisen pitkäjänteisen korkeakoulun kehittämisen keinoin. Opiskelukaupungin kokonaisvaltaista kehittämistä ei kuitenkaan saa unohtaa. Kaupunkikokemuksella on tärkeä rooli ja sillä voidaan vaikuttaa asumisvetovoimaan. Muun muassa palvelut, harrastukset, ilmapiiri, kaupunki- ja opiskelijaelämä, kaupungin viihtyisyys, asumisen ratkaisut, liikkuminen ja joukkoliikenne ovat opiskelijoille tärkeitä teemoja. Kaupungin olemus kuitenkin konkretisoituu muuttajille vasta kokemuksen kautta. Siksi on keskeistä panostaa myös kaupungin imagoon ja tunnettuuteen.

Ei myöskään riitä, että opiskelijat saadaan tulemaan kaupunkiin opiskeluajaksi. Alueen kehityksen kannalta osajia pitäisi saada myös jäämään. Suomessa imu pääkaupunkiseudulle valmistumisen jälkeen on kova. Kaikista korkeakoulutetusta vastavalmistuneista jo lähes puolet (yli 40 %) suuntaa Uudellemaalle. Myös tässä kovien työpaikatekijöiden lisäksi sosiaalisilla tekijöillä ja kaupungin laadulla on merkitystä.

Monet korkeakoulut ovat alkaneet voimakkaasti panostaa kansainvälistymiseen. Tämäkään tie ei ole helppo, mutta monissa tapauksissa se näyttää ainoalta hyvältä vaihtoehdolta kompensoida sekä pieneneviä hakijajälkuokkia että alueilta tapahtuvaa aivovuotoa erityisesti pääkaupunkiseudulle. Kansainvälistymisessä korkeakoulun, kaupungin ja työmarkkinoiden saumaton yhteistyö on erityisen tärkeää. On kotoutettava, juurrutettava ja saatava kovalla työllä koulutetut osaajat työllistymään alueen työmarkkinoille. Jokaisen korkeakoulukaupungin on lopulta löydettävä oma "ekologinen lokerosa" korkeakoulujärjestelmässä. On tunnistettava, mitkä ovat omat vahvuutemme ja minkä vahvuuksien varaan korkeakoulukaupunkiprofiili kannattaa rakentaa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

NÄKÖKULMA

KARI URPILAINEN

Valtiopäiväneuvos, Kokkola

MILLAINEN ON VETOVOIMAINEN KORKEAKOULUKAUPUNKI JA KUINKA KESKIKOKOINEN KORKEAKOULUKAUPUNKI PÄRJÄÄ KILPAILUSSA SUURTEN KAUPUNKIEN KANSSA?

Kansainvälisesti arvostettu opiskelukaupunki ei välttämättä ole asukasmäärältään suuri, ja esimerkiksi Oxfordissa ja Cambridgessa opiskelee vähemmän opiskelijoita kuin Jyväskylän tai Itä-Suomen yliopistoissa. Osaamisperustaisen yhteiskuntamme kehittäminen edellyttää moniarvoisia kouluttautumisen edellytyksiä myös maantieteellisesti laajasti, jotta suhteellisen pienen väestön koko resurssipotentiali saadaan optimaalisesti käyttöön. Korkeakoulutusorganisaatiot ovat merkittävä voima myös aluekehityksessä. Keskikokoisten korkeakoulukaupunkien vahvuutena voi olla esimerkiksi halvempi vuokrataso, omaleimainen kulttuuri tai viihtyvyys.

Heli Kurikan ja Jari Kolehmainen Kevola-hankkeen pohjalta laadittu kirjoitus on ajankohtainen, tärkeä ja mielenkiintoinen. Tartun aiheeseen ja peilaan kirjoitusta omaan perspektiiviini. Samalla kiitän mahdollisuudesta kommentoida ja osallistua tärkeään keskusteluun.

On itsestään selvää, että pienemmät korkeakoulupaikkakunnat eivät voi kilpailla tasavertaisesti suurten korkeakoulupaikkakuntien kanssa. Jo resurssissa on kiinnikuromaton ero. On kuitenkin selvää, että on olemassa tekijöitä, jotka ovat näistä resurssista riippumattomia ja joita pienemmillä paikkakunnilla on tarjota siinä missä suuremmillakin. Esimerkiksi halvempi vuokrataso, omaleimainen kulttuuri ja viihtyvyys ovat esimerkkejä tekijöistä, jotka voivat olla keskikokoisten korkeakoulukaupunkien vahvuuksia.

Kansainvälisesti arvostettu opiskelukaupunki ei välttämättä ole asukasmäärältään suuri. Oxford, Cambridge, Heidelberg Uppsala tai Lund ovat vanhoja yliopistokaupunkeja, joiden asukasmäärät vaihtelevat 90 000–170 000 hengen välillä. Opiskelijamäärät eivät myöskään ole runsaita, sillä esimerkiksi Oxfordissa ja Cambridgessa opiskelee noin 11 800 opiskelijaa kummassakin. Verrokkeina voidaan siten pitää Jyväskylän tai Itä-Suomen yliopistoja, joissa on opiskelijoita vain hiukkasen enemmän, noin 14 000–16 000 kummassakin.

Suomessa on perusteltua tarkastella korkeakoulujen kehitystä valtakunnanosakeskusten lisäksi myös harvemmin esille nostettujen keskikokoisten korkeakoulukaupunkien näkökulmasta. Näin siksi, että korkeakoulupolitiikka on todellakin mo-

nin tavoin vaikuttavaa, eli niin sanottua isoa aluepolitiikkaa. Oheisessa kirjoituksessa keskikokoiseksi korkeakoulukaupungeiksi nimetään kymmenkunta kaupunkia. Kiistatta ne ovat tärkeitä alueellisia toimijoina ja pystyvät myös tuomaan lisäarvoa valtakunnalliseen kehittämistyöhön.

Osaamisperustaisen yhteiskuntamme kehittäminen edellyttää moniarvoisia kouluttautumisen edellytyksiä myös maantieteellisesti laajasti, jotta suhteellisen pienen väestön koko resurssipotentiali saadaan optimaalisesti käyttöön. Korkeatasoiseen koulutukseen perustuvaa sivistystä ja huippuosaamista tarvitaan yhteiskuntamme joka sektorilla: niin kehittyvän elinkeinoelämän piirissä, yhteiskunnallisten toimintojen järjestämisessä, virkamiestyössä kuin vakaiden demokraattisten instituutioiden ylläpitämisessäkin.

Kaikki osaaminen ei myöskään saisi keskittyä Uudellemaalle, jonne nykyisellään sijoittuu jopa kaksi viidestä valmistuneesta (41,9 %). Haaste kohdistuu erityisesti juuri keskikokoisiin korkeakoulupaikkakuntiin ja niiden houkuttelevuuteen sekä opiskelu- että työpaikkoina.

Korkeakoulutusorganisaatiot ovat merkittävä voima myös aluekehityksessä. Tämän olemme nähneet niin Seinäjoen kuin Kokkolankin positiivisessa kehityksessä viimeisten vuosikymmenten aikana, jonka kehityksen tunnen hyvin sitä läheltä seuranneena. Toisaalta koulutusyksiköiden menetykset kouraisevat syvältä. Esimerkiksi Savonlinnan opettajakoulutuksen siirtyminen Joensuuhun jätti Savonlinnaan ison aukon niin taloudellisesti kuin myös henkisesti. Helsingin Sanomat uutisoi asian omalla

tavallaan kertoen, että ”Opettajankoulutuksen lähtö Savonlinnasta jätti jälkeensä purettavia taloja ja kuoleita ravintoloita” (HS 30.12.2018). Kajaanin opettajakoulutuslaitoksen siirtäminen Ouluun noin 10 vuotta sitten, on puolestaan johtanut Kainuun krooniseen opettajapulaan, jonka vuoksi opettajakoulutuksen aloittamista puuhataan uudestaan.

Alueiden edellytysten kehittämisessä tapahtui merkittävä muutos, kun Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi vuoden 1995 alussa. Unioni toi meille ohjelmaperustaisen aluepolitiikan. Se velvoitti alueen eri toimijat – kuntien ja valtion toimijat, eri edunvalvonta- ja koulutusorganisaatiot sekä kansalaisjärjestöt – yhteistyössä pohtimaan alueidensa tulevaisuutta ja laatimaan alueelleen toimintastrategian. Omat kokemukseni tällaisesta toimintastrategian luomisen prosessista osoittavat, kuinka korkeakouluorganisaatioiden rooli korostui uutta luotaessa. Juuri korkeakouluorganisaatioiden vahvalla panoksella lähdettiin vahvistamaan ja kiinnittämään yhteyksiä poikkialueellisesti eri toimijoihin sekä muun muassa alueen elinkeinoelämään.

Tätä prosessia tukivat oivasti hallituksen hieinan myöhemmin tekemät päätökset uusista aluepoliittisista työkaluista. Esimerkkinä näistä ovat osaamiskeskusohjelmat, joiden tavoitteena oli vahvistaa alueiden luontaisiin edellytyksiin perustuvaa kehittämistyötä. Esimerkiksi omassa maakunnassani (Keski-Pohjanmaa) kemian osaamiskeskusohjelmatyö tuki uusilla yhteyksillään sekä resurssillaan esimerkiksi sellaisten tutkimusaihioiden toteuttamista, joissa elinkeinoelämän esille tuomat tarpeet otettiin vahvasti huomioon. Myös kokonaan uuden luomiseen panostettiin. Tässä paikalliset korkeakoulut olivat keskiössä. Osaltaan, ellei jopa ratkaisevasti, tämä vahvisti kemia-klusterin rakentumista Kokkolaan. Tuloksia näemme yhä jatkuvasti niin uusien yritysten syntymisenä kuin olemassa olevien laajentamisaan toimiaan ja / tai kasvattaessa tuotantoaan. Keskikokoisella korkeakoulupaikkakunnalla voidaan saavuttaa ”suuria”, kun sille on luontaiset edellytykset, eivätkä vanhat rakenteet reviiirakoineen ole estämässä heittäytymistä aitoon ja luottamukselliseen vuoropuheluun sekä rajat ylittävään, myös yrityskohtaiseen yhteistyöhön erityisesti soveltavan tutkimuksen osalta.

Olin alusta alkaen (1990-luvun alku) mukana ammattikorkeakoulumme Centrian synnytysspuuhissa. Silloin ei ollut näkymää siitä, että kullekin maakunnalle turvattaisiin vähintään ammattikorkeakoulutusoista koulutusta. Hienoa, että sellainen päätös saatiin aikaan vaalikaudella 2011–2015. Vähäväkisellä alueella jouduimme alusta alkaen miettimään uusia tulokulmia opiskelijapohjan vahvistamiseksi. Olimme ensimmäisten joukossa, ellei peräti ensimmäinen suomalainen ammattikorkeakoulu, joka käynnisti yhteistyön ja oppilasrekrytoin-

nin Kiinan kanssa. Sittenmin Centrian kansainvälistyminen on monipuolistunut merkittävästi. Tänä päivänä Centriassa on noin 4 400 opiskelijaa, joista suunnilleen viidesosa tulee ulkomailta. Centriassa ulkomaisten opiskelijoiden osuus on maan kaikista ammattikorkeakouluista korkein. Muutoinkin opiskelijoiden kiinnostus Centrian koulutustarjontaan on vuosien varrella lisääntynyt merkittävästi.

Opiskelumaakunnan ulkopuolella asuvien opiskelijoiden osuuden lisääntymisessä on paikallisia eroja kuin myös hakeutumisessa asumaan koulutuspaikkakunnalle. Esimerkiksi Seinäjoella opintopaikan saaneista maakunnassa asuu lähes kaksi kolmesta (62 %), kun Kokkolassa vastaava osuus on vain runsas kaksi viidestä (runsas 40 %). Mikä eron voisi selittää? Esimerkiksi Kokkolassa toimiva Yliopistokeskus Chydenius on enemmänkin aikuiskouluttaja kuin nuorten opiskelupaikka. Tarjolla olevat maisteriohjelmat täytyvät jo aamun omaavista, jotka ovat muuntokoulutuksella kouluttautumassa uuteen ammattiin. Näin tarjonta ei kohdistu suoraan ylioppilaspohjalta koulutukseen hakeutuville, vaan aiempaa kouluttautumista, tutkintoja sekä usein myös työkokemusta omaaville. Useimmiten koulutustarjonta ei edellytäkään paikkakunnalle pysyvästi hakeutumista, vaan suosii etä- tai jaksottaista opiskelua.

Kansainvälisten opiskelijoiden määrä on perinteisesti ollut Kokkolassa suuri. Richard Floridan teesi luovasta luokasta on otettava haasteena, erityisesti suvaitsevaisuuden kannalta, mikä korostuu kotomaassakin juuri tässä ajassa. Sen vastakohtana on suvaitsemattomuus, jonka kylväminen onnistuu koulutustaustaan katsomatta oveluudella ja jopa pelottavan helposti.

Voiko keskikokoinen korkeakoulupaikkakunta onnistua luomaan edellytykset riittävän vahvalle luovalle luokalle, minkä isot paikkakunnat kyllä kykenevät tekemään? Kansainväliset esimerkit osoittavat, että parhaimmat yliopistot eivät välttämättä ole suuria. Ehkä koulutuspalvelujen sisältöihin voidaan innovoinnilla luoda sellaista omaperäistä, jolla erottaudutaan, kun samalla paikkakunnan teollinen pohja monipuolistuu ja pyrkii vastaamaan ajassa oleviin ihmiskuntaa koskeviin megaluokan haasteisiin. Voisiko sen ohessa olla tarjolla erilaisia preferenssejä, joilla on riittävä vetovoima, ainakin joihinkin yksilöihin?

Rajat ylittävän epävarmuuden lisääntyessä ja ostovoiman rajautuessa saattaa hyvinkin korostua hakeutuminen varmuutta ja jatkuvuutta korostaviin ratkaisuihin niin opiskelu- kuin työpaikkojenkin valinnassa. Vetovoimasta on huolehdittava. Väistämättä siihen sisältyy korkeakoulukaupunkien monipuolisten kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelujen kehittäminen, joilla on suuri merkitys veto- ja pitovoiman kannalta.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

OLIKO KORONAPANDEMIALLA VAIKUTUKSIA MAASSAMUUTTOON JA ALUEKEHITYKSEEN?

Artikkelissa tarkastellaan tilastojen avulla koronapandemian vaikutuksia maakuntien väliseen muuttoliikkeeseen. Toisin kuin monissa muissa maissa muuttoalttius kasvoi Suomessa koronan aikana. Merkittävin vaikutus kohdistui Uuteenmaahan, joka koki kotimaan muuttotappiota ensimmäistä kertaa tilastohistoriassa. Myös monissa muissa maissa koronapandemialla on ollut negatiivinen väestövaikutus pääkaupunkiseutuun. Useimmilla maakunnilla muuttotase parani Etelä-Savon, Lapin ja Kanta-Hämeen ollessa suurimpia voittajia. Koronan myötä yleistynyt etätyö mahdollisti monelle asuinpaikan vaihdon, joka Uudellamaalla ilmeni lähtömuuton selvänä kasvuna. Kasvu vaihteli ikäryhmittäin ja koulutustasoittain. Erityisesti koulutettujen keski-ikäisten ihmisten poismuutto Uudeltamaalta lisääntyi.

HANNU TERVO

Emeritusprofessori | Jyväskylän yliopiston kaupunkorkeakoulu

Etätyöskentely tekee monille mahdolliseksi muuttamisen toiselle alueelle, kun työpaikan sijainti ei enää sanele kotipaikan sijaintia.

Kuva: Pexels.com.

Koronakriisin vaikutuksia on selvitetty eri näkökulmista, mutta vain vähän alueiden välisen muuttoliikkeen ja aluekehityksen kannalta Suomessa. Maailmalla COVID 19:n aluevaikutuksia on tutkittu enemmän. Useimmissa maissa havaittiin koronapandemian vähentäneen ihmisten muuttoaktiivisuutta. Eri tutkimukset kertovat maassamuuton pienenneen mm. Japanissa, Saksassa, Espanjassa ja Britanniassa. Toinen yhteinen havainto on koronapandemian negatiivinen väestövaikutus suuriin kaupunkiin, erityisesti pääkaupunkiin. Esimerkiksi USA:ssa nettomaassamuutto väheni suurilla kaupunkialueilla pandemian aikana.

Alueiden välinen muutto on aina synnyttänyt voittavia ja häviäviä alueita. Viime vuosikymmeninä voittavat alueet ovat olleet Suomessa harvassa. Koronapandemian aikana kehitys näyttäisi tasaantuneen. Useat muuttotappiolliset alueet käänsivät kurssia. Suurin vaikutus kohdistui pääkaupunkiseutuun, jossa nettomuutto kääntyi välillä jopa negatiiviseksi – ensimmäistä kertaa tilastohistoriassa. Kokonaisuudessaan liikkuvuus maan sisällä koronan aikana kasvoi, toisin kuin tapahtui monissa muissa maissa.

Suomi näyttää näin olevan koronan muuttoliikevaikutusten suhteen osin erilainen moniin muihin nähden. Tässä artikkelissa tarkastellaan tilastojen avulla, miten koronapandemia vaikutti muuttamiseen Suomessa ja miten pysyviä nämä vaikutukset näyttäisivät olevan. Heijastuvatko ne aluekehitykseen tai kaupungistumiseen?

Korona nosti etätyön tekemisen uudelle tasolle

Koronakriisi muutti työelämää etätyön voimakkaan lisääntymisen myötä. Eurostatin tietojen mukaan Suomi yhdessä Alankomaiden kanssa oli Euroopan johtavia maita etätyön yleisyydessä jo ennen koronakriisiä. Koronakriisin vauhdittaessa työelämän digitalisaatiota etätyön tekeminen lisääntyi räjähdysnomaisesti – tämä siitä huolimatta, että suuri osa suomalaisista työskentelee aloilla, joilla etätyö ei ole mahdollista. Työolotutkimusten mukaan noin puolet suomalaisista palkansaajista oli koronapandemian aikana jossain vaiheessa tehnyt etätyötä. Etätyö on ollut yleisintä 25–44-vuotiaiden ikäryhmässä. Tätä nuoremmilla ja yli 55-vuotiailla etätöitä tehneiden osuudet ovat olleet pienempiä, kuitenkin lähes 40 prosenttia.

Tapa tehdä työtä muuttui koronakriisin seurauksena – etätyön tekeminen näyttää jääneen vallitsevaksi käytänteeksi. Koronarajoitusten purkamisesta huolimatta etätyötä tekevien määrä on edelleen korkea. Pandemian aikana etätyöstä saadut myönteiset kokemukset houkuttelevat ihmisiä jatkamaan työskentelyä etänä, vaikka toimistolle voisi jo palata.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa noin 40 prosenttia teki etätöitä vuonna 2022. Työllisistä useampi kuin joka kymmenes työskenteli vuonna 2022 yhä koko työajan kotona. Vaikka useilla toimialoilla etätyötä tekevien määrä väheni hieman koronan talttumisen myötä, monessa maakunnassa etätöitä oli aikaisempaa enemmän. Näitä maakuntia olivat Pohjois-Karjala, Etelä-Savo ja Kanta-Häme. Lapissa, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa etätyö oli harvinaisinta ennen koronaa, mutta koronarajoitusten aikana etätyötä tekevien määrä kasvoi niissä eniten.

Etätyöskentely tekee monille mahdolliseksi muuttamisen toiselle alueelle, kun työpaikan sijainti ei enää sanele kotipaikan sijaintia. Moni saatuaan tuntee vetoa halvemmille tai itselle mieluisimmille seuduille. Muuttamiselle on kuitenkin monia muita esteitä, jotka voivat saada edelleen jäämään paikoilleen. Minkälaisia vaikutuksia tilastot kertovat koronalla ja siitä seuranneilla työelämämuutoksilla olleen maassamuuttoon?

Maassamuuttoaiheet koronan aikana

Suomessa tehtiin koronakriisin eri vaiheissa erilaisia mielipidekyselyjä kriisin vaikutuksista ihmisten asuinpaikan valintaan. Kriisin alkuvaiheissa huhtikuussa 2020 Suomen Kiinteistövälittäjät ry:n tekemän kyselyn mukaan muuttohalukkuus oli kasvanut varsinkin pääkaupunkiseudun kehyskunnissa. Elokuussa 2020 LähiTapiola Arjen katsaus – kyselyn tulosten mukaan kaupungissa asuvista 31 prosenttia oli harkinnut muuttoja kaupungin ulkopuolelle maaseutumaisempaan ympäristöön. Pekka Sauri teki kyselyn Twitter-seuraajilleen (n=124 000) syyskuun 23. päivänä 2021, jossa kysymyksenä oli: "Aiotko muuttaa nykyisestä asuinkunnastasi tekemään etätyötä johonkin toiseen kuntaan?" Hän sai kahdeksassa tunnissa lähes 1000 vastausta, joissa 12 prosenttia vastasi kysymykseen *kyllä*, 73,5 prosenttia *ei* loppujen 14,5 prosentin vastatessa *en osaa sanoa*.

Helsingin Sanomat teki helmikuussa 2022 kyselyn, jossa pyrittiin selvittämään, miten korona-aika on vaikuttanut lukijoiden muuttoajatuksiin ja käsityksiin hyvästä asumisesta. Vapaamuotoisissa vastauksissa korostui tyytyväisyys mahdollisuuteen päästä haluamilleen asuinsijoille: "Ennen pandemiaa asuin vasten tahtoani Uudellamaalla. Olen aina halunnut asua lähempänä kotiseutuani Pirkanmaata." "Helsingistä eroon pääseminen on parantanut elämänlaatuani enemmän kuin pandemia on sitä laskenut." Jotkut kertoivat muuttaneensa isompaan asuntoon pääkaupunkiseudun sisällä. Tällöin haluttiin pitää kiinni työn ulkopuolisista kontakteista ja harrastuksista ja ylipäättään mahdollisuudesta nauttia urbaania elämää.

Edellisen kaltaisissa tarkasteluissa kyse on enemmän harkinnasta ja mielipiteistä kuin toteutuneista muuttopäätöksistä. Vasta muuttoliikkeen ja väestökehityksen tilastotietoihin perustuva analyysi voi kertoa, miten kehitys on edennyt.

Mitä tilastot kertovat maassamuuton kehityksestä koronan aikana?

Jo koronapandemian varhaisvaiheessa tehdyt tutkimukset osoittivat pandemian vaikuttaneen erityisesti suuriin kaupunkeihin. Maallemuuton havaittiin olleen tällöin suositumpaa kuin koskaan. Koronapandemian havaittiin myös sekoittaneen kuntien välisiä nettomuuttoliikkeen trendejä. Muuttovetovoimaansa olivat absoluuttisesti menettäneet eniten Vantaa, Helsinki ja Espoo ja sitä kasvattaneet Kuopio, Jyväskylä ja Tuusula. Näiden havaintojen pohjalta ennakoitiin asumismahdollisuuksiin, asuinympäristön viihtyvyyteen tai luonnon tuottamaan hyvinvointiin liittyvien pehmeiden vetovoimatekijöiden vaikuttavan toimeentulo-mahdollisuuksien ohella ihmisten asuinpaikkavaihtoihin nykyistä enemmän tulevaisuudessa.

Suomessa muuttoalttiutuuksia koko maan tasolla ei vähentynyt koronavuosina, vaan kasvoi lievästi pandemian aikana, toisin kuin tapahtui monissa muissa maissa. Muuttoalttiutta voidaan tarkastella muuttaneisuusluvun avulla, joka saadaan jakamalla muuttaneiden määrä väkiluvulla ja kertomalla tämä 1000:lla. Keskimääräinen vuosittainen maakuntien rajat ylittävä muuttaneisuusluku pandemiaa edeltävällä viisivuotisperiodilla 2015–2019 oli 24,3, kun koronavuosina 2020–2022 se oli hieman suurempi, 24,7.

Muuttoalttiutuuksia kasvoi koronavuosien aikana siis vain hieman. Silti maakuntien välinen muuttoliike koki merkittäviä muutoksia. Suurin muutos tapahtui Uudenmaan kohdalla. Uusimaa ei saanut enää suuria muuttovoittoja: periodilla 2020–2022 sen muuttotase oli hyvin lähellä nollaa, + 0,01 %.

Kuviot 1 ja 2 esittelevät maakuntien kokemat suhteelliset tulo-, lähtö- ja nettomuuttoluvut viisivuotisperiodilla ennen koronapandemiaa 2015–2019 ja koronapandemian aikana 2020–2022. Absoluuttisesti katsoen Uudenmaan keskimääräinen vuosittainen muuttovoitto periodilla 2015–2019 oli noin 7 100 ihmistä. Samalla ajanjaksolla kolme maakunta sai myös muuttovoittoa. Pirkanmaan vuosittainen muuttovoitto oli hieman vajaa 2 000, Varsinais-Suomen vajaa 1 000 ja Ahvenanmaan muutamia kymmeniä. Näiden neljän maakunnan yhteenlaskettu muuttovoitto nousi tällä ajanjaksolla keskimäärin vähän yli 10 000 ihmiseen vuodessa. Muut 15 maakuntaa keskimäärin menettivät maakuntien välisessä muuttoliikkeessä nämä 10 000 ihmistä.

Vaikka Uusimaa on ollut jatkuvasti muuttovoittoa saava alue Suomessa, sinne suuntautuva tulo-muutto on ollut pientä maakunnan väestömäärään nähden. Ajanjaksolla 2015–2019 se oli 2,10 %. Vain Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan ja Ahvenanmaan suhteellinen tulo-muutto jäi tätä pienemmäksi.

Uudenmaan nettomuutto on ollut positiivista ennen kaikkea sen takia, koska lähtömuutto on jäänyt pieneksi. Uudenmaan pitovoima on aina ollut vahva. Väkimäärään verraten Uudenmaan lähtömuutto, joka oli 1,67 prosenttia periodilla 2015–2019, on ollut maakunnista pienintä Ahvenanmaa poislukettuna. Juuri se, että Uudeltamaalta ei haluta/tarvitse/voi muuttaa pois, on johtanut sen positiiviseen muuttotaseeseen vuodesta toiseen.

Vuonna 2021 Uusimaa koki muuttotappiota ensimmäistä kertaa tilastohistoriassa, yhteensä vajaana 2 600 ihmisen verran. Muuttotappio seurasi enemmän lähtömuuton kasvun kuin tulo-muuton vähentymisen seurauksena. Uudeltamaalta lähtijöiden määrä kasvoi 21 prosenttia ja sinne tulijoiden määrä väheni 11 prosenttia verrattuna koronaa edeltävän viisivuotisperiodin keskiarvoihin.

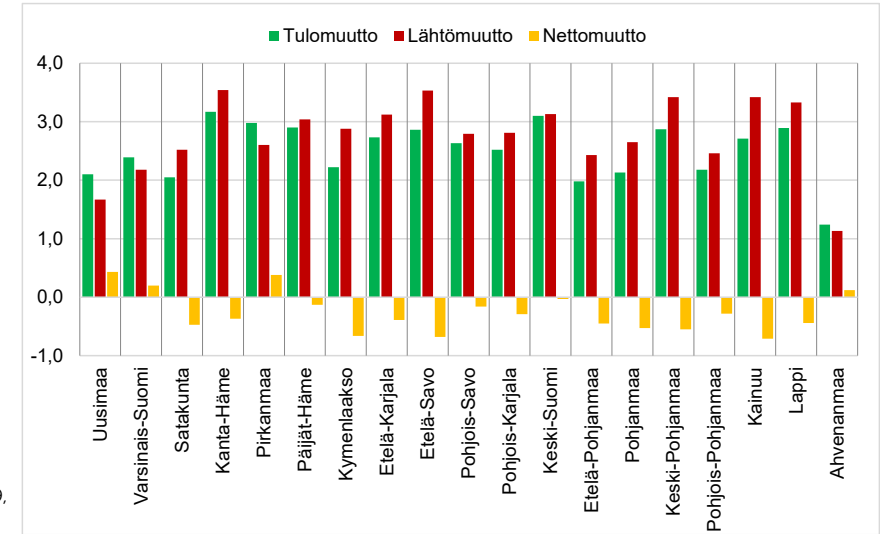
Kuviossa 3 verrataan maakuntien muuttotaseita koronavuosina niiden muuttotaseisiin ennen koronaa. Uudenmaan lisäksi häviöitä olivat Etelä-Karjala ja väestömäärältään pieni Ahvenanmaa. Muissa maakunnissa muuttotase parani selvästi, suurimpien voittajien ollessa Etelä-Savo, Lappi ja Kanta-Häme. Nämä voitot seurasivat ennen kaikkea Uudeltamaalta tulevista muuttovirroista.

Kuvio 4 kertoo, miten Uudenmaan muuttotase muiden maakuntien kanssa kehittyi koronavuosien aikana. Ahvenanmaata lukuun ottamatta Uusimaa oli ollut muuttovoitollinen muihin maakuntiin nähden koronaa edeltävinä vuosina 2015–2019. Koronavuosien aikana sen muuttotase oli negatiivinen kahdeksan maakunnan kanssa. Myös muiden kymmenen maakunnan kanssa Uudenmaan muuttotase heikkeni.

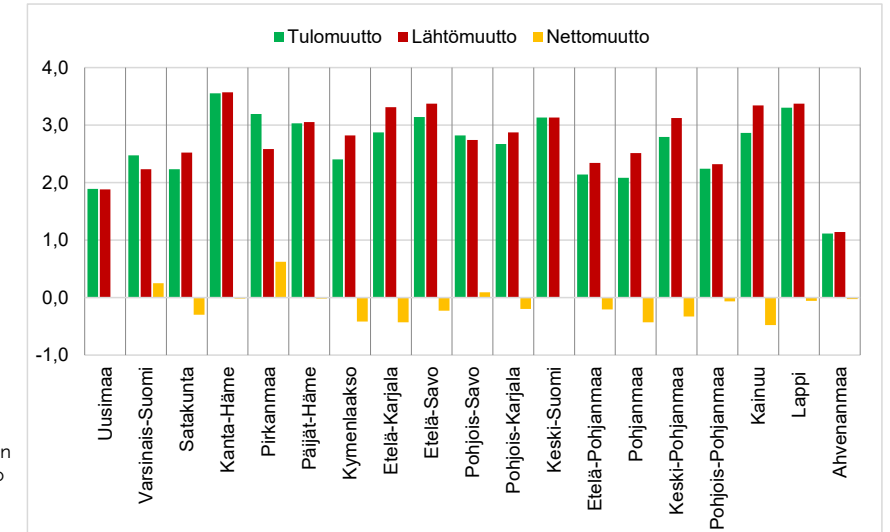
Absoluuttisesti katsoen suurimmat muutokset Uusimaa koki Pirkanmaan, Varsinais-Suomen ja Päijät-Hämeen kanssa, joiden muuttotase Uudenmaan kanssa parani vuositasolla yli 600 ihmisellä. Pirkanmaan kohdalla lisäys oli jo yli 1 200 ihmistä. Väkilukuun suhteutettuina suurimmat voittajat olivat Kymenlaakso, Päijät-Häme ja Kanta-Häme. Myös esimerkiksi Lapin kanssa Uudenmaan muuttotase heikkeni suhteellisesti paljon.

Tilastotarkastelua lähtömuuttoon vaikuttaneista tekijöistä Uudellamaalla

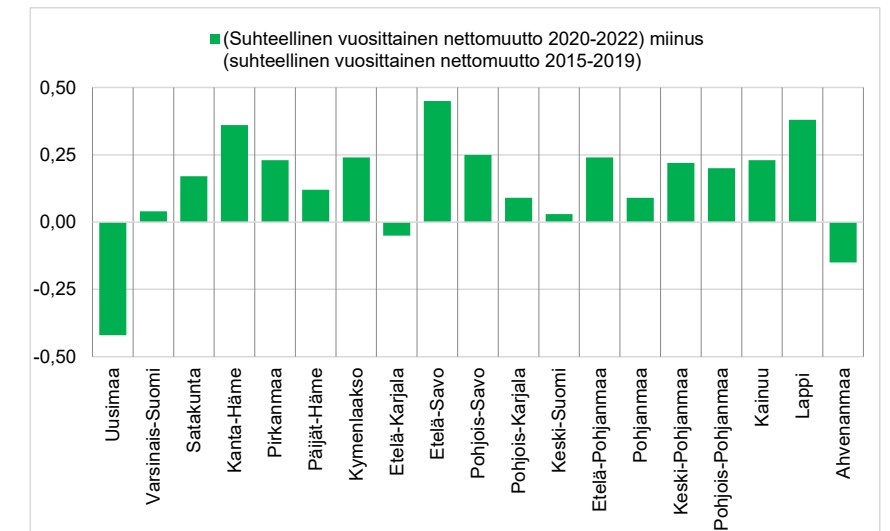
Lähtömuutto on ollut merkittävä muuttolukujen muovaaja Uudellamaalla. Tämän vuoksi tarkastellaan vielä Uudenmaan lähtömuuttoa ikäryhmittäin

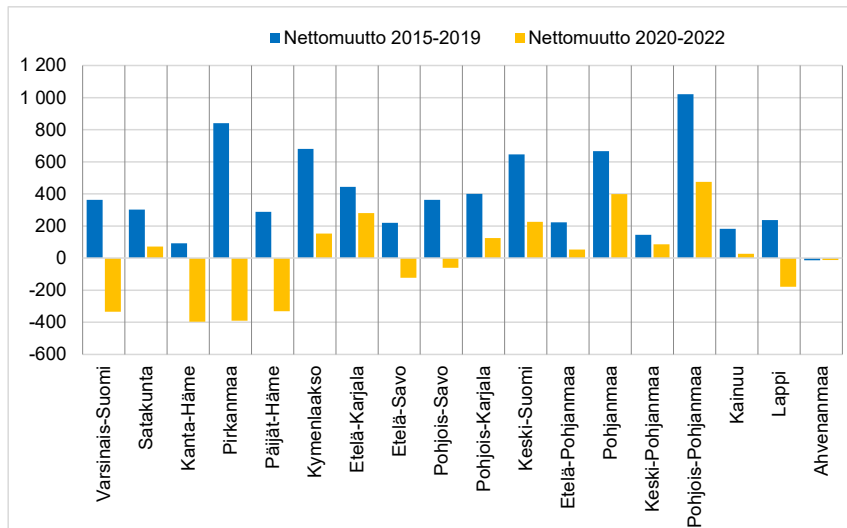
Kuvio 1. Maakuntien välinen muuttoliike, vuosikeskiarvo 2015–2019, prosenttia väestöstä.

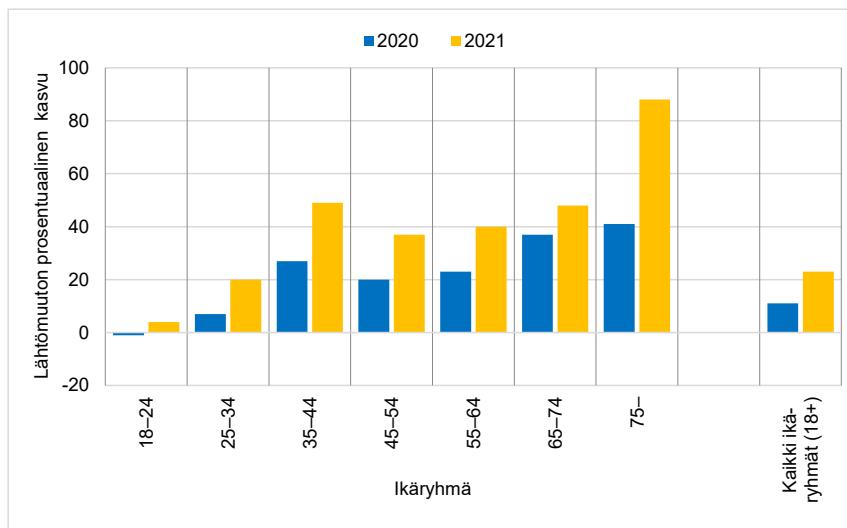
Kuvio 2. Maakuntien välinen muuttoliike, vuosikeskiarvo 2020–2022, prosenttia väestöstä.

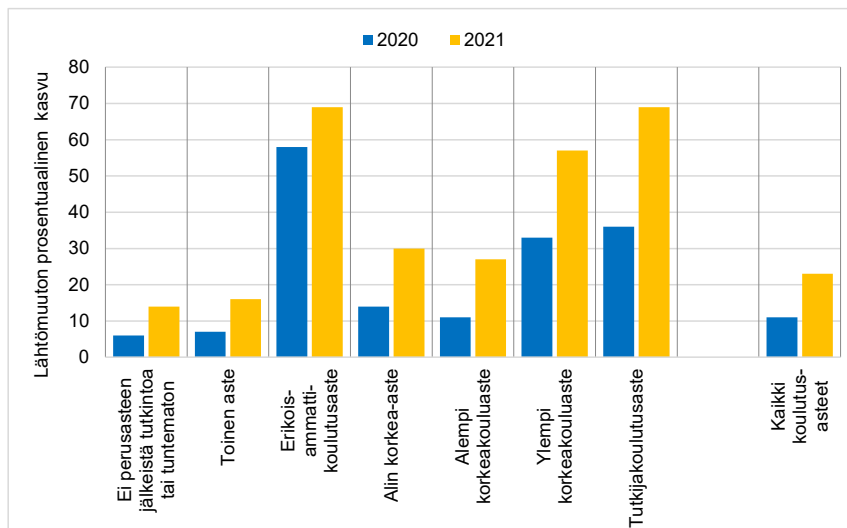
Kuvio 3. Mitkä maakunnat voittivat ja mitkä hävisivät muuttoliikkeessä koronaa aikana?

Kuvio 4. Uudenmaan keskimääräinen vuosittainen muuttotase muiden maakuntien kanssa ennen ja jälkeen koronaa, henkilöä.

Kuvio 5. Uudenmaan lähtömuuton prosentuaalinen kasvu ikäryhmittäin koronavuosina 2020 ja 2021 verrattuna ajanjakson 2015-2019 keskiarvoon.

Kuvio 6. Uudenmaan lähtömuuton prosentuaalinen kasvu koulutustason mukaan koronavuosina 2020 ja 2021 verrattuna ajanjakson 2015-2019 keskiarvoon.

ja koulutustasoittain ennen koronaa ajanjaksolla 2015–2019 ja sen aikana vuosina 2020 ja 2021. Tarkastelu kohdistuu vähintään 18-vuotta täyttäneisiin.

Uudenmaan vuoden 2020 lähtömuutto kasvoi vähintään 18-vuotiailla 11 prosenttia ja vuoden 2021 lähtömuutto 23 prosenttia verrattuna edeltävien viiden vuoden keskiarvoon. Ikäryhmäerot ovat suuria. Kasvu oli suurinta vanhimmissa ikäluokassa, vähintään 75-vuotiaissa, joita määrällisesti ei ole kuitenkaan paljoa, ja pienin muutos nuorimmassa ikäluokassa, 18–24-vuotiaissa. Myös 25–34-vuotiailla lähtömuuton kasvu jäi alle keskiarvon. Absoluuttisesti katsoen suurimmat vaikutukset kohdistuivat keski-ikäisiin. Vuonna 2021 34–44-vuotiaiden lähtömuutto Uudeltamaalta kasvoi lähes 50 prosenttia koronaa edeltäviin vuosiin verraten.

Myös koulutustasolla on suuri merkitys. Karkeasti katsoen Uudenmaan lähtömuutto pandemian aikana kasvoi sitä enemmän mitä korkeampi on koulutustaso. Erikoisammattikoulutuksen saaneiden pieni ryhmä tekee tässä poikkeuksen, sillä siinä kasvu oli ollut suurinta.

Lopuksi

Maan sisäinen muutto on ollut useimmilla alueilla tärkein väestökehitykseen vaikuttava tekijä viime vuosina. Siirtolaisuuden merkitys on suuressa osassa Suomea jäänyt pienemmäksi, samoin luonnollisen väestökehityksen eli syntyneisyyden ja kuolleisuuden. Koronavuosien aikana useat muuttotappiolliset alueet käänsivät kurssia. Pitkään muuttovoittoja kerännyt dynaaminen Uusimaa oli menettäjän roolissa. Uusimaa kärsi jopa muuttotappiota vuonna 2021.

Asuinpaikkamahdollisuudet laajenivat koronapandemian aikana – työpaikan sijainnin merkitys kotipaikan valinnassa oli aikaisempaa pienempi. Koronapandemian ja siitä seuranneen etätyön nopean kasvun seurauksena muuttamisesta tuli erityisesti Helsingin seudulla asuville vaihtoehto, johon poikkeusoloissa saattoi tarttua. Monet arvioivat uusin silmin mahdollisuuksiaan asumisen suhteen.

Työelämän muutosten seurauksena monipaikkaisuus kasvaa. Valinnan mahdollisuudet asuinpaikan suhteen laajenevat etä- ja joustotyön yleistyminen myötä. Tällä on suuri merkitys erityisesti pitkälle koulutetuille, joille monista Helsingin seutu on ollut lähes ainoa mahdollinen asuinpaikka.

Asumisen ja elämisen kalleus Helsingissä saavat jotkut etsimään vaihtoehtoja. Pehmeiden vetovoimatekijöiden merkitys lisääntyy. Mahdollisuus saada isompi asunto, oma pihä tai oma talo kiehtoo. Luonnon läheinen ja rauhallinen asumisympäristö saattaa myös toimia yllykkeenä.

Muuttuko työkuultuuri pysyvästi pakotetun digiloikan seurauksena? Miten maan sisäinen muuttoliike ja aluekehitys etenevät pandemian jälkeen? Onko hyvän elämän tavoittelu horjuttamassa keskittämiseen rakentuvaa talouden kehityksen logiikkaa?

Nämä kysymykset odottavat vielä vastaustaan. Viime vuosien muuttoluvut enteilevät alueiden välisen muuttoliikkeen uusia tuulia, vaikka vuoden 2021 tilanteesta onkin jossain määrin palattu aikaisempaan. Kaupungistuminen jatkuu, mutta työpaikkojen tarjonta ei välttämättä ohjaa täysmääräisesti maan sisäistä muuttoa. Tämän seurauksena työpaikat voivat vähitellen seurata myös ihmisiä.

Lue lisää

- Brown, Jason P. & Colton Tousey (2021). How the Pandemic Influenced Trends in Domestic Migration across US Urban Areas. *Economic Review, Federal Reserve Bank of Kansas City*, 106, 4, 39–58.
- Fielding, Tony & Yoshitaka Ishikawa (2021). COVID-19 and migration: A research note on the effects of COVID-19 on internal migration rates and patterns in Japan. *Population, Space and Place*, 27(6), 1–11.
- González-Leonardo, Miguel, Antonio López-Gay, Niall Newsham, Joaquín Recaño & Francisco Rowe (2022). Understanding patterns of internal migration during the COVID-19 pandemic in Spain. *Population, Space and Place*, 28(6), 1–13.
- Haapanen, Mika & Hannu Tervo (2023). *Uudenmaan pitovoima heikkeni koronapandemian aikana – ketkä muuttivat sieltä pois? Rekisteriaineistoihin perustuva analyysi*. Käsikirjoitus.
- Lehtonen, Olli, & Ossi Kotavaara (2021). Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana. *Maaseutututkimus* 29, 32–59.
- Lehtonen, Olli (2022). Koronapandemia muutti nettomuuttoliikkeen maantieteellistä kuvaa Suomessa. *Terra* 133, 155–160.
- Stawarz, Nico, Matthias Rosenbaum-Feldbrügge, Nikola Sander, Harun Sulak & Vanessa Knobloch (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on internal migration in Germany: A descriptive analysis. *Population, Space and Place*, 28(6), 1–11.
- Tervo, Hannu (2019). Maassamuutto muovaa Suomea uudennäköiseksi – alhainen lähtömuutto avainasemassa alueiden kasvussa. *Talous & Yhteiskunta* 47, 4, 12–18.
- Wang, Yikang, Chen Zhong, Qili Gao & Carmen Cabrera-Arnau (2022). Understanding internal migration in the UK before and during the COVID-19 pandemic using twitter data. *Urban Informatics* 1:15, 1–12.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

NÄKÖKULMA

JOHANNES HERALA
Erityisasiantuntija, Uudenmaan liitto

UUDENMAAN VETO- JA PITOVOIMA NÄYTTÄVÄT PITÄVÄN PINTANSA

Syntyvyyden alentuessa alueiden kasvu perustuu yhä enemmän maan sisäiseen muuttoon ja maahanmuuttoon. Suomessa kaupunkiseudut ovat perinteisesti vetäneet ihmisiä opiskelemaan ja työmarkkinoille, mutta niiden ohella muuttajia ovat houkutelleet myös monipuoliset palvelut ja vilkas kaupunkielämä. Uudellamaalla koronapandemia heikensi näiden vetovoimatekijöiden merkitystä maan sisäisen muuttoliikkeen osalta. Nyt merkit viittaavat paluusta pandemiaa edeltävään aikaan.

Koronapandemia muutti merkittävästi kaupungeissa asuvien ihmisten elämää. Rajoitustoimien vuoksi kulttuuritapahtumia ei voitu järjestää ja ravintolapalvelut olivat pitkiä aikoja suljettuina. Kaikkiaan kaupunkien viihtyisyys ja houkuttelevuus asuinpaikkana vähenivät. Samalla etätöiden yleistymisen myötä asuinpaikan ja työpaikan välinen etäisyys menetti merkitystään monille työssäkäyville. Uudellamaalla maan sisäinen muuttotase kääntyi noina vuosina ensimmäistä kertaa negatiiviseksi.

Korona-aikana Uudellamaalla korostui kehämäinen muutto kaupungeista ulospäin. Helsingistä muutettiin aiempaa enemmän muulle pääkaupunkiseudulle, muulta pääkaupunkiseudulta puolestaan seudun kehyskuntiin ja niistä eteenpäin muualle Uudellemaalle. Myös työssäkäyntitilastojen perusteella yhä useampi Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla työssäkäyvä asui pääkaupunkiseudun kehyskunnissa.

Määrällisesti mitattuna kuntien välisen muuttoliikkeen suurin häviöjä oli Helsinki. Vuosien 2020–2021 aikana sen muuttotappio maakunnan muihin kuntiin kohosi yli 9 000 henkeen. Lähes kaksi kolmasosaa muuttotappiosta oli Espooseen ja Vantaalle suuntautunutta muuttoa. Maakunnan ulkopuolisesta Suomesta Helsinki sai edelleen muuttovoittoa, vaikkakin selvästi vähemmän kuin ennen pandemiaa.

Korona-aikana muuttuneista asumispreferensseistä hyötyivät Uudellamaalla eniten pääkau-

punkiseudun kehyskunnat. Niistä useissa muuttotase parani selvästi verrattuna koronaa edeltäviin vuosiin. Kaikkiaan kotimaisten muuttojen seurauksena kehyskuntien väestö kasvoi vuosina 2020–2021 yli 4 400 hengellä, eli noin 2 200 hengellä per vuosi. Tätä ennen 2010-luvulla kehyskunnat saivat kotimaista muuttovoittoa keskimäärin vain noin 600 asukkaan verran vuodessa.

Korona-aikana lähtömuutto etenkin pääkaupunkiseudulta voimistui. Syitä tähän on etsitty muun muassa etätöiden ja -opiskelun lisääntymisestä, heikosta työmarkkinatilanteesta, korkeista asuntojen hinnoista sekä kaupunkien vetovoiman heikkenemisestä.

Helsingin kaupungin tekemän kyselytutkimuksen mukaan keskeisin syy muuttaa pääkaupungista korona-aikana pois oli asumisen korkea hinta. Helsingissä asuminen on jo pitkään ollut muuta maata kalliimpaa ja hintaero kasvoi entisestään korona-ajan vilkkaan asuntokysynnän myötä. Suurin osa Helsingistä poismuuttaneista etsi myös lisätilaa asumiseensa, mikä näkyi muuton jälkeisenä pientaloasumisen yleistymisenä. Todennäköisesti väljemmän asumisen tarvetta voimistivat etätöiden yleistymisen ja lisääntynyt kotona vietetty aika. Toisaalta syyt Helsingistä poismuutolle ovat olleet varsin samansuuntaisia ennen koronaa, sen aikana ja sen jälkeen tehdyissä kyselyissä. Korona-aikana asumisen kalleus ja tilankapuu kuitenkin korostuivat aiempaakin enemmän kyselyvastauksissa.

Miltä Uudenmaan väestökehityksen tulevaisuus näyttää?

Väestönkasvun ja muuttoliikkeen ajoittaiset hidastumiset kaupungeissa eivät ole poikkeuksellisia, vaan ne aaltoilevat yhteiskunnallisten ja toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten mukana. Esimerkiksi niin kutsutun Nurmijärvi-ilmion aikaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä maan sisäinen muuttotase oli Helsingissä kuutena peräkkäisenä vuotena tappiollinen ennen kuin se jälleen kääntyi kasvuun. Koronavuosina maallmuutosta tuli Suomessa suosituimpaa kuin koskaan aikaisemmin. Samalla useiden isojen kaupunkien veto- ja pitovoima heikkenivät.

Vuonna 2022 Venäjän aloittama hyökkäyssota synnytti jälleen toimintaympäristöön uuden epävarmuustekijän, jolla on todennäköisesti ollut oma vaikutuksensa ihmisten asumisvalintoihin. Maaseudulla energian hinnannousu on lisännyt asumiskustannuksia suhteessa kaupunkiin ja voinut näin heikentää maaseudun vetovoimaa asuinympäristönä. Samoihin aikoihin maan suurissa kaupungeissa tapahtunut asuntojen hintojen lasku on puolestaan saattanut houkuttaa muuttajia kaupunkiin. Tilastojen valossa maaseutumaisen kuntien muuttotappiot ovatkin olleet jälleen selkeässä kasvussa. Kaupunkimaisten kuntien muuttovoitto on sen sijaan palautumassa kohti koronapandemiaa edeltävää tasoa.

Vuoden 2023 väestön ennakkotietojen perusteella maan sisäisen muuttoliikkeen trendi on kääntynyt kasvuun myös Uudellamaalla. Etenkin Helsingin muuttotaseessa on tapahtunut merkittävä käänne ja kaupungin saama kotimainen muuttovoitto on palautunut koronaa edeltävien vuosien tasolle. Muuttotaseen vahvistuminen Helsingissä on seurausta ennen kaikkea lähtömuuttoa selkeästi vähentymisestä.

Kuten koko Suomessa, myös Uudellamaalla maahanmuuton merkitys on kasvanut alueen väestödynamiikassa. Vuonna 2022 Uusimaa sai nettomaahanmuuttoa yli 16 000 henkilöä, mikä oli enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Etenkin pääkaupunkiseutu on jo pitkään houkuttanut ulkomaalaisia muuttajia maan rajojen ulkopuolelta. Myös yhä useampi muualle Suomeen saapuva maahanmuuttaja päätyy myöhemmin asumaan pääkaupunkiseudulle. Suomen maakunnista ainoastaan Uusimaa ja Varsinais-Suomi ovat saaneet

maan sisäistä muuttovoittoa ulkomaalaistaustaisista henkilöistä aikavälillä 2010–2022.

Nettomaahanmuuton merkittävä kasvu vuonna 2022 sai aikaan sen, että Uudenmaan kokonaisväestönkasvu oli vuositasona kaikkien aikojen kolmanneksi suurin. Myös suhteellisesti väestö kasvoi Uudellamaalla Suomen maakunnista nopeimmin. Entisestään kiihtynyt nettomaahanmuutto aiheuttaa sen, että vuoden 2023 väestökasvu tulee Uudellamaalla jälleen olemaan ennätyskellinen.

Uudenmaan väestönkasvu on leimannut jo pitkään sen epätasainen jakaantuminen maakunnan eri kuntien ja seutujen välillä. Pääkaupunkiseudulle keskittynyt väestökehitys on luonut kasvun hallintaan liittyviä haasteita. Itä- ja Länsi-Uudenmaan ikääntyvillä muuttotappioalueilla haasteet ovat liittyneet elinvoiman säilyttämiseen. Kasvun ja elinvoiman näkökulmasta maakunnan kuntia on erityisesti eriyttänyt pääkaupunkiseudulle painotunut nuorten aikuisten muuttoliike.

Hyvän elämän tavoittelu on aina määrittänyt ihmisten muuttoa. Asuinpaikan valintaan vaikuttavat ihmisten erilaiset arvostukset, tarpeet ja resurssit koskien asumista, toimeentuloa, liikkumista, palveluita sekä asumisen ja elämisen kustannuksia. Joillekin parhaat hyvän elämän lähtökohdat tarjoaa Helsingin kaltainen, Suomen mittapuulla tiheään asuttu kaupunkiympäristö, toisille taas maaseutumainen asuinympäristö.

Asuinpaikan valikoitumiseen liittyvät preferenssit epäilemättä muuttuivat koronapandemian aikana. Tästä huolimatta väestön keskittyminen suurimmille kaupunkiseuduille näyttää edelleen jatkuvan ja olevan tämän hetken todellisuutta. Keskittyvän väestökehityksen haasteilta ei välttyä myöskään Uudellamaalla, sillä lähitulevaisuudessa useiden maakunnan kuntien on sopeutettava palvelurakennettaan muuttuvaa väestörakennettaan vastaavaksi.

Muuttoliike on moniulotteinen ilmiö, jonka seurausvaikutukset ilmenevät kokonaisuudessaan alueille ja muuttajille itselleen vasta pitkän ajan kuluessa. Toistaiseksi kuitenkin näyttää siltä, että pääkaupunkiseudun vahvan vetovoiman ansiosta Uusimaa voi säilyttää asemansa muuttoliikkeen ensisijaisena kohdealueena myös koronan jälkeen. Silti myös Uudellamaalla tulee käydä jatkuvaa vuoropuhelua niistä toimenpiteistä, joilla pystytään turvaamaan elinvoimainen sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä aluerakenne koko maakunnassa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

SUOMEN VÄESTÖLLISET SKENAARIOT VUOTEEN 2040

Tässä artikkelissa tarkastellaan syntyvyyden romahduksen ja maahanmuuton lisääntymisen vaikutuksia Suomen ja sen kuntien väestöön vuoteen 2040 asti. Positiivinen nettomaahanmuutto on ainoa tapa väestömäärän kasvattamiseksi tulevina vuosikymmeninä. Mikäli maahanmuutto säilyy vuoden 2022 tasolla, on Suomessa vuonna 2040 yhteensä 6 miljoonaa asukasta. Kansainvälinen muuttoliike vaikuttaa erityisesti suurten kaupunkiseutujen kehitykseen. Jos Suomi ja sen alueet haluavat olla elinvoimaisia, tulee Suomen olla veto- ja pitovoimainen kansainväliselle työ- ja osaamisperusteiselle työvoimalle. Lisäksi artikkelissa tarkastellaan nykyisen hallituskauden pyrkimyksiä maahanmuuttoon sekä aluekehitykseen ja sitä kautta väestökehitykseen vaikuttamisessa.

RASMUS ARO
Asiantuntija | MDI

JANNE ANTIKAINEN
Kehitysjohdaja | MDI

Tuleva väestönkehitys kolmen väestöskenaariion valossa

2010- ja 2020-lukujen kaksi suurta muutosta, syntyvyyden romahdus ja maahanmuuton merkityksen lisääntyminen, tulevat määrittämään Suomen tulevaa demografista kehitystä sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Molempien tekijöiden tulevaan kehitykseen liittyy myös huomattavia epävarmuustekijöitä. Hedelmällisyysluvussa tapahtuneet vaihtelut ovat olleet vuosien 2010–2022 aikana suuria ja voivat vastaavasti myös tulevaisuudessa olla suuria. Maahanmuuton määrään vaikuttaa taas merkittävästi kansallinen ja kansainvälinen politiikka, mutta myös kansalliset ja kansainväliset tapahtumat sekä mahdolliset ”mustat joutsenet”.

Vaikka tulevaan kehitykseen liittyy luonnollisesti hyvin suuria epävarmuustekijöitä, tämä ei tee tulevan kehityksen mallintamisesta hyödytöntä. Päinvastoin, tulevan kehityksen tarkastelu etenkin useammalla skenaariolla osoittaa meille mahdollisia eriäviä kehityskulkuja, jotka auttavat meitä tunnistamaan tulevaisuuden keskeisiä mahdollisuuksia ja haasteita sekä parhaimmillaan mahdollistaa mahdollisuuksiin tarttumisen ja haasteiden torjumisen. Toisaalta väestöennusteet ovat osin myös itseään toteuttavia, vaikuttaen esimerkiksi ainakin eri alueiden tulevaisuuden suunnitteluun, investointipäätöksiin ja asuntomarkkinoiden toimijoihin.

Tarkastelemme Suomen tulevaa väestönkehitystä vuoteen 2040 asti kolmella eriävällä kuntatason skenaariolla. Skenaarioissa muuntelemme tulevan maahanmuuton määrää. Skenaarioissa tarkastellaan nimenomaan maahanmuuttoa syntyvyyden sijaan, sillä 20 vuoden ajanjaksolla maahanmuutolla on todennäköisesti suurempi konkreettinen vaikutus aluetason kehitykseen – esimerkiksi työvoiman tarjontaan – kuin syntyvyydellä on. Syntyvyyden lasku vaikuttaa aluekehitykseen täydellä voimallaan vasta 2040-luvun aikana, kun työvoimaan siirtyä huomattavasti aiempaa pienempiä ikäkohortteja. Lisäksi (julkisten) toimijoiden kyky vaikuttaa maahanmuuttoon on suurempi kuin kyky vaikuttaa syntyvyyteen.

Skenaariot on tehty MDI:n väestöennusteen pohjalta. Ennuste on demografinen komponenttimalli, jossa jokaista väestönkehityksen osatekijää mallinnetaan aiemman kehityksen pohjalta lasketuilla kertoimilla. Kertoimet on laskettu jokaiselle kunnalle ikäluokittain, sukupuolittain ja kieliryhmittäin, huomioiden kuntien väliset erot.

1 Syntyneet, kuolleet, tulomuutto kuntaan muista kunnista, lähtömuutto kunnasta muihin kuntiin, maahanmuutto, maastamuutto.

Ennusteen pohjana on nykyinen väestö. Ennustemallissa väestön määrä ja ikärakenne muuttuu ennustejakson aikana väestön ikääntymisen sekä väestönkehityksen osatekijöiden vaikutuksesta. Koska väestönkehityksen eri tekijöitä mallinnetaan ikäryhmittäisillä kertoimilla, ikärakenteen muuttuessa myös väestönkehityksen osatekijöiden ennakoitu toteuma muuttuu ennustejakson aikana.

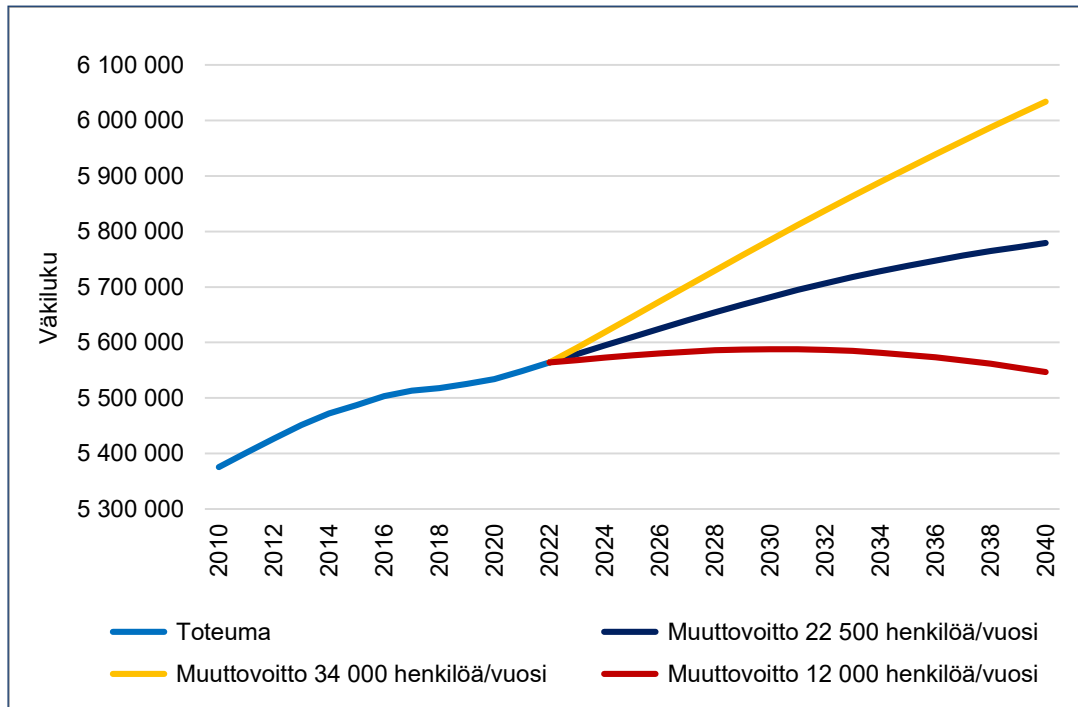
Pohjadata toteutuneesta kehityksestä sekä kertoimien laskemiseen käytetty data on kerätty Tilastokeskuksen avoimista ja maksullisista tietokannoista.²

Skenaarioiden ainoa muuttuja on oletama ulkomailta saadun muuttovoiton määrästä, joskin ennustemalli reagoi myös muiden väestönkehityksen osatekijöiden saralla kasvavaan tai vähenevään maahanmuuttoon (esim. jos maahanmuuttojen määrä nousee, myös syntyvien määrä kasvaa). Skenaariot on nimetty vuosittaisen muuttovoitto-olettamansa mukaan. Muuttovoitto 22 500 henkilöä -skenaariossa ulkomailta saatu muuttovoitto vastaa vuosien 2019–2022 keskitasoa. Muuttovoitto 34 000 henkilöä -skenaariossa ulkomailta saatu muuttovoitto vastaa vuoden 2022 tasoa. Muuttovoitto 12 000 henkilöä -skenaariossa ulkomailta saatu muuttovoitto kutistuu vain 12 000 henkilöön, joka vastaa 2010-luvun heikoimpia vuosia. Maan sisällä maahanmuuton oletetaan jakautuvan vuosien 2019–2022 mukaisesti. Ennustemalli mallintaa myös vieraskielisten maan sisäistä muuttoliikettä vuosien 2015–2022 perusteella lasketuilla kertoimilla. Skenaarioiden ennustama väestönkehitys vuoteen 2040 on esitetty kuviossa 1.

Skenaarioissa emme ota kantaa siihen, mistä ja missä muodossa tämä maahanmuutto Suomeen tulee. Lisäksi vuoteen 2040 mennessä maahanmuuton määrä voi olla huomattavasti skenaarioissa esitettyä suurempaakin esimerkiksi ilmastokriisin aiheuttaman ilmastopakolaisuuden takia. Emme kuitenkaan näe mielekkääksi mallintaa hyvin voimakkaasti jo toteutuneesta kehityksestä poikkeavia skenaarioita, sillä tässä tapauksessa muutospainet koko Suomen instituutioissa olisivat niin suuret, että vaadittaisiin huomattavasti laaja-alaisempaa pohdintaa kansallisista kehityskuvista.

Ulkomailta saadun muuttovoiton merkitystä Suomen väestönkehitykselle on vaikea liioitella. Jo 2010-luvulla se on mahdollistanut väestön kasvun tilanteessa, jossa kuolleiden määrä on vuosi vuodelta ollut syntyneitä suurempi. Kuvio 1 näyttää,

2 Pohjadatan keskeisimmät tietokannat ovat Tilastokeskuksen Statfin-tietokanta, Väestörakenne-tietokanta sekä muuttoliike- ja väestönmuutokset-tietokanta.

Kuvio 1. Suomen väestönkehitys vuoteen 2040 kolmessa skenaariossa. Lähde: Tilastokeskus, Statfin: väestörakenne.

että vuosien 2019–2022 tasoinen maahanmuutto (22 500 henkilön muuttovoitto vuodessa) riittäisi ylläpitämään maan väestönkasvua ainakin vuoteen 2040 asti, vaikka syntyvyys ei nousisikaan merkittävästi. Tätä matalammalla maahanmuuton tasolla näin ei kuitenkaan ole: 12 000 henkilön vuosittaisella muuttovoitolla Suomen väestö alkaisi vähentyä 2030-luvun alkupuolella. Koska skenaarioissa (erikois)hedelmällisyyslukujen lähtötaso vastaa vuosien 2017–2022 keskitasoa ja syntyvyyden on oletettu elpyvän hieman, Suomi tarvitsisi vähintään yli 18 000 henkilön vuosittaista muuttovoittoa väestön vähenemisen välttämiseksi.

Jos taas maahanmuutto jatkuisi vuoden 2022 tasolla myös tulevaisuudessa, Suomen väestö kokisi uuden kasvukauden: maan väkiluku olisi hieman yli kuusi miljoonaa vuonna 2040. Saman tason saavuttaminen vuosien 2019–2022 maahanmuutolla vaatisi kokonaisedelmällisyysluvun nousun hieman yli 2,0:n (vuoden 2022 tasosta, eli 1,32:sta).

Työikäisten (20–64-vuotiaat) ryhmässä maahanmuuton merkitys on vielä korostuneempi. Maahanmuutto on ainoa tekijä, joka voi vaikuttaa Suomen työikäisen väestön kehitykseen seuraavan 20 vuoden aikana, sillä syntyvyyden mahdollinen elpyminen heijastuu työikäiseen väestöön vasta

2040-luvulla. Vuosien 2019–2022 tasoinen vuotuinen ulkomainen muuttovoitto riittäisi kasvattamaan työikäistä väestöä maltillisesti (1,9 prosenttia vuosien 2022–2040 aikana). Matalalla 12 000 henkilön vuotuisella ulkomaisella muuttovoitolla työikäisen väestön määrä jatkaa pienenemistään 2010-luvun tavoin (-3,2 prosenttia vuoteen 2040 mennessä). Vuoden 2022 tason jatkuminen johtaisi nopeasti kasvavaan työikäiseen väestöön: Suomen työikäisen väestön määrä kasvaisi 240 000 henkilöllä eli 7,5 prosentilla vuoteen 2040 mennessä.

Työikäisen väestön määrän muutossuunnan merkityksen voi väittää kasvavan tulevaisuudessa, erityisesti, jos tavoitellaan kansantalouden kasvua. Vaikka jo 2010-luvulla työikäinen väestö väheni, tätä kehitystä kompensoi kasvanut työllisyysaste. Tällä hetkellä työllisyysasteessa ei kuitenkaan ole enää samanlaista kasvun varaa, jolloin myös työllisen työvoiman lisäys on sidottu demografisiin muutoksiin. Lisäksi myös muu demografinen kehitys tuottaa tarpeita työvoiman kasvulle: etenkin väestön ikääntymisen seurauksena sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman tarve tulee kasvamaan huomattavasti nykyisestä.

Väestön ikääntyminen onkin kaikkia skenaarioita yhdistävä ja lähes muuttumaton trendi. 2010-luvulla etenkin 65–74-vuotiaiden ikäryhmä

Vaikka muuttovoitot ulkomailta säilyisivät vuoden 2022 tasolla, aluetason kuva muuttuu jopa yllättävän vähän.

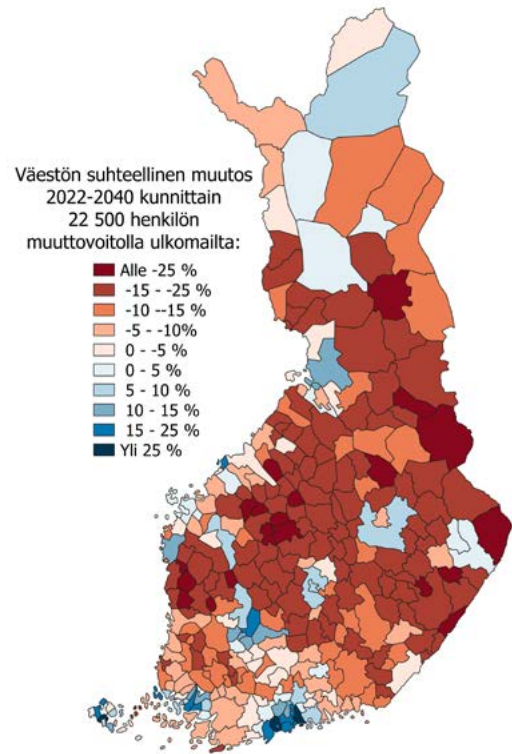

kasvoi, sillä ikäryhmään siirtyi vuosien 1945–1954 aikana syntyneitä suuria ikäluokkia (lisäksi eliniän pidentyminen lisäsi kasvua). 2020-luvulla kasvun painopiste siirtyy 75–84-vuotiaisiin ja 2030-luvulla yli 84-vuotiaisiin heijastellen suurten ikäluokkien ikääntymistä. Suhteellinen muutos on erityisen suuri yli 84-vuotiaiden ikäryhmässä, jonka koko lähes kaksinkertaistuu vuoteen 2040 mennessä. Tämä synnyttää huomattavia vaatimuksia etenkin sote-palveluiden saralla ja tuottaa myös kansantaloudelle merkittävän haasteen kasvavien sote-kustannusten muodossa. Taloudellinen huoltosuhde tulee heikkenemään lähes varmasti, heikkenemisen voimakkuus riippuu kuitenkin työikäisen väestön määrän muutoksesta.

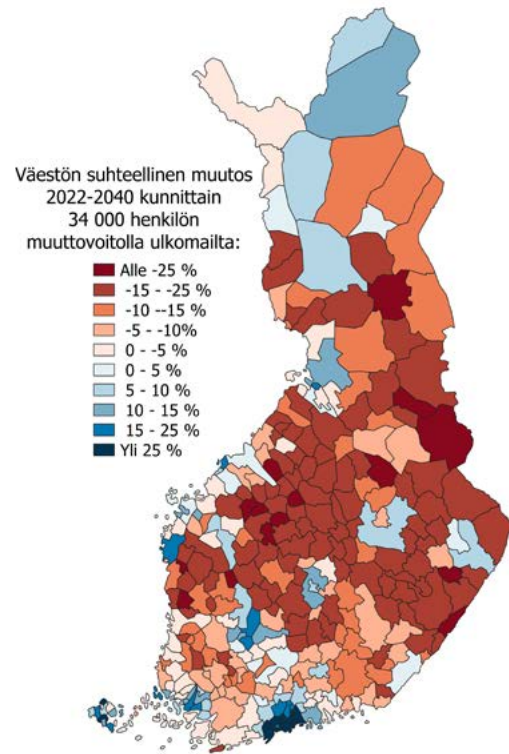
Toinen suuri demografinen muutos, joka ei ole riippuvainen maahanmuuton määrästä, on lasten ikäryhmän koon piententyminen 2020-luvulla. Muutos on erityisen suuri 7–15-vuotiaiden ikäryhmässä, jonka syntyvyyden laskun seurauksena ennustetaan supistuvan vuoteen 2030 mennessä 82 000 lapsella. Maahanmuuton suuruudella on vain hillitty vaikutus syntyneiden määrään. Lasten ikäryhmien elpyminen vaatisikin syntyvyyden kasvua. Edes vuoden 2022 tasoinen maahanmuuton jatkuessa ei vuonna 2040 syntyisi samaa määrää lapsia, kuin syntyi 2010-luvun alussa, vaikka väestöpohja kasvaisi maahanmuuton seurauksena voimakkaasti. Syntyvyyden romahdus ei siis korjaannu maahanmuutolla. Syntyvyyden romahdus kuitenkin entisestään korostaa vieraskielisten kouluikäisten osuuden kasvua, sillä kotimaisiin kieliryhmiin kuuluvien lasten määrä vähenee, samalla kun vieraskielisten lasten määrä kasvaa.

Kansalliset kehityskuvat eivät ole pitkään aikaan vastanneet alueellista ”todellisuutta”, eivätkä kansalliset kehityskuvat vastanne sitä myöskään tulevaisuudessa. Vaikka koko maan väestö jatkaisikin kasvuaan vuosien 2019–2022 maahanmuuton tasolla, vain noin viidesosa Suomen kunnista kasvaisi tässä tapauksessa. Suurimmassa osassa Suomen kuntia kuolleiden määrä on jo nyt merkittävästi syntyneitä suurempi, minkä seurauksena luonnollinen väestönlisäys tulee olemaan suuressa osassa kuntia merkittävin ja mahdollisesti ainoa väestöä vähentävä tekijä.

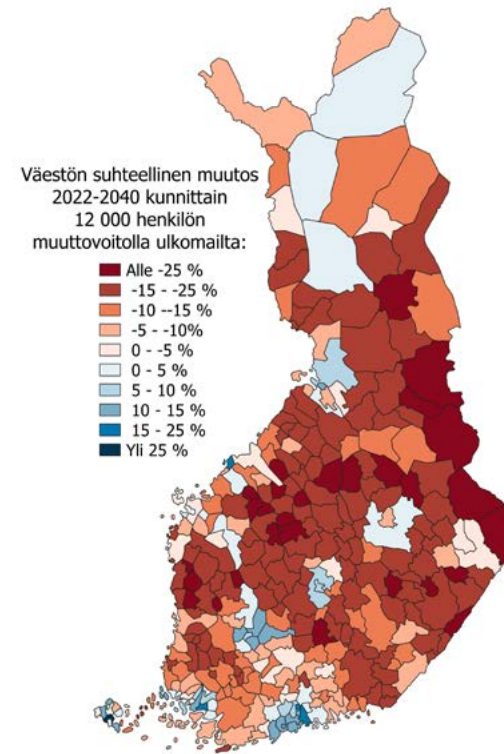
Vaikka muuttovoitot ulkomailta säilyisivät vuoden 2022 tasolla, aluetason kuva muuttuu jopa yllättävän vähän (Kuviot 2, 3 ja 4). Kaikissa kunnissa väestönkehitys vahvistuisi maahanmuuton kasvassa, mutta suurimmassa osassa kuntia muutos olisi vähäinen. Aiempaan verrattuna moninkertainkaan maahanmuutto pienemmissä kunnissa ja kaupungeissa ei riitä korvaamaan erittäin negatiiviseksi kääntynyttä luonnollista väestönlisäystä. Tilanne on osin vastaava työikäisten ryhmässä,

Kuvio 2. Kunnittain väestönmuutos (2022–2040), 22 500 henkilön muuttovoitolla ulkomailta.

Kuvio 3. Kunnittain väestönmuutos (2022–2040), 34 000 henkilön muuttovoitolla ulkomailta.

Kuvio 4. Kunnittain väestönmuutos (2022–2040), 12 000 henkilön muuttovoitolla ulkomailta.

Suurin väestöllinen eriytyminen tulee tapahtumaan suurimpien kaupunkien ja muun maan välillä.

sillä suurimmassa osassa kuntia eläkeikään siirtyvien osuus on huomattavan suuri suhteessa työikään siirtyvien ryhmään. Vaikka lisääntyvä maahanmuutto vahvistaisikin työikäisen väestön kehitystä, merkittävä muutos vaatisi täysin aiemasta poikkeavaa maahanmuuttoa kuntatasolla. Lisäksi, koska ennusteessa vieraskielisten maan sisäistä muuttoliikettä on mallinnettu aiemman perusteella, osa maahanmuuttoa saavista kunnista menettää heistä merkittävän osan maan sisäisessä muuttoliikkeessä.

Ulkomailta saadun muuttovoiton määrä vaikuttaa sen sijaan erittäin voimakkaasti suurten kaupunkiseutujen kehitykseen. Vaikutus on erityisen suuri pääkaupunkiseudulla. Vuosien 2019–2022 tasoinen maahanmuutto riittää jo yksin voimakkaaseen väestönkasvuun suurilla kaupunkiseuduilla ja vuoden 2022 taso johtaisi erittäin voimakkaaseen kasvuun. Useimmat suuret kaupunkiseudut eivät tarvitse nykyisellä maahanmuuton tasolla enää muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä kasvaakseen merkittävästi, sillä maahanmuutto jo yksin tuottaa voimakasta kasvua.

Toisin sanoen nykyisellä maahanmuuton alueellisella rakenteella ja vieraskielisten maan sisäisen muuttoliikkeen logiikalla suurin väestöllinen eriytyminen tulee tapahtumaan suurimpien kaupunkien ja muun maan välillä. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että vuoden 2022 tasoinen maahanmuuton jatkuessa samana vuoteen 2040, Suomen väkiluku kasvaisi kuuteen miljoonaan asukkaaseen eli lisääntyisi 470 000 henkilöllä. Samassa skenaariossa kuuden suurimman kaupungin väestö kasvaisi 485 000 henkilöllä. Suurten kaupunkien maahanmuuttajataustaisen väestön osuus kohoaisi hyvin merkittävästi, mikä korostaa myös maahanmuuttoon nivoutuvien haasteiden, kuten segregaaation, aktiivisen torjunnan merkitystä.

Vastaavasti maahanmuuton määrän merkittävä väheneminen osuisi hyvin rajusti juuri suurimpiin kaupunkiseutuihin, kun taas muussa maassa vaikutukset olisivat kohtuullisen hillittyjä. Tuleva Suomen keskittyminen ja kaupungistuminen näyttäytyykin väestöskenaarioissa ”epäsuorana” keskittymisenä, jossa suurten kaupunkien väestöllinen painoarvo kasvaa maan rajojen ulkopuolella

tulevan muuttoliikkeen vaikutuksesta, samalla kun suurten kaupunkien ulkopuolella väestö vähenee korkean kuolleisuuden seurauksena. Edes korona-ajan tasapainoisempi muuttoliike ei riittäisi kääntämään ”epäsuoraa” keskittymistä.

Maamme alueellinen kehitys uhkaakin jumiuttua vahvasti eriytyneeksi. Tasapainoisempi alueellinen kehitys on kuitenkin osin mahdollinen, vaikka skenaarioissa näin ei tapahdu. Avainasemassa on maahanmuutto, jonka tulisi jakaantua aikaisempaa tasaisemmin maan sisällä. Maahanmuuton määrän kasvu tulisi kohdentua tasaisemmin ympäri maata ja etenkin pienempien kaupunkien ja maaseutukuntien maahanmuuton määrän tulisi moninkertaistua. Lisäksi suurten kaupunkiseutujen ulkopuolisen maan hyvin heikko vieraskielisen väestön pitovoima on ongelma, jonka tulisi korjaantua, jotta väestökehitys olisi maantieteellisesti tasaisempaa. Tasaisempaa aluekehitystä ei saavuteta (yksin) perinteisillä ”maallemuuttajilla” tai kotimaisiin kieliryhmiin kuuluvilla työn perässä muuttavilla, sillä nämä ovat yhä pienempiä ja keskittyneempiä väestöryhmiä.

Toisaalta väestökehityksen pitkän kaaren tuottamat valtavat ikärakenteen erot kuntien välillä tulevat johtamaan väestökehityksen eriytymiseen vähintään jossain määrin. Ääriesimerkkinä kunnan, jossa kuolleiden määrä on nelinkertainen syntyneiden määrään verrattuna, on haastava saavuttaa koko maan keskitasoa vastaavaa kehitystä. Etenkin kuin tähän ääriesimerkin ryhmään kuuluu jo nyt 14 prosenttia Suomen kunnista. Vaikka tämä kehityskulku vaikuttaa jo lähes kiveen hakatulta, tämä ei tarkoita, ettei muuttuvilla tekijöillä, kuten maahanmuutolla ole merkitystä. Vaikka monissa pienemmissä kunnissa väestö uhkaisikin supistua joka tapauksessa voimakkaasti, etenkin vahvistuvalla työikäisen väestön kehityksellä voi olla hyvinkin suuri vaikutus kunnan pidemmän kaaren kehitykseen sekä lyhyemmän ajanjakson haasteiden hallintaan.

Väestöennusteiden ja väestöskenaarioiden kuvaamat trendit eivät ole toteuma, eikä niitä tule tulkita toteutumaan. Jotkut ennakoituista muutoksista toteutuvat varmemmin kuin toiset (esim. iäkkään väestön kasvu vrt. tarkka maahanmuuton määrä),

Väestöennusteiden ja väestökenaarioiden kuvaamat trendit eivät ole toteuma, eikä niitä tule tulkita toteumana.

mutta kehitykseen voidaan vaikuttaa. Onkin tärkeä laajentaa keskustelua väestön demografisen kehityksen tulevaisuuden uhkakuvista pohtimaan esimerkiksi politiikkatoimia ja -ratkaisuja, joilla näitä uhkia torjutaan. Tämä siis sen sijaan, että alueita ja ihmisiä eriarvoistavilla toimilla varmistettaisiin uhkakuvien toteutuminen. Väestökehityksen keskeisten trendien tunnistaminen suhteessa muihin tulevaisuuden trendeihin tuottaa vähintään arvokkaan näkökulman tähän keskusteluun.

Väestöennuste ja hallituskauden toimenpiteet aluekehityksen vahvistamiseksi

Seuraavat kolme tekijää tullevat korostumaan tällä hallituskaudella yli muiden: vihreään siirtymään liittyvät investoinnit ja siihen liittyvä teollisuuden paluu, tekoälyn ja digitalisaation todellinen tuottavuusloikka sekä kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden korostuminen.

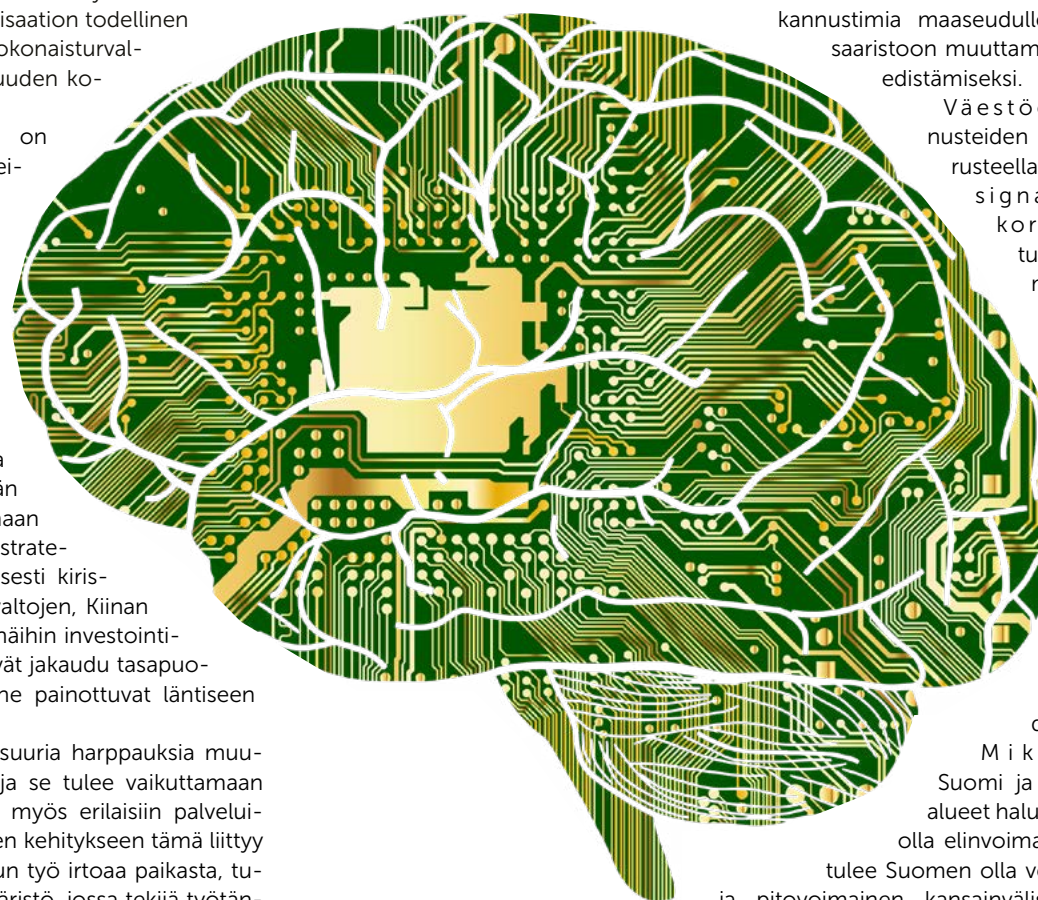
Vihreä siirtymä on maamme ja sen eri alueiden uusi vetovoimatekijä. Tällä hetkellä rakenteilla tai suunnitteilla on Elinkeinoelämän keskusliiton dataikunan mukaan noin 140 miljardin investoinnit Suomeen. Teollisuus tekee paluuta Eurooppaan ja Suomeen ja sitä pyritään hallituskaudella ohjaamaan kansallisen teollisuusstrategian kautta. Kansainvälisesti kiristyvä kauppasota Yhdysvaltojen, Kiinan ja EU:n välillä vaikuttaa näihin investointivirtoihin. Investoinnit eivät jakaudu tasapuolisesti Suomeen, vaan ne painottuvat läntiseen Suomeen.

Tekoäly on ottanut suuria harppauksia muutaman vuoden aikana, ja se tulee vaikuttamaan asiantuntijatyöhön sekä myös erilaisiin palveluihin mullistavasti. Alueiden kehitykseen tämä liittyy myös mutkan kautta. Kun työ irtoaa paikasta, tulee paikka – siis se ympäristö, jossa tekijä työtänsä tekee – yhä tärkeämmäksi. Tällöin korostuvat alueiden pehmeät veto- ja pitovoimatekijät, lähtien varhaiskasvatuksesta ja koulupalveluiden saata-

vuudesta ja toimivuudesta ja päättyen kulttuurieroihin ja tapahtumiin, jota omalta alueelta kaippaa. Pehmeistä tekijöistä on tulossa yhä kovempia tekijöitä ihmisten ja myös sijoittajien sijaintipäätösten perusteina. Työtä luodaan sinne missä ihmiset viihtyvät.

Toisen maailmansodan jälkeen maaseudun asuttuna pitäminen nivoi maanpuolustuksellisista syistä johtuen kansallisen turvallisuuden ja aluekehittämisen yhteen. Nyt kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus tekevät paluun kansalliselle agendalle. Hallitusohjelmassa varautumisen, valmiuden ja turvallisuuden toimintaympäristöä kehitetään aktiivisesti, ja ohjelmassa on useita kokonaisturvallisuuden kannalta välittömiä ja välillisiä myönteisiä kirjauksia. Hallitusohjelman mukaan selvitetään mahdollisuuksia luoda kannustimia maaseudulle ja saaristoon muuttamisen edistämiseksi.

Väestöennusteiden perusteella yksi signaali korostuu yli muu-

den. Mikäli Suomi ja sen alueet haluavat olla elinvoimaisia, tulee Suomen olla veto- ja pitovoimainen kansainväliselle työ- ja osaamisperusteiselle työvoimalle. Signaali kansainvälisen muuton suhteen on rohkaiseva. Jos Suomi pysyy sillä tasolla, kuin se

kansainvälisen muuton suhteen oli vuonna 2022, ei väkiluku 2030-luvulla käänny laskuun, vaan väestömme voi kasvaa kuuteen miljoonaan.

Vieraskieliselle työvoimalle asetettavat kiristyset maahan tulemiselle tai täällä pysymiselle huonontavat Suomen houkuttelevuutta. Mielikuvissa muutos on tapahtunut jo kesän 2023 aikana, mutta muuttovirroissa ei vielä ole tapahtunut muutosta. Missä muodossa kansainvälistä muuttoa kiristävät lakiesitykset sitten tulevatkaan eduskuntaan, millaista keskustelua ne herättävät, millaista kuvaa ne ulkomaille luovat ja missä lopullisessa muodossa ne sitten hyväksytään vaikuttaa muuttoliikkeeseen hallituskauden puolestavälistä lähtien.

Hallitusohjelmassa otetaan kantaa myös alueiden eriytymisen haasteisiin. Eriytyminen ei näy kuntatason väestöennusteissa. Suurimmat erot väestökehityksessä ovat alueiden sisällä, kaupunginosien ja jopa muutamien kortteleiden naapurustoista. Tätä varten voidaan toki tehdä myös alueiden sisään zoomattuja väestöennusteita, mutta ne vaativat paljon paikallista tietoa kaavoituksesta ja kehittämisestä. Kunnat voivat vaikuttaa tähän kehitykseen omalla politiikallaan. Esimerkiksi Vantaalla raitiotie on merkittävin integraatio-toimenpide itäisten kaupunginosien pitämässä kehityksen kerkassa mukana. Hallitus perustaa ministeriörajat ylittävän selvitysryhmän, joka ratkoo alueiden eriytymisen asumiselle tuomia haasteita koko Suomessa.

Väestöennusteiden tärkein viesti on ymmärtää se, että kehitys ei ole ollut historiassa lineaarista – eikä se tule myöskään tulevaisuudessa sitä olemaan. Demografian pohjavirrat ovat voimakkaita, mutta muuttotaseeseen pystyy vaikuttamaan kansallisilla, alueellisilla ja paikallisilla toimilla.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

NÄKÖKULMA

HEIKKI SIRVIÖ

Aluekehityspäällikkö, Pohjois-Savon liitto

SUOMEN EPÄTASAISEN VÄESTÖKEHITYKSEN MAANTIEDE JA MAAHANMUUTTO

Tulevina vuosina maahanmuutto on miltei ainoa väestöä ja eritoten työvoimaa kasvattava tekijä. Maahanmuuttopolitiikka on näin ollen sekä Suomen talouskehityksen että aluekehityksen ratkaiseva kysymys. Alueellisesti maahanmuuton vaikutukset väestökehitykseen jakautuvat erittäin epätasaisesti painottuen voimakkaasti suurimmille kaupunkiseuduille. Kuitenkin myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa on tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Tämä edellyttää kuitenkin ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen.

Kapitalistinen talous on politiikan muotoilun kannalta "odotusten järjestelmä" (Beckert 2013). Tämä tekee tulevaisuudesta keskeisen kiinnostuksenaiheen ja nostaa sen poliittisen argumentaation tärkeäksi viitekohteeksi. Tulevaisuus rakentuu toteutuneen kehityksen jatkumoille, mutta sisältää aina myös yllätyksiä, uusia liikesuuntia ja katkoksia. Tulevaisuuden epävarmuutta pyritään hallitsemaan ja odotuksia rakentamaan muun muassa skenaariotyöllä. Toteutunutta kehitystä voidaan ajatella eteenpäin ottamalla hallittavissa oleva joukko muuttujia, joiden tulevaa kehitystä ennakoimalla saadaan rationaalisesti muodostettuja, toisistaan poikkeavia tulevaisuuskenaarioita. Rasmus Aro ja Janne Antikainen ovat laatineet kolme skenaariota Suomen väestökehityksestä vuoteen 2040 ja eritelleet niiden seurauksia aluekehitykselle,

Väestökehityksen tarkastelun asema suomalaisessa aluekehitystä koskevassa keskustelussa on vahva. Sen avulla voidaan arvioida todennäköistä aluekehitystä ja tunnistaa, mikä eri alueille on erityisesti työvoiman saatavuuden kannalta mahdollista. Väestöennusteilla on myös luotu voimakkaita odotuksia aluekehityksen tulevaisuudesta. Ytimeltään kyse on siis tiedosta, joka vaatii poliittista

tulkintaa ja antaa tietoa poliittisia valintoja varten: nähdäänkö väestökehityksen ja sen aluekehityseurausten näköalat esimerkiksi huolestuttavina ja interventiota vaativina, vai pidetäänkö niitä aluepoliittisen linjan muodostamisen suuntaviittoina. Aro ja Antikainen tunnistavat asetelman ja soittelevat näitä kieliä asiaankuuluvalla herkkyydellä.

Esittämässään skenaarioissa Aro ja Antikainen nimeävät Suomen väestökehityksen avaintekijöiksi romahtaneen syntyvyyden ja maahanmuuton. Koska syntyvyyteen vaikuttaminen on vaikeaa ja hidasta, voidaan aluekehityksen kannalta tärkeään työvoimakysymykseen käytännössä vaikuttaa vain maahanmuutolla. Maahanmuuttopolitiikka on näin ollen sekä Suomen talouskehityksen että aluekehityksen ratkaiseva kysymys. Alueellisesti maahanmuuton vaikutukset väestökehitykseen jakautuvat erittäin epätasaisesti sillä maahanmuutto keskittyy voimakkaasti suurimmille kaupunkiseuduille. Tätä vasten Aro ja Antikainen esittävät oleellisen huomion: "Vaikka lisääntyvä maahanmuutto vahvistaisikin työikäisen väestön kehitystä, merkittävä muutos vaatisi täysin aiemmasta poikkeavaa maahanmuuttoa kuntatasolla". Aluetalouksien tasapainoisen kehityksen näkökulmasta poliittiseksi kysymykseksi nousee, miten

Keinot muuttoliikkeen tasaisemmalle jakautumiselle löytyvät huolehtimalla maahanmuuttajien elämänsä järjestämiseen tarvitsemien palveluiden saatavuudesta.

aiemmasta poikkeavaan maahanmuuttoon kuntatasolla voidaan pyrkiä.

Maahanmuuttajien keskittymistä suurimmille kaupunkiseuduille tulkitaan varsin yleisesti olettamalla, että suurimmat kaupunkiseudut ovat yksinkertaisesti vetovoimaisimpia elinympäristöjä. Vähintäänkin maahanmuuttajien on niihin työmarkkinoiden toimivuuden myötä merkittävästi helpompi asettua kuin pienempiin kuntiin. Mikäli tarkennamme maahanmuuttajien sijoittumisen analyysiä vetovoimateesistä luonteeltaan arkisiin, mutta merkitykseltään ratkaiseviin tekijöihin, kuten julkisen liikenteen vuorotarjontaan, julkiseen palvelutarjontaan ja erityisesti maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen saatavuuteen, voidaan tunnistaa politiikkatoimia, joilla maahanmuuttajien sijoittumiseen kuntatasolla voidaan vaikuttaa. On nimittäin tarpeetonta ihmetellä, miksi maahanmuuttajat eivät ole halukkaita sijoittumaan kyliin ja kaupunkiin, joissa he eivät voi hoitaa asiointiaan viranomaisten kanssa, eivät pääse liikkumaan kohtuullisilla kustannuksilla ja vaivalla ja joissa opiskeluun, työhön ja toimeentuloon kiinni pääseminen on vaikeaa. Nykyisessä tilanteessa myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa on tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Ne muodostavat perustan, jolle alueellisesti tasapainoisempi maahanmuuttoon perustuva väestökehitys voidaan rakentaa, jos niin halutaan. Tähän johtopäätökseen viittaa Aron ja Antikaisen tulkinta:

"Maamme alueellinen kehitys uhkaakin jumiuttua vahvasti eriytyneeksi. Tasapainoisempi alueellinen kehitys on kuitenkin osin mahdollinen, vaikka skenaarioissa näin ei tapahdu. Avainasemassa on maahanmuutto, jonka tulisi jakaantua aikaisempaa tasaisemmin maan sisällä."

Keinot muuttoliikkeen tasaisemmalle jakautumiselle voivat löytyä huolehtimalla maahanmuuttajien elämänsä järjestämiseen tarvitsemien palveluiden saatavuudesta.

Alueellisen kehityksen jumiutuminen suurimpien kaupunkiseutujen kannateltavaksi liittyy kysymykseen siitä, miten Suomessa tulkitaan kaupungistuminen. Koskeeko se vain neljää suurinta kaupunkiseutua, vai otetaanko siinä huomioon myös maakuntakeskukset ja seutukaupungit? Tällä linjauksella on merkitystä myös maaseutupolitiikkaan ja harvaan asuttujen alueiden kehitysmahdollisuuksiin, joita oikein muotoiltu kaupunkipolitiikka voisi vahvistaa. Perustelut tämänkaltaisille valinnoille ovat löydettävissä laajemmin hahmotetuista kehitystrendeistä, joihin palaan tuonnempana.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

**Suurimmat
kaupunkiseudut
menestyvät
vaihdannassa ja
vuorovaikutuksessa
niihin yhteyksissä
olevien alueiden
kanssa.**

Vallitseva näköala ja nykyisen hallituksen kaupunkipolitiikan linjaukset kuitenkin viittaavat keskittymistä tukeviin poliittisiin valintoihin, jotka rakentavat toteutuneen kehityksen jatkuvuuden varaan. "Useimmat suuret kaupunkiseudut eivät tarvitse nykyisellä maahanmuuton tasolla enää muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä kasvaakseen merkittävästi, sillä maahanmuutto jo yksin tuottaa voimakasta kasvua". Tätä asetelmaa Aro ja Antikainen kuvaavat käsitteellä epäsuora keskittyminen. Neljää suurinta kaupunkiseutua korostavan aluepolitiikan ja epäsuoran keskittymisen näköaloja vasten nähtävissä on vaara, että suurimmat kaupunkiseudut ikään kuin eristäytyvät niiden ulkopuolisista alueista sitä vääriä olettamusta vasten, että aluekehityksessä olisi kyse ensisijaisesti julkisten varojen ja aluekehitysresurssien jakautumista koskevasta alueiden välisestä kilpailusta.

Suurimmat kaupunkiseudut menestyvät vaihdannassa ja vuorovaikutuksessa (rahoitus, yrityspalvelut, TKI, uusiutuva energia, raaka-aineet, elintarvikkeet, matkailu jne.) niihin yhteyksissä olevien alueiden kanssa. Mikäli suurimpien kaupunkiseutujen ulkopuolelle jäävä suurin osa Suomea ajautuu alikehityksen kierteeseen, taantuu myös tämä vuorovaikutus. Mikäli alueellinen eriytyminen vahvistuu, vahvistuvat myös sosioekonomiset ongelmat, jotka aina jäävät niitä kantamaan kykenevien julkisten toimijoiden harteille, ja poliittinen polarisaatio, joka merkittävästi vaikuttaa myös maahanmuuttopolitiikan mahdollisuuksiin.

Aro ja Antikainen arvioivat, että "Väestönkehityksen keskeisten trendien tunnistaminen suhteessa muihin tulevaisuuden trendeihin tuottaa vähintään arvokkaan näkökulman tähän keskusteluun". Artikkelin nostaakin kiinnostavia kysymyksiä jatkotutkimusta ajatellen. Ne liittyvät nimenomaan tapaan, jolla väestönkehitykseen liittyvät muut trendit tunnistetaan. Jatkuuko väestön- ja aluekehitys toteutuneen kaltaisia polkuja seurailen (esim. kaupungistumisen megatrendi), vai johtavatko muut ajassamme vaikuttavat kehityskulut aluekehittämisen sisältöjen arvioimiseen uudelleen? Kaupungistumiseen luottava ja keskittävä aluepolitiikka olettaa tulevaisuuden maailman edelleen 2000-luvun alun globalisaation maailman kaltaiseksi. Oletus on rohkea geopolittisten jännitteiden, ilmastonmuutoksen ja ympäristökriisien vuoksi.

Aluetalouksien uudistuminen ja tasapainoinen kehitys edellyttävät kykyä vastata työvoimatarpeeseen. Aron ja Antikaisen skenaariot antavat oivallisen käsityksen siitä, mitä eri tasoille asetettava maahanmuuttajien määrä tämän tavoitteen kannalta merkitsee. Samoin heidän analyysistään käy ilmi se, että maahanmuuton kohdentuminen

Kuva: Pixabay

kuntatasolla on aluekehityksen kannalta oleellisen tärkeä kysymys. Nykyisessä tilanteessa Suomen eri alueet Itä- ja Pohjois-Suomea myöten pystyvät tarjoamaan työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Maailmanlaajuisen muuttoliikkeen vaikutuksesta tulijoita oletettavasti olisi, joskaan suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa rakkaaksi muodostunut ajatus tulijoiden valikoimisesta omien tarpeiden pohjalta ei välttämättä vastaa todellisuutta. Maahanmuuttajien integroinnissa suomalaisen yhteiskunnan paras valtti on koulutusjärjestelmä. Alueellinen koulutustarjonta tarjoaa erinomaiset edellytykset sovittua yhteen maahanmuuttajien tarpeet sisäänpääsystä suomalaiseen yhteiskun-

taan ja toisaalta alueelliset työvoimatarpeet. Tämä edellyttää ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen.

JOKO LÄHDET, VASTAHAN TULIT? ULKOMAALAISTAUSTAISTEN HENKILÖIDEN MUUTTOLIIKE SUOMESSA VUOSINA 2010–2021

Tilastollinen tarkastelu viittaa siihen, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat – ryhmän suhteellisesta pienyydestä huolimatta – erittäin merkittävässä roolissa, kun tarkastellaan koko Suomen alueellisia väestönmuutoksia. Ulkomaalaistaustaisen henkilöiden keskittyminen pääkaupunkiseudulle on erittäin voimakasta ja monen maakunnan väestönkadon osalta aivan keskeisessä roolissa. Tämä muuttoliike voimistaa osaltaan Suomen aluerakenteellista eriytymistä.

TOMAS HANELL, MARKKU MATTILA, TONI AHVENAINEN & MIKA RAUNIO

Vastaava tutkija | Vastaava tutkija | Tutkija | Erikoistutkija
Siirtolaisuusinstituutti

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Suomessa käydään parhaillaan erittäin vilkasta yhteiskunnallista keskustelua erityisesti työperäisen maahanmuuton välttämättömyydestä. Hieman karrikoiden voisi sanoa, että keskustellaan lähinnä siitä, josko tarvitaan maahanmuuttoa, ja jos kyllä, kuinka monta henkilöä tämän tulisi sisältää. Vähemmälle huomiolle on jäänyt keskustelu siitä, mihin nämä henkilöt ovat saapumisensa jälkeen asettumassa ja miten he muuttavat maan sisällä. Elli Heikkilän ja Taru Järvisen koko maan kattava analyysi vuodelta 2003, Karoliina Kokon Turun seutuun keskittyvä tutkielma vuodelta 2004 sekä Heli Sjöblom-Immalan ja Antti Saartenojan samassa vuoden 2011 teoksessa olevat tutkimukset lienevät tämän suhteen harvoja poikkeuksia. Vuosikymmenien aikana on kuitenkin oletettavasti tapahtunut suuriakin muutoksia asian suhteen, joten on aiheellista päivittää tietoaamme ulkomaalaistaustaisten Suomen sisäisestä muuttoliikkeestä. Ei vähiten siksi, koska maahanmuutosta ennustetaan julkisessa keskustelussa pelastusta miltei jokaista Suomen maakuntaa piinaavaan työvoimapulaan.

Löydöksiä muista Länsi-Euroopan maista

Tässä osiossa käymme lyhyesti läpi muutamia teemaan liittyviä löydöksiä lähinnä muista länsieurooppalaisista maista. Aiheeseen liittyvää tutkimusta on erittäin laajasti eritoten pohjoisamerikkalaisessa ja australialaisessa kirjallisuudessa. Koska konteksti näissä maissa kuitenkin on Suomeen verrattuna hyvin erilainen, emme tässä referoi näitä löydöksiä. Mitä tulee ulkomaalaistaustaisten maan sisäiseen muuttoon Euroopassa, kirjallisuudesta voidaan erotta kaksi kantavaa teemaa: toisaalta keskittyminen ja toisaalta hajautuminen.

Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Espanjassa sekä Tšekissä maahanmuuttajataustaiset henkilöt eivät maahan tulonsa jälkeen keskity ainoastaan suuriin kaupunkeihin vaan muuttavat näistä laajasti pienempiin asutuskeskuksiin tai maaseudulle. Suurimmat maahanmuuttajakeskittymät ovat kuitenkin edelleen näiden maiden suurkaupungeissa. Maahanmuuttajien muuttoliike suurkaupungeista pois on kuitenkin vastavirta kantaväestön muutolle suurkaupunkeihin.

Muissa Pohjoismaissa sekä Italiassa tilanne näyttää olevan toisin. Maahanmuuttajataustaisilla on näissä maissa huomattavan vähäinen taipumus muuttaa pois alueilta, joissa maahanmuuttajataustaisen väestön osuus on jo ennestään suuri. Näin he tapaavat pysyä suurimmilla kaupunkiseuduilla. Suomessa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden keskittyminen oli vielä 2000-luvun alussa verraten maltillista, mutta 2010-luvulle tultaessa kes-

Tuleeko Tampereesta perinteistä suomalaisuutta edustavan kantaväestön "uusi pääkaupunki" samalla kun monikulttuurinen pääkaupunkiseutu karkaa yhä kauemmaksi muun Suomen todellisuudesta?

kittyminen oli kiihtynyt ja suuntautunut erityisesti pääkaupunkiseudulle.

Maissa, jossa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden muuttoliike suuntautuu pienemmille paikkakunnille, muuton pääasiallisiksi syiksi nousevat taloudelliset ja asumiseen liittyvät seikat. Eritoten huokeampi asuminen ja työmahdollisuudet (usein matalapalkkaisilla palveluilla) ovat pienissä asutuskeskuksissa ja maaseutuvaltaisemilla alueilla paremmat kuin suurkaupungeissa. Vastavasti niissä maissa, joissa maahanmuuttajataustaiset henkilöt tapaavat keskittyä suurkaupunkeihin, kirjallisuudesta nousevat usein esiin sosiaaliset seikat kuten suvun tai oman etnisen ryhmän lähelle kuuluminen ja sen tuomat hyödyt muuttajan näkökulmasta. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset työllistyvät paremmin alueilla, jossa on enemmän heidän omiin etnisiin taustoihinsa kuuluvaa väestöä. Näillä alueilla työskentelee heidän lähisukulaisiaan ja tuttaviaan, mikä mahdollisesti helpottaa työelämään integroitumista.

Käyttämämme aineisto

Aineistomme tulee Tilastokeskukselta ja se kattaa maakuntien välisen muuttoliikkeen vuodesta 2010 aina vuoteen 2021. Koska kyseessä ei ole pitkittäisaineisto, jossa yksittäistä henkilöä pystyttäisiin seuraamaan koko ajanjaksolla, on mahdollista, että sama henkilö voi esiintyä tilastoissa useaan otteeseen. Muuttajat on jaoteltu kahteen ryhmään: suomalaistaustaisiin ja ulkomaalaistaustaisiin. Vaikka artikkelissa keskitymmekin pääasiassa jälkimmäiseen ryhmään, olemme lukujen kontekstualisoimiseksi joiltain osin tarkastelleet myös ensin mainittua ryhmää.

Suomalaistaustaisia ovat ne ihmiset, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Käyttämämme tilastoaineisto kattaa täten sekä ne ulkomaalaistaustaiset, jotka ovat syntyneet ulkomailla, että ne, jotka ovat syntyneet Suomessa. Vuoden 2021 lopussa ulkomaalaistaustaisista yli neljä viidestä (83 %) oli syntynyt ulkomailla ja vain vajaa viidennes (17 %) Suomessa. Täällä syntyneistä valtaosa (81 %) oli alle 18-vuotiaita.

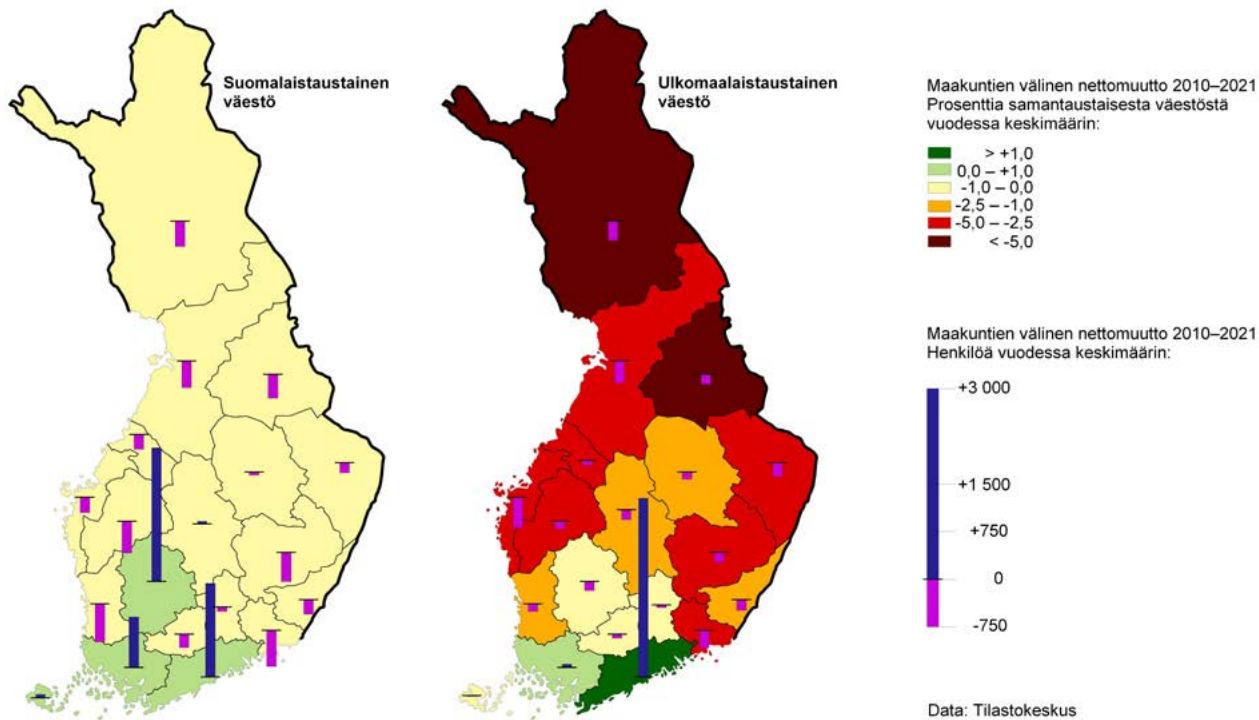
Miten ulkomaalaistaustaiset muuttavat Suomen sisällä?

Vuosina 2010–2021 ulkomaalaistaustaisten henkilöiden muuttoliike poikkesi huomattavasti suomalaistaustaisten vastaavasta. Kuvio 1 esittää suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten maakunnittaista nettomuuttoa sekä suhteellisesti että absoluuttisin luvuin. Nettomuuttoprosentit on suhteutettu samantaustaiseen väestöön.

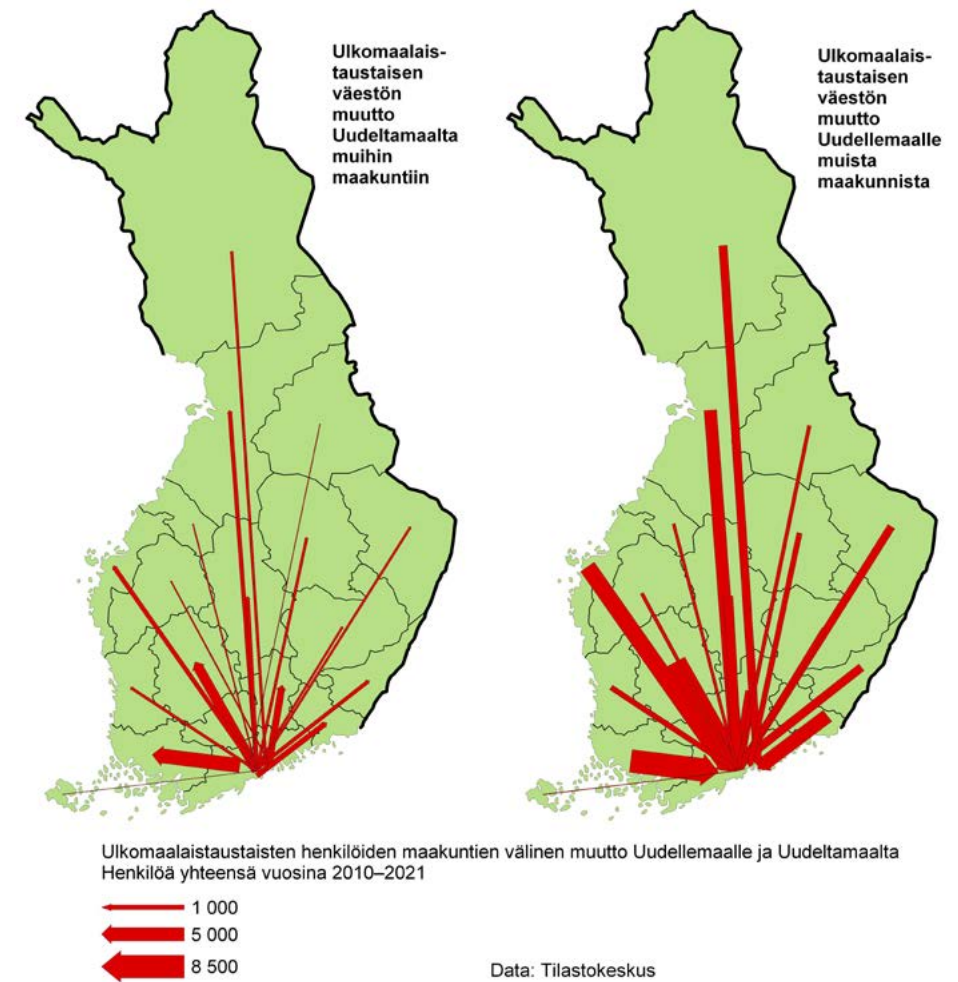
Ajanjaksolla kaikkiaan viidentoista maakunnan kotimaan nettomuutto oli negatiivinen. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden yhteenlaskettu osuus tästä nettotappiosta oli miltei kaksi viidesosaa (38 %), mikä on huomattavan paljon, kun otetaan huomioon ryhmän pieni koko suhteessa suomalaistaustaisiin.¹ Ulkomaalaistaustaisilla oli noin kuusinkertainen yliedustus maakuntien välisessä nettomuuttotappiossa verrattuna heidän osuuteensa väestöstä. Ulkomaalaistaustaisten liikkuvuus oli suurempaa kuin suomalaistaustaisten.

Samalla ajanjaksolla neljän maakunnan kotimaan nettomuutto oli positiivinen. Jos näiden

¹ Vuosina 2010–2021 keskimäärin, ulkomaalaistaustaisten osuus koko väestöstä yltyi ainoastaan 6,3 %:iin ja vuoden 2021 lopussa se oli 8,5 %.

Kuvio 1: Maakuntien välinen nettomuutto vuosina 2010–2021 henkilön taustamaan mukaan, % ja henkilöä.

Kuvio 2. Ulkomaalaistaustaisen väestön muutto Uudeltamaalta ja Uudellemaalle vuosina 2010–2021.

maakuntien (Pirkanmaa, Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi ja Uusimaa) positiivista nettomuuttoa tarkastellaan muuttajien suhteen, havaitaan, että vain kahdessa maakunnassa – Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa positiiviset nettomuuttajat olivat ulkomaalaistaustaisia. Siinä missä suomalaistaustaiset keskittyvät neljään maakuntaan, keskittyvät ulkomaalaistaustaiset vain kahteen. Ulkomaalaistaustaisten maan sisäinen liikkuvuus on siis huomattavasti keskittävämpää kuin suomalais-taustaisten muuttajien.

Erytisesti Uudenmaan tilanne on merkillepantava. Kaiken kaikkiaan maakunnan yhteenlaskettu nettomuuttovoitto muualta Suomesta oli tutkitulla ajanjaksolla yli 51 000 henkeä. Näistä kaksi henkeä kolmesta (66 %) oli ulkomaalaistaustaisia. Uudellemaalle suuntautuvassa maan sisäisessä muuttoliikkeessä ulkomaalaistaustaisilla muuttajilla on huomattava rooli sekä absoluuttisesti mutta erityisesti ryhmän kokoon suhteutettuna. Suhteessa

samantaustaiseen väestöön, suomalaistaustaisten muuttovoitto oli Uudellamaalla vuodessa keskimäärin 0,1 prosenttia, kun vastaava luku ulkomaalaistaustaisten kohdalla oli jopa 1,5 prosenttia. Uudenmaan muuttovoitosta ulkomaalaistaustaisten yliedustus oli yli neljätoistakertainen verrattuna ryhmän väestölliseen kokoon.

Ulkomaalaistaustaisten muuttajien pääasiallinen määränpää Uudellamaalla on pääkaupunkiseutu. Helsingin, Espoon, Kauniaisen ja Vantaan osuus koko maakunnan ulkomaalaistaustaisten kotimaan muuttovoitosta ylsi tarkastelujaksolla yli neljään viidesosaan (82 %).

Ulkomaalaistaustaisten väestön kohdalla Uusimaa on laajemminkin tarkasteltuna koko Suomen pääasiallinen määränpää. Verrattaessa keskenään Uuttamaata ja jokaista muuta Suomen maakuntaa huomataan, että Uudenmaan sama ulkomaalaistaustaisten väestön nettomuutto oli aina positiivinen (Kuvio 2).

Määrällisesti suurimmat tulo- ja menovirrat kulkivat Uudenmaan ja Varsinais-Suomen sekä Uudenmaan ja Pirkanmaan välillä. Nettomääräisesti tosin Uudenmaan ja Pohjanmaan välinen muutto nousee kärkeen. Tarkastelujaksolla Uudelta maalta Pohjanmaalle muutti vain noin 1 600 ulkomaalaistaustaista henkilöä, kun luku vastakkaiseen suuntaan ylsi melkein 6 000:een henkilöön. Pohjanmaan nettotappio Uudenmaan suuntaan oli täten miltei 4 400 henkilöä. Pohjanmaa näytetään siten maakunnalta, joka on maahanmuuton keskeinen sisääntulon portti, mutta josta sitten muutetaan erityisesti pääkaupunkiseudulle.

Ulkomaalaistaustaisten voimakas muuttoliike muokkaa osaltaan kansallista aluerakennetta myös muualla Suomessa. Muuttotappiomaa-nunnista kolmessa (Pohjois-Savo, Pohjanmaa ja Pohjois-Karjala) ulkomaalaistaustaisten osuus oli koko maakunnan muuttotappiosta 1,4–2,6 kertaa suurempi kuin suomalaistaustaisten vastaava luku. Myös Pohjois-Pohjanmaalla, Lapissa sekä Etelä-Karjalassa ulkomaalaistaustaisten muuttotappio ylsi lähes vastaavaan henkilömäärään kuin suomalaistaustaisten.

Vaikka Keski-Suomella ja Ahvenanmaalla oli suomalaistaustaisten muuttajien suhteen nettovoittoa, ajoi ulkomaalaistaustaisten suurempi nettotappio maakunnat yhteenlasketulle miinukselle. Pirkanmaa poikkeaa muista maakunnasta siinä, että suomalaistaustaiset muuttivat hanakasti sinne, mutta sama ei pätenyt ulkomaalaistaustaisiin.

Suhteellisesti suurimmillaan muuttotappio oli Kainuussa. Keskimäärin tarkastelujaksolla Kainuun suomalaistaustaisten muuttotappio ylsi vuosittain 0,5 prosenttiin suomalaistaustaisesta väestöstä. Vastaava luku ulkomaalaistaustaisen väestön kohdalla oli vuosittain 7,4 prosenttia. Jälkimmäisen ryhmän kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että jos muuttoliike jatkuisi edelleen samanlaisena kuin tarkastelujaksolla, supistuisi Kainuun ulkomaalaistaustaisen väestön määrä esimerkiksi vuoteen 2040 mennessä viidennekseen nykyisestä.

Mahdollisia selityksiä ulkomaalaistaustaisten muuttoliikkeelle

Aluetutkimuksessa hyödynnetään usein järjestelmäperusteista lähestymistapaa. Sen pohjalta Raunio on hahmotellut suomalaisen alueellisen muuttoliikejärjestelmän viitekehystä, jonka avulla voidaan pureutua myös alueellisen muutoksen ja muuttoliikkeen väliseen monimutkaiseen yhteyteen. Muuttoliikejärjestelmä muodostuu paikkoja yhdistävistä kaksisuuntaisista ihmis-, tavara-, palvelu- ja tiedonvirroista. Niiden puitteissa toimivat myös järjestelmän muotoa ja sisältöä edelleen

muokkaavat palautemekanismit. Toinen keskeinen järjestelmän muotoon ja sisältöön vaikuttava tekijä on muuttovirtojen sulautuminen tai niiden kiinnittyminen vastaanottavan alueen vallitseviin yhteiskunnallisiin järjestelmiin, yhteisöihin ja niiden käytäntöihin on. Tässä keskeisiä ovat kaikki ne toimijat ja instituutiot, jotka mahdollistavat ja edistävät (tai estävät) muuttoliikettä. Muuttoliikejärjestelmä toteutuu näiden seikkojen puitteissa ja ehdoilla, mutta järjestelmä voidaan erottaa niistä omaksi toiminnalliseksi kokonaisuudekseen.

Alueellisen muuttoliikejärjestelmän näkökulma tarjoaa työkaluja myös maahan muuttaneiden jatkomuuttojen tutkimiseen ja ymmärtämiseen. Alueiden välistä liikkuvuutta ohjaavat tärkeimmät seikat ovat koulutustarjonta, työmarkkinat ja sosiaaliset verkostot, joiden vaikutus maahan muuttaneiden jatkomuuttoihin kaipaisi selvittämistä: miten he pääsevät työmarkkinoille ja koulutuspoluille ja mikä merkitys maahanmuuttajayhteisöjen omilla sisäisillä sosiaalisilla suhteilla on. Myös esimerkiksi maahan muuttaneille luotu kotoutumisjärjestelmä kielikoulutuksineen ja muine palveluineen vaikuttaa osaltaan alueeseen kiinnittymiseen tai sieltä lähtemiseen. Lisäksi maahan muuttamisen maantieteellistä sijoittumista ohjaavat osin erityisjärjestelyt, esimerkiksi suojelun tarpeessa olevien sijoittaminen erityisiin vastaanottokeskuksiin. Käytännössä esimerkiksi edellä mainitut vastaanottokeskukset ohjaavat tulijat aluksi eri puolille Suomea, jonka jälkeen maan sisäinen muuttoliike kohti pääkaupunkiseutua toteutuu muuttoliikejärjestelmän vaikutuksesta. Jo tämän kaltaisten lähtökohtien tunnistaminen auttaa osaltaan selittämään, miksi maahan muuttaneiden muuttoliike kohdistuu voimakkaasti Uudenmaan maakuntaan ja käytännössä pääkaupunkiseudulle, kuten tilastot osoittivat.

Muuttoliikejärjestelmän ja siihen vaikuttamaan pyrkivien alueellisten kyvykkyyksien systemaattinen ja huolellinen empiirinen määrittely mahdollistaa muuttoliikkeen sekä alueellisen kehityksen välisen empiirisen tarkastelun. Keskeisten vuorovaikutussuhteiden ja palautemekanismin analyysi mahdollistaa tarkempien nyanssien tunnistamisen ja tarjoa myös edellytyksiä luoda tarkempia politiikkasuosituksia muuttoliikejärjestelmän dynamiikan muuttamiseksi. Tarkemmin kohdennetut politiikkasuositukset voisivat korvata usein hyvin yleiselle tasolle ja itseään toistaviksi jäävien ”veto- ja pitovoima-analysien” mukaiset ehdotukset aluekehityksen työkalupakissa myös nyt puheena olevan kohderyhmän kohdalla.

Suomessa ulkomaalaistaustaisten keskittymistä on tutkittu melko paljon kaupunkisegregaation kontekstissa. Yksinkertaisimmillaan segregaatio

tarkoittaa sitä, että sosioekonomisesti ja etnisesti erilaiset ihmisryhmät päätyvät asumaan kaupunkitilassa erillään toisistaan. Asuinalueiden välille syntyy eroja esimerkiksi tuloissa, hyvinvoinnissa ja elämäntavoissa, minkä vuoksi yksittäisten asuinalueiden kehitys saattaa eriytyä muusta kaupunkikehityksestä. Toisista alueista tulee toisia menestyvämpiä samalla kun heikoimmin pärjäävät alueet saattavat pahimmillaan vajota negatiiviseen kierteeseen eriytyen muusta kaupunkirakenteesta. Segregaatio ja ihmisryhmien keskittyminen omille asuinalueilleen kasvattaa ryhmien välistä sosiaalista etäisyyttä, mikä puolestaan lisää eriarvoisuutta ja vähentää mahdollisuuksien tasa-arvoa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ulkomaalaistaustaisten erilainen asema ja erilaiset mahdollisuudet kantasuomalaisiin verrattuna eivät voi olla vaikuttamatta myös heidän muuttoliikkeeseensä, etenkin kun kyse on maakuntarajat ylittävistä muutoista, jotka ovat yksilön kannalta niin sanottuja strategisia muuttopäätöksiä. Niitä motivoivat lähes aina opiskeluun, työhön tai perheen perustamiseen liittyvät päätökset ja niiden vaikutukset yksilöiden elämänpolkuihin ovat usein merkittävät. Siten se, että ulkomaalaistaustaiset kokevat tutkimusten mukaan kantaväestöön verrattuna eriarvoisuutta esimerkiksi koulutuksessa, työmarkkinoilla, asumisessa ja tulotasossa, toimii mekanismina, joka tekee heidän muuttoliikkeestään keskittyntä.

Ulkomaalaistaustaisten muuttoliikettä Suomessa ja heidän vahvaa keskittymistään Uudellemaalle sekä muutamiin tiettyihin kaupunkiin voisikin tutkia myös koko yhteiskunnan tasolla tapahtuvana eriytymiskehityksenä, tukeutuen esimerkiksi segregaatiotutkimuksen metodologiaan ja teoreettiseen viitekehukseen. Tällöin selittävänä tekijänä on ulkomaalaistaustaisten sosioekonominen ja etninen eriarvoisuus: mitä vähemmän yksittäisillä toimijoilla on esimerkiksi koulutukseen, työmarkkinoihin ja asumiseen liittyviä mahdollisuuksia, sitä keskittävämpää on heidän muuttoliikkeensä. Yksilöiden muuttopäätöksiä ohjaavat yleisesti ottaen samat koulutukseen, työhön ja asumiseen liittyvät preferenssit.

Kuten edellä on kerrottu, on kansainvälisessä tutkimuksessa saatu tulokseksi sekä ulkomaalaistaustaisten pyrkimys muuttaa suuriin kaupunkiin että heidän pyrkimyksensä muuttaa niiden ulkopuolelle. On selvää, että ulkomaalaistaustaiset eivät ole mikään yhtenäinen ryhmä, vaan he koostuvat mitä erilaisimmista taustoista – myös kulttuuritaustoista – tulevista ihmisistä. Suomessa asuvat ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset tulevat noin 190 maasta ja puhuvat äidinkielenään ainakin 160 eri kieltä. Varteentettava tutkimus-

Kuva: Pixabay

hypoteesi olisi siten myös se, vaikuttaako ihmisten tausta ("kulttuuri") heidän muuttokäyttäytymiseensä Suomessa. Naiivilta tuntuisi olettaa, että muuttavat ihmiset olisivat *homo economicuksen* kaltaisia vapaita yksilöitä, joiden muuttopäätökset perustuvat vain johdonmukaiseen rationaliteettiin ja oman edun maksimoimiseen. Kulttuurillisella taustalla voi olla selitysvoimaa muuttovirtoihin, sillä ihminen on aina myös kulttuurisen taustansa tuote. Muuttokäyttäytymisessä kulttuurinen tausta saattaa olla yhtä relevantti selittäjä kuin ikäryhmä tai koulutustaso.

Mikäli kulttuuritaustan selitysvoimaa halutaan testata, on muuttajien kulttuuritausta karkeasti tunnistettavissa äidinkielen mukaan, mikä ominaisuus Suomessa tilastoidaan. Äidinkieli on eräs vahvimmin kulttuuria kantava väline. Äidinkielen avulla voitaneen rakentaa karkeita ryhmiä, joiden kulttuurisista preferensseistä ja tarpeista (esim. yhteisöllisyys vs. individualismi) voidaan saada tietoa. Lähtökohta voisi olla esimerkiksi kansallisten kulttuurien ulottuvuuksien tai organisaatiokulttuurien teoretisoinnin näkökulma.

Erlaisista "etnisistä muuttomalleista" on Suomessa tunnistettu heikkoja signaaleja vaikkapa Närpiön seudulta: sinne aikoinaan muuttaneet en-

tisen Jugoslavian kansalaiset eivät ole kasaantuneet suuriin kaupunkiin, vaan jääneet seudulle. Mikäli he muuttavat pois, suunta on Ruotsi, Keski-Eurooppa tai entinen kotialue.

Mahdollisia päätelmiä

Kaiken kaikkiaan kappaleessa kaksi esitettyä tilastollista tarkastelua viittaa siihen, että ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat – ryhmän suhteellisesta pienyydestä huolimatta – erittäin merkittävässä roolissa, kun tarkastellaan koko maan alueellisia väestömuutoksia. Ulkomaalaistaustaisen henkilöiden keskittyminen pääkaupunkiseudulle on erittäin voimakasta ja monen maakunnan väestönkadon osalta aivan keskeisessä roolissa. Tämä muuttoliike voimistaa osaltaan Suomen aluerakenteellista eriytymistä, eikä se millään muotoa edistä alueellisen yhteenkuuluvuuspolitiikan tavoitteita.

Tilastollisen tarkastelun tuottamien lukujen valossa maahanmuutosta ei myöskään olle ratkaisua koko maata piinaavaan työvoimapulaan, vaan vaikutus saattaa olla jopa alueellista pulaa syventävä, mikäli edellä kuvattu muuttoliikkeen trendi jää voimaan tai jopa voimistuu. Onkin hieman hämmästyttävää, että yhteiskunnallista keskustelua ei ole

käyty juuri lainkaan siitä, mihin työperäiset maahanmuuttajat loppujen lopuksi asettuvat asumaan. Jos työperäinen maahanmuutto käytännössä keskittyy Kehä III:n sisäpuolelle, voimakas keskittymisen näivettäviä maakuntien elinkeinoelämää, koska työvoiman puutteesta ei löydetä työn tekijöitä.

Suomi on perinteisesti nähty yhtenäisenä ja väestöllisesti tasa-arvoisena yhteiskuntana, mutta muuttoliikkeen keskittymisen myötä näyttää siltä, että jotain tästä on murtunut. Onko maakuntien välinen muuttoliike ja ulkomaalaistaustaisten vahva keskittyminen pääkaupunkiseudulle merkki siitä, että myös yhteiskunnalliset todellisuudet ovat Suomessa eriytyneet toisistaan? Tuleeko Tampereesta perinteistä suomalaisuutta edustavan kantaväestön "uusi pääkaupunki" samalla kun monikulttuurinen pääkaupunkiseutu karkaa yhä kauemaksi muun Suomen todellisuudesta? Tämän suuntaista johtopäätöstä ei voi vielä ehkä tehdä, mutta on selvää, että ulkomaalaistaustaisten keskittymisen riskinä on se, että keskittyminen kasvattaa alueiden välistä sosiaalista etäisyyttä, mikä puolestaan heikentää koko suomalaisen yhteiskunnan sosiaalista kestävyttä ja yhtenäisyyttä.

Suomi on maahanmuuton suhteen nuori maa. Onkin mahdollista, että muutaman vuosikymmenen jälkeen ulkomaalaistaustaisten maan sisäinen muuttoliike muuttaa muotoaan, kuten on käynyt esimerkiksi Ranskassa tai Isossa-Britanniassa. Yhtä kaikki tarvitsemme selvästi enemmän tutkimusta siitä, miksi tämän ryhmän maan sisäinen muuttoliike juuri nyt on sellaista, kuin tilastoanalyysimme edellä osoitti. Analyysiin tulisi yhdistää ainakin koulutuskysynnän ja -tarjonnan, väestöryhmän osaamisen, yritysten ja julkisen sektorin työvoimatarpeen ja alueellisen kohtaanto-ongelman, kulttuuritaustan ja sosiaalisten suhteiden merkityksen, sekä yhteiskunnallisen keskustelun ja asenteiden näkökulmat.

Nykyisenkaltaisen alueellisen kehityspolitiikan perustat ovat suurelta osin sokeita eri muuttajaryhmien taustojen suhteen. Uutta tutkimusta tarvitaan tällöin myös siksi, että tulevaisuudessa pystytään muotoilemaan räätälöityä alueellista kehityspolitiikkaa, joka paremmin kykenee huomiomaan eri kansanryhmien tarpeet ja preferenssit.

Kiitokset

Kiitokset korkeakouluharjoittelija Enna Lappalaiselle, joka syksyllä 2022 teki kirjallisuuskatsauksen maahanmuuttajataustaisten henkilöiden alueellisesta keskittymisestä.

Lue lisää

- Brücker, Herbert, Stefano Fachin & Alessandra Venturini (2011). Do foreigners replace native immigrants? A panel cointegration analysis of internal migration in Italy. *Economic Modelling*, 28(3), 1078–1089.
- Collantes, Fernando, Vicente Pinilla, Luis Antonio Sáez & Javier Silvestre (2014). Reducing depopulation in rural Spain: the impact of immigration. *Population, Space and Place*, 20(7), 606–621.
- Dimou, Michel, Samuel Ettouati & Alexandra Schaffar (2020). From dusk till dawn: the residential mobility and location preferences of immigrants in France. *The Annals of Regional Science*, 65, 253–280.
- Ettouati, Samuel & Alexandra Schaffar (2020). Localisation et mobilité résidentielle des étrangers en France. Mythes et réalités. *Revue d'Économie Régionale & Urbaine*, (4), 743–769.
- Heikkilä, Elli & Taru Järvinen (2003). Migration and Employment of Immigrants in the Finnish Local Labor Markets. *Finnish Yearbook of Population Research*, 103–118.
- Janská, Eva, Zdeněk Čermák & Richard Wright (2014). New immigrant destinations in a new country of immigration: Settlement patterns of non-natives in the Czech Republic. *Population, Space and Place*, 20(8), 680–693.
- Kokko, Karoliina (2004). Maahanmuuttajien Suomen sisäinen muuttoliike: Mikä vetää Turkuun muualta Suomesta?. *Migration-Muuttoliike*, 31(3), 23–31.
- Raunio, Mika (2022). The regional migration system as a lens for studying migration and development: Transition or transformation in the case of Finland's Seinäjoki city region. *Finnish Yearbook of Population Research*, 56, 1–30.
- Saarteenoja, Antti (2011). Pelastaako maaseutu maahanmuuttajan vai maahanmuuttaja maaseudun?. Elli Heikkilä & Ismo Söderling (toim.) *Maassamuuton monet kasvot*. 8. Muuttoliikesymposium. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 61–67.
- Simpson, Ludi & Nissa Finney (2009). Spatial patterns of internal migration: evidence for ethnic groups in Britain. *Population, Space and Place*, 15(1), 37–56.
- Sjöblom-Immala, Heli (2011). Maahanmuuttajien muuton suunnat Suomessa. Elli Heikkilä & Ismo Söderling (toim.) *Maassamuuton monet kasvot*. 8. Muuttoliikesymposium. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 48–60.

NÄKÖKULMA

ANTTI KAIHOVAARA

Johtava asiantuntija, Työ- ja elinkeinoministeriö

ALUEELLISTEN TYÖMARKKINOIDEN PERSPEKTIIVISTÄ MUUTTOLIIKE EI TÄLLÄ HETKELLÄ OPTIMAALINEN

Ulkomaalaistaustaiset muuttavat maan sisällä suomalaistaustaisia aktiivisemmin. Ulkomaalais-taustaisten muuttoliike keskittyy erityisesti pääkaupunkiseudulle ja osin myös Varsinais-Suomeen. Ilmiölle on monia mahdollisia selityksiä, jotka liittyvät osin Suomen erityispiirteisiin ja osin Suomessa olevien ulkomaalaistaustaisten asemaan esimerkiksi työ- ja asuntomarkkinoilla. Työmarkkinoiden näkökulmasta muuttoliike ei tällä hetkellä välttämättä kohdistu optimaalisesti.

Ulkomaalaisten maahanmuutto sekä ulkomaalaistaustaisten maan sisäinen muuttoliike kohdistuvat korostetusti pääkaupunkiseudulle. Ilmiö ei ole yleiseurooppalainen, mutta Suomen kontekstissa ymmärrettävä. Tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että muuttoalittiuteen vaikuttavat jossain määrin etniseen taustaan perustuvat verkostot. Suomessa ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on eurooppalaisessa vertailussa yhä hyvin maltillinen. Tämän takia merkittäviä etnisyyteen tai kulttuuriseen taustaan perustuvia keskittyviä ei useimpiin kuntiin ole voinut muodostua. Lisäksi Suomen suurimmatkin kaupungit ovat väkiluvultaan verrattain pieniä.

Suomessa ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on selvästi EU-maiden keskiarvoa pienempi, väkiluvultaan suurten ja keskisuurten kaupunkien määrä on vähäinen ja maayhteydet muihin Euroopan suuriin kaupunkeihin ovat lähes olemattomat. Kenties tämän kaltaisessa maassa pääkaupunkiseudun viehätyksen korostuu poikkeuksellisen paljon, kun se vielä sijaitsee esimerkiksi ilmastoltaan ja kansainvälisiltä liikenneyhteyksiltään suotuisasti maan eteläosassa.

Sisäiselle muuttoliikkeelle on monia luonnollisia syitä

Ulkomaalaistaustaiset muuttavat maan sisällä suomalaistaustaisia enemmän ja muuttoliike on hyvin keskittynyttä. Tomas Hanellin, Markku Mattilan, Toni Ahvenaisen ja Mika Raunion artikkelissa syitä ilmiölle etsitään erityisesti taustaan, kulttuuriin ja eriarvoisuuteen liittyvistä tekijöistä. Näiden tekijöi-

den rinnalla muuttoalittiuteen vaikuttavat todennäköisesti myös ulkomaalaistaustaisten ikärakenne sekä asema työ- ja asuntomarkkinoilla.

Muuttoalittius vähenee merkittävästi iän myötä. Nuoret ja työikäiset muuttavat vanhempia ikäluokkia selvästi todennäköisemmin opiskelu- ja työmahdollisuuksien perässä. Alaikäiset lapset muuttavat työikäisten vanhempiensa mukana. Opiskelun ja työn perusteella tapahtuva muutto suuntautuu ensisijaisesti pääkaupunkiseudulle ja muihin (Suomen mittakaavassa) suuriin kaupunkeihin. Kaupungit houkuttelevat nuoria ja nuoria aikuisia myös monista muista syistä. Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten muuttoliikettä olisikin syytä tarkastella ikävakioidusti, sillä ulkomaalaistaustaiset ovat keskimäärin yli kymmenen vuotta nuorempia kuin suomalaistaustaiset.

Työmarkkina-aseman yhteys muuttoalittiuteen on moninainen. Työpaikka itsessään sitoo ihmistä tiettyyn asuinpaikkaan, mutta ulkomaalaistaustaisilla tämä side voi olla heikompi matalamman työllisyysasteen sekä heikomman työmarkkina-aseman kautta. Ulkomaalaistaustaisten heikommasta työmarkkina-asemasta kertoo esimerkiksi alhaisempi ansiotasoa sekä määräraikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden suhteellisen korkea osuus. Heikompi työsuhde tarkoittaa myös heikompa sitoutumista työpaikkaan.

Asumismuodon vaikutus muuttoalittiuteen puolestaan näkyy ulkomaalaistaustaisten kohdalla siten, että omistusasunnossa asuvan väestön osuus on vain noin puolet (34 %) suomalaistaustaisten vastaavasta osuudesta (71 %). Ilman omistusasumisen luomaa sidettä alueelle ja toisaalta il-

man sen luomaa painolastia, muuttaminen toiselle alueelle on helpompaa.

Työmarkkinat vaikuttavat, mutta tuskin ratkaisevasti

Suurin osa ihmisistä haluaa tehdä työtä, tai vähintään kokee voivansa parantaa omaa taloudellista ja sosiaalista asemaansa työn avulla. Siksi työ- ja koulutusmahdollisuudet vaikuttavat väistämättä jossain määrin useimpien työikäisten muuttopäätöksiin. Muuttokohteen vetovoima voi kuitenkin perustua myös osin mielikuviin. Harva muuttaja valitsee tulevan asuinpaikkansa työmarkkinoita koskevien analyysien perusteella.

Ehkä kuitenkin kannattaisi, sillä työ- ja elinkeinoministeriön Työvoiman saatavuus ja kohtaanto-raportin mukaan työvoimapula ei suinkaan ole viime vuosina ollut suurinta niissä maakunnissa, joihin maan sisäinen maahanmuutto ensisijaisesti kohdistuu. Jos työllistymismahdollisuus olisi keskeisin maan sisäisen muuttoliikkeeseen vaikuttava tekijä, maakuntien välinen nettomuutto olisi korkeampaa alueilla, joissa työllisyysaste on korkea ja työvoimapula suurin. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa. Näillä alueilla kuitenkin suomalaistaustaisten ja varsinkin ulkomaalaistaustaisten muuttajien nettomuutto kuntien välillä on tappiollista.

Myös Uudenmaan työllisyysaste on maan keskiarvoa parempi, mutta ei ratkaisevasti. Kohtuullisen korkean työllisyysasteen ohella myös mahdolliset etnisyyteen pohjautuvat verkostot voivat houkutella ulkomaalaistaustaisia muuttajia. Tutkimuskirjallisuudessa etniseen taustaan perustuvien verkostojen on havaittu edistävän työllistymistä erityisesti silloin, kun ryhmän työllisyysaste on valmiiksi korkea. Jos työmarkkinoille kiinnittyminen on heikkoa, ovat ymmärrettävästi myös työllistymistä edistävät verkostot heikompia.

Maan sisäinen muuttoliike keskittyy, mutta liittykö ilmiö erityisesti työperusteiseen maahanmuuttoon?

Vaikka työperusteinen maahanmuutto on kasvanut viime vuosina merkittävästi, on työn perusteella muuttaneiden osuus kaikista Suomen ulkomaalaistaustaistaista yhä kohtuullisen pieni. Tätä selittää osin se, että työn perusteella muuttaneet myös poistuvat maasta muista syistä muuttaneita todennäköisemmin. Karkean arvion mukaan noin kolmannes heistä poistuu maasta ensimmäisen kymmenen vuoden aikana. Siksi tieto maahanmuuton syystä olisi välttämätöntä, jotta maan sisäisen muuttoliikkeen perusteella voisi tehdä päätelmiä nimenomaan työn perusteella maahanmuuttaneista.

On kuitenkin tärkeää huomioida maan sisäinen muuttoliike osana työperusteisen maahanmuuton kokonaisuutta. Jos työperusteinen muutto ei pitkällä aikavälillä merkittävästi lisää työvoiman saatavuutta nettomuuttotappioalueilla, on sen merkitys näiden alueiden työ- ja elinkeinopolitiikalle pieni. Samaan aikaan on kuitenkin esitettävä kysymys siitä, mikä voisi olla muuttoliikkeelle realistinen vaihtoehto? Vaikka osa työn perusteella muuttaneista päätyisi lopulta asumaan kasvukeskuksiin, ei työvoiman maahanmuuton väheneminen nettotappioalueilla ainakaan parantaisi tilannetta työvoiman saatavuuden näkökulmasta.

Väestönmuutoksia koskevassa keskustelussa on myös aina pidettävä mielessä pidempi aikahorisontti. Jos Suomeen kohdistuva maahanmuutto pysyy yhtä korkealla tasolla kuin viime vuosina, nousee ulkomaalaistaustaisten osuus väistämättä myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Tällöin mahdollisiin etniseen taustaan perustuviin verkostoihin liittyvät vetovoimatekijät tulevat mahdollisesti jakautumaan tasaisemmin alueiden välillä.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

REFUGEES' GEOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC MOBILITY IN RURAL REGIONS

DANIEL RAUHUT

Department of Geography, Media and Communications, Karlstad University, Sweden, and Centro de Estudos Geográficos, Universidade de Lisboa, Portugal. Rauhut is also a research associate at the Department of Demographic Change and Regional Development, Institute for Applied Research on Ageing, Villach, Austria.

Previous research has identified that an upward socio-economic mobility takes place for most immigrants over time and that some nationalities are more successful than others. However, the studies focus on the aggregate level only. The dual labour market theory predicts that low-skilled labour immigrants and refugees will pick up jobs in the lower labour market segment. If they accept their low socio-economic position, they will become 'integrated' into the host community; attempts to improve their socio-economic position will encounter obstruction. This is in line with the established-outsider theory. The solution is either to refrain from pursuing upward socio-economic mobility or to move somewhere else.

Kuva: Pixabay

So long as immigrants accept their inferior socio-economic position in the host society, they will be 'integrated' and become a part of the local community in which they live.

At the beginning of this year, the transdisciplinary Horizon 2020 'Matilde' project was finalised. It aimed to analyse the social and economic impact of non-EU immigrants to rural and mountainous regions of the EU as well as to improve integration and local development efforts. It is a common belief that migrations to rural and mountainous areas can revitalise local social and economic milieus, reducing territorial inequalities and reconfiguring urban-rural interconnections. In total, thirteen case study areas were analysed as part of the project, including the two rural Finnish regions of North Karelia and Ostrobothnia.¹ The empirical data used in the project was based on interviews with both stakeholders and immigrants and on statistical data as well as previous research.

One conclusion is that the number of examples of positive social impact by such immigration are rare. Another conclusion is that the positive economic impact is mainly found at the company level and not at a societal level. Several determinants for this development can be identified: the human capital of the immigrant, whether s/he came as a refugee or as a labour migrant, where in the country s/he settled down, language proficiency and local labour demand. In most of the case study areas, the local stakeholders reported that a significant share of the immigrants left the region as soon as they could, and it was to the regret of the stakeholders.

Hitherto, the relationship between socio-economic and geographic mobility for refugees has generally been an under-researched topic, and not only in Finland. Most immigrants begin their working life in Finland in so-called 'entry occupations' and other low-paid jobs. Over time, both the income levels and employment levels of immigrants improve. However, most research focuses on housing segregation and the socio-economic mobility of highly skilled labour migrants. Generally speaking, the median age in rural and mountainous regions is higher than in urban and metropolitan regions, while the median age of the analysed non-EU immigrants is significantly lower. The ageing population, in combination with an obsolete economic structure, discourage immigrants from staying in rural and peripheral regions. To find a job matching their competences, immigrants must move internally to a greater extent than natives, which is especially the case for immigrants who come from refugee sending

¹ The other eleven case study regions are Bursa (Turkey), Haskovo (Bulgaria), Huesca (Spain), Outer Hebrides (Scotland), Bavaria (Germany), Turino and Südtirol (Italy), Caninthia and Vorarlberg (Austria), Gudbrandsdalen (Norway) and Dalarna (Sweden).

regions. An explanation for this situation is the centripetal forces making qualified jobs cluster in the bigger cities.

However, many immigrants are not refugees and their settlement patterns differ. Most of the previous research has only analysed the processes at a national level, while in fact there are huge local and regional differences. This paper presents an explorative discussion of what the geographical and socio-economic mobility of refugees in rural and peripheral areas looks like in the Matilde case study regions.

Theoretical considerations

The challenges in analysing socio-economic mobility among immigrants and refugees in different places has certainly been discussed in the theoretical literature. For instance, the dual labour market theory predicts that low-skilled immigrants will pick up jobs in the lower labour market segment, i.e. low-productive, labour-intensive jobs with few career possibilities and often on temporary contracts. So long as immigrants accept their inferior socio-economic position in the host society, they will be 'integrated' and become a part of the local community in which they live. However, attempts to climb upwards in the socio-economic hierarchy will be met with obstruction. This phenomenon is also addressed by the established-outsider theory. According to this theory, locals do not want any competition from newcomers. Instead, locals try to shun the in-movers, monopolise power and reinforce 'us' and 'them' images, which support and reinforce divisions within society. This theory is based on empirical observations of what happened when a white, English working-class population moved from London to another white, working-class town in England in the late 1950s. It is worth noting that such an exclusion process is not necessarily related to race or ethnicity; rather, there is a strong relationship to the informal institutions stigmatising people who do not belong to the 'us' or insider group. However, immigrants must decide whether or not to accept a low socio-economic position in the local community and become integrated or move somewhere else where upward socio-economic mobility is possible. Usually, this means moving to bigger cities.

Settlement patterns

The resettling of refugees in most EU countries follows a dispersal principle: the refugees are resettled in different parts of a country. The policies of forced dispersal that refugees in many Europe-

an countries are subjected to isolate them from the social networks of previous immigrants, which may be critical for them finding a job and for social learning in general among migrants.

Half of the non-EU immigrants to the Finnish region of North Karelia come from Russia (and the former Soviet Union). There are also small groups of labour migrants from China and Bangladesh. Other major immigrant groups include Kurds, Somalis, Syrians, Afghans, Thais, Iraqis and Vietnamese peoples. Many of the groups arrived as refugees. It is worth noting that illiteracy is prevalent among some migrant groups, e.g. asylum seekers from Afghanistan. In the Finnish region of Ostrobothnia, roughly the same refugee groups dominate, but the share of labour immigrants among the non-EU migrants is higher there, especially Ukrainians. Moreover, many women from Thailand and the Philippines have also immigrated to form a family with locals. About half of the refugees have primary school as their highest educational attainment level. The diaspora networks among labour migrants and marriage migrants are active.

Labour market demand

Generally speaking, the labour demand in the Matilde case study areas follows the demand described in the dual labour market theory. The jobs in the lower labour market segment offered to refugees in the case study regions require low skill levels, pay a low wage, are easy entry, include job impermanence (seasonal or fixed-term contracts) and have low returns on education or experience. There is no or little prospect of career advancement. The upper labour market sector contains highly skilled jobs and requires specialist competence. Such jobs have a high productivity rate, and they are characterised by higher wages, job security and prospects for advancement. From the case study research, it is obvious that not many such jobs are available in the case study regions (not even for the natives!).

Conventionally, having a job and income are seen as prerequisites for becoming integrated. When integrated, the immigrants build social networks. However, approximately 75 per cent of all vacancies are filled through one's own networks, and hence, immigrants need networks before they will find any matching jobs. Therefore, getting a job is a sign that the immigrant is successfully integrated rather than marking the starting point of the integration process. The 'iron law' of the labour market is that you need to have a job to get a job. However, this requires that there is an

entry level job for you and that you have realistic opportunities to change to a better job. In most cases, the jobs open for refugees in the Matilde case study regions are in the lower labour market segment. This is also the case in North Karelia and Ostrobothnia.

Upward mobility

While resettled refugees often have not had any other choice but to accept being dispersed into rural and peripheral regions, many labour migrants have consciously chosen to take jobs in those regions. Such labour migrants have also accepted the conditions at the lower labour market segment. Despite the hopes of local and regional stakeholders and authorities that the refugees would stay, so as to revitalise the regions, many of the refugees usually leave as soon as they can, making such areas scenes of transitory migration for non-EU citizens. The transitory character of the rural and peripheral regions generates a lack of place attachment. However, the lack of place attachment then reinforces the transitory character of those regions. Many refugees feel that building a sense of place attachment, including social networks, does not pay off; if there are any jobs available for them, it will be in the lower labour market segment. Refugees with ambitions of finding better jobs will leave the rural and remote areas as soon as they can. In the case of the Scottish fishing sector, previous migrants have left as soon as they can because employers 'cannot guarantee the fixed salary which is requested for [a working] visa' (Caputo et al., 2021: 322). This situation is indeed indicative of the profound challenges in finding decent jobs in the lower labour market segment.

The two Finnish case study regions focused on in the Matilde project display both similarities and differences. According to the dual labour market theory, no integration problems are expected so long as immigrants take the jobs that the natives do not want, especially in the lower labour market segment. However, when the immigrants and their children demand higher education opportunities and try to climb upwards in the socio-economic hierarchy, integration problems emerge. In North Karelia, the number of jobs available for refugees are limited. The natives are generally not friendly nor welcoming towards the newcomers. This finding was expected in line with the established-outsider theory; namely, that natives would not appreciate competition from any in-mover for the few existing job vacancies. Refugees who belong to visible minorities especially face significant

The 'iron law' of the labour market is that you need to have a job to get a job.

Refugees with ambitions of finding better jobs will leave the rural and remote areas as soon as they can.

problems in establishing themselves in the local labour markets in North Karelia. To find jobs and escape xenophobia, many of the visible minorities (especially Somalis) have left North Karelia for the bigger cities in southern Finland.

A number of available jobs exist in Ostrobothnia for refugees. However, the jobs are typical lower labour market segment jobs: low-productive, labour-intensive, temporary and not well-paid jobs; natives or EU citizens fill the vacancies in the upper labour market segment. The welcoming and hospitable attitude by the natives of Ostrobothnia towards the refugees indicates that the refugees do not disturb the established socio-economic hierarchy. This may change if they try to advance upwards; that the upper labour market segment is closed for refugees can be explained by the established-outsider theory. Refugees who are happy to have a job at the bottom of the social hierarchy and happy to have a home and live in a peaceful corner in the world report that they are integrated. Those refugees with higher ambitions apparently leave Ostrobothnia for the bigger cities in the south at the earliest opportunity. In such places, they also have networks to help them find more desirable jobs. Leaving the case study area for cities in southern Finland can be interpreted as an easier way to move upwards in the socio-economic hierarchy than would be the reality if they remained in Ostrobothnia.

Looking onwards and outwards

Based on the dual labour market theory and the established-outsider theory, it is possible to outline the causality between the ambitions of a non-EU immigrant to climb upwards socio-economically in the local community in which s/he resides and his/her geographic mobility. If the refugee accepts a job in the lower labour market segment and has no ambition to advance socio-economically, then the chances of becoming 'integrated' are favourable. The immigrant will not constitute a threat to the current socio-economic hierarchy in the local community. Hence, over time s/he will become established at a lower position in the socio-economic hierarchy.

However, refugees with ambitions to climb upwards socio-economically in the local community in which they reside risk a backlash. Since their ambitions challenge the socio-economic hierarchy, they may find their efforts to climb the socio-economic ladder being obstructed. They can either accept that they will not be allowed to advance socio-economically or they can voice their dissatisfaction. In both cases, they will re-

main outsiders in the local community in which they reside. The third option, to leave, means that they move away from the community in which they are residing for a place where it is possible to climb upwards socio-economically, i.e. bigger cities. Networks within their own ethnic group can provide information, jobs and so forth to facilitate this process. The result is that such immigrants may find a job that better fits their competence and preferences, one that also brings a higher income. If this happens, the socio-economic move upwards has been successful.

Since refugees have not been selected for economic reasons, like labour immigrants have, their labour market situation is fundamentally different from that of labour immigrants. The outcome for them is discouraging. Kordel and Weidinger (2018, p. xix) conclude that,

[a]lthough local stakeholders, such as politicians or entrepreneurs, have high expectations in terms of demographic stabilization and the mitigation of labour shortages, there is little evidence of the integration of refugees in rural employment markets.

According to them, refugees are usually pushed into self-employment for survival. However, in regions without cities or urban agglomerations exceeding 250,000 inhabitants, self-employment appears not to be a way out of their marginalised position. A negative correlation between company start-ups and a non-EU population exists in rural and/or peripheral regions of the EU. In metropolitan regions, ethnic markets generate a demand for goods and services by fellow nationals, but such a market is too small and the population too scattered in non-metropolitan regions. This reduces the possibilities for immigrants to re-vitalise the non-metropolitan regions economically (see Rauhut et al., 2023). While self-employment may offer income possibilities in the metropolitan regions, this is not automatically the case in non-metropolitan regions.

Non-EU citizens have started companies in both North Karelia and Ostrobothnia, however they are 'forced' entrepreneurs, meaning the decision to start a company was made because the owner failed to acquire a job in the regular labour market. Usually, such immigrant companies are low-productive and labour-intensive enterprises, such as pizzerias, hairdressers, shops and cleaning services. The incomes are usually low and unstable.

If a local or regional economy does not have sufficient savings to invest in capital or infrastructure, or if its market is too small, then its productivity level will remain low, fuelling a vicious circle

of underdevelopment. Limited market expansion, low savings and means for consumption, a reduced stock of capital in the economy and low income are all influential factors, and both supply and demand will be too low to trigger any expansion of the local or regional economy. The result is a vicious circle of underdevelopment. However, immigrant entrepreneurship and innovations by immigrants can break this cycle. This is the case when it comes to goods, but also to some services. In cases where the produced services are highly productive and capital intensive, then they can stimulate regional economic growth and development. Even though the companies started by 'forced' entrepreneurs and by social entrepreneurship in North Karelia and Ostrobothnia are low-productive and labour-intensive enterprises, the importance of such companies for the local communities may be high in terms of service provision, but they are insufficient to re-vitalise the regions economically on their own.

Concluding remarks

This paper provides an exploratory discussion of what the geographical and socio-economic mobility of refugees in rural and peripheral areas looks like in the Matilde case study regions. The qualitative evidence suggests that refugees in rural regions opt for one of two strategies. Those who decide to stay do not see any major potential socio-economic gains in moving, while those who move foresee chances for greater upward socio-economic mobility in a larger urban area. Rural areas may offer housing and employment, but no prospects for upward socio-economic mobility. By linking socio-economic upwards mobility with geographic mobility, we can uncover important aspects of how immigrant integration takes place and where it takes place.

Future research should focus on following immigrants – e.g. labour migrants, refugees, marriage migrants – longitudinally as well as spatially. By using register data (microdata for individuals),

we can identify, for instance, which nationalities are most easily integrated into the labour market and what differences and challenges exist for integrating refugees and immigrants into the labour market in relation to other reasons for immigrating somewhere (tied movers, studies, job change after arriving as a labour immigrant). By using this type of empirical material, we can then control the extent to which geographic mobility stimulates socio-economic mobility among immigrants. The necessary register data exists in Finland. In the case of Sweden, previous research has identified that immigrants must move more and across larger geographical distances to achieve the same upward socio-economic mobility as natives. However, these research findings are some 25 years old and things may have changed. Linking the incomes of individuals to certain geographical places, and how the incomes change due to geographical moves, will shed light on the social processes underlying immigrant integration. Such knowledge is both needed and welcome.

Suggested reading

- Caputo, Maria Luisa, Michele Bianchi, Martina Lo Cascio & Simone Baglioni (2021). United Kingdom. In MATILDE deliverable 4.3, Ten Country Reports on Economic Impact, 304–335.
- Kordel, Stefan & Tobias Weidinger (2018). Current Processes in Immigration to European Peripheries: Status Quo, Implications and Development Strategies. In S. Kordel, T. Weidinger, & I. Jelen (eds), Processes of immigration in rural Europe: the status quo, implications and development strategies. Cambridge Scholar, xv–xxx.
- Laine, Jussi, Daniel Rauhut & Marika Gruber (eds) (2023). Assessing the Social Impact of Immigration in Europe: Renegotiating remoteness. Edward Elgar.
- Rauhut, Daniel (2020). Integration and informal institutions. *Society* 57(2), 211–218.
- Rauhut, Daniel (ed.) (2023). *New Methods and Theory on Immigrant Integration: Insights from Remote and Peripheral Areas*. Edward Elgar.
- Rauhut, Daniel, Birgit Aigner-Walder & Rahel M. Schomaker (2023). *The Economics of Immigration Beyond the Cities: Theoretical Perspectives and Empirical Insights*. Palgrave Macmillan.

NÄKÖKULMA

MARIA TIAINEN

Erityisasiantuntija, Työ- ja elinkeinoministeriö

SYRJINNÄN EHKÄISY ON EDELLYTYS KOTOUTUMISELLE JA PAIKALLISYHTEISÖÖN KUULUMISELLE

Pienemmille pakolaisia vastaanottaville kunnille päätös vastaanotosta voi olla osa sekä kunnan kansainvälistä humanitaarista vastuunkantoa että kunnan elinvoimastrategiaa – vastaanotettujen pakolaisten toivotaan asettuvan ja työllistyvän pysyvästi kuntaan. Suomessa jokaisella laillisesti maassa asuvalla on perustuslaillinen oikeus valita asuinpaikkansa. Niin pakolaisina saapuneiden kuin muidenkin maahanmuuttaneiden sekä kantaväestön maan sisäinen muuttoliike kohdistuu suurempiin kaupunkeihin ja pääkaupunkiseudulle. Syyt muuttamiseen ovat todennäköisesti moninaiset ja niiden tarkastelu tukee osaltaan myös kuntien strategioiden ja palveluiden kehittämistä.

Daniel Rauhut tarkastelee artikkelissaan syitä pakolaisina Suomeen saapuneiden maan sisäiselle muuttoliikkeelle. Edellyttääkö työllistyminen korkeampipalkkaisiin ammatteihin ja sosioekonomisen aseman parantaminen muuttamista maaseutualueilta? Sekä Suomessa että osassa muista EU-maista on pakolaisten sijoittamisessa käytössä sopimusperusteinen järjestelmä. Se pohjautuu kuntien vapaaehtoisuuteen ottaa vastaan pakolaisia ja sen avulla pakolaisia pyritään sijoittamaan koko maahan. Kuten artikkelissa tuodaan esiin, tällöin pakolaisia voidaan sijoittaa myös alueille, joiden työllistymismahdollisuudet ja niihin jo rakentuneet maahanmuuttaneiden omat yhteisöt vaihtelevat.

Kuntiin sijoittamisen järjestelmä perustuu kuntien vastaanottoedellytysten kartoittamiseen

Kunnat voivat varautua pakolaisten vastaanottoon päättämällä kuntapaikkojen tarjoamisesta ja tekemällä alueellisesta kuntapaikkakoordinaatiosta vastaavan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa sopimuksen kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä. Osana sopimusprosessia ELY-keskus ja kunta tarkastelevat kunnan vastaanottoedellytyksiä: mikä on kunnan asuntotilanne, miten kotoutumista edistäviä palveluita (kuten kotoutumis- ja kielikoulutus) voidaan kunnassa tai sen lähialueilla tarjota, minkälaiset ovat

alueen opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet ja miten kunta voi tehdä yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Luonnollisesti vastaanoton mahdollisuudet ja haasteet vaihtelevat kunnittain, esimerkiksi kunnan koon, maantieteellisen sijainnin, väestö- ja palvelurakenteen ja resurssien mukaan.

Vastaanottoedellytyksiä on tärkeä arvioida myös kunnan ja sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavan hyvinvointialueen kanssa. Kiintiöpakolaisia vastaanottavissa kunnissa suunnitellaan myös se, mitä kieliryhmiä kunta varautuu vastaanottamaan ja minkälaisiin erityistarpeisiin kunnassa ja hyvinvointialueella voidaan vastata. Vastaanoton suunnittelussa on tärkeää laajasti tunnistaa kunnan resurssit mukaan lukien kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö. Monet pienemmät kunnat tekevät myös kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Sopimusperusteisen pakolaisten kuntiin sijoittamisen lisäksi kuntien tulee varautua pakolaisten ja muiden maahanmuuttaneiden itsenäiseen muuttoon kuntaan. Valtio korvaa kunnille pakolaisten vastaanoton kustannuksia.

Muutot vastaanottokeskuksista kohdentuvat pääkaupunkiseudun runsasväkisiin kuntiin sekä maakuntakeskuksiin

Suurin kuntapaikoille osoitettava ryhmä ovat kiintiöpakolaiset, jotka tulevat suoraan kuntiin saa-

Pakolaisten poismuuton syitä kunnista ja alueilta olisi hyödyllistä tarkastella artikkelissa esitettyä näkökulmaa laajemmin.

vuttuaan Suomeen. Vastaanottokeskuspalveluiden piirissä turvapaikanhakuprosessin ajan olleet oleskeluluvan saaneet henkilöt sekä kotikunnan saaneet tilapäistä suojelua saavat voivat muuttaa kuntiin myös itsenäisesti tai vastaanottokeskuksen avustamana. Itsenäisesti vastaanottokeskuksesta muuttavat järjestävät muuttonsa haluamaansa kuntaan ilman ohjausta kuntapaikalle.

Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan vuonna 2022 vastaanottokeskuksista kuntiin muutti 1992 henkeä, joista 85 prosenttia muutti kuntiin itsenäisesti. Yhteensä 77 prosenttia muutti seuraaviin kymmeneen kuntaan: Helsinki, Vantaa, Espoo, Tampere, Turku, Oulu, Pori, Jyväskylä, Lahti ja Hämeenlinna. Jopa puolet vastaanottokeskusmuutosta kohdistui pääkaupunkiseudulle (Helsinki, Vantaa ja Espoo). Yhteensä vastaanottokeskuksista muutettiin eri muuttotavoin kuitenkin kaikkiaan 93 kuntaan.

Vuonna 2022 kuntapaikoille osoitettiin yhteensä 1 098 kiintiöpakolaista 56 kuntaan. Vastaanottokeskuksista kuntiin siirtyviä turvapaikkamenettelyä kautta oleskeluluvan saaneita osoitettiin kuntapaikoille 250 henkilöä.

Artikkelissa tarkasteltujen alueiden osalta kaikista vastaanottokeskuksista kuntiin muutoista Pohjanmaan osuus oli noin kolme prosenttia ja Pohjois-Karjalan 0,4 prosenttia. Pohjanmaan kunnista yhteensä puoleen, eli seitsemään, saapui vuonna 2022 kiintiöpakolaisia ja Pohjois-Karjalan kunnista kolmeen. Kuten muualla Suomessa,

näilläkin alueilla kiintiöpakolaisia vastaanottavien kuntien joukossa on maakuntakeskuksia, seutukaupunkeja sekä pienempiä kuntia.

Kokemus kuulumisesta on kotoutumisen ja paikkakunnalle kiinnittymisen edellytys

Rauhut tuo artikkelissaan esiin pakolaisten työllistymiseen liittyviä haasteita Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa. Pakolaisina saapuneet työllistyvät usein ensin matalapalkkaisiin sisääntuloammatteihin. Tällaisia työpaikkoja oli tarjolla Pohjanmaalla, mutta sosioekonomisen liikkuvuuden edellyttämät työllistymismahdollisuudet olivat vähäiset. Pohjois-Karjalassa pakolaisina saapuneiden työllistymismahdollisuudet todettiin jo alun alkaen rajallisemmiksi. Alueilta poismuuton syyksi voidaan artikkelin mukaan tulkita ainakin jossain määrin sosioekonomista asemaa parantavan korkeamman tulotason tavoittelu ja siirtyminen alueille, joissa pakolaisina saapuneet voivat saada esimerkiksi maahanmuuttajayhteisöiltä ja -verkostoilta tukea työllistymiseen. Lisäksi artikkelin mukaan erityisesti Pohjois-Karjalassa näkyviin vähemmistöihin kuuluvat pakolaistaustaiset toivat esiin työmarkkinoilla ja paikallisyhteisöissä koettua syrjintää.

Syrjinnän ehkäisy sekä työmarkkinoilla että laajemmin yhteiskunnassa on ehdoton edellytys kotoutumiselle. Vain kokemus kuulumisesta paikallisyhteisöön mahdollistaa mielekkään elämän rakentamisen paikkakunnalla – niin suuressa kuin pienessä kunnassa.

Pakolaisten poismuuton syitä kunnista ja alueilta olisi hyödyllistä tarkastella artikkelissa esitettyä näkökulmaa laajemmin. Kuten kantaväestöllä niin myös maahanmuuttaneilla maan sisäisen muuttoliikkeen taustalla olevat syyt ovat todennäköisesti moninaisia. Ne voivat liittyä työllistymismahdollisuuksien lisäksi esimerkiksi laajemmin maahanmuuttaneen tai hänen perheensä tilanteeseen ja arkeen.

Vastaanottokeskuksista kuntiin muuttaneiden turvapaikkamenettelyssä oleskeluluvan saaneiden on todettu muuttavan usein kiintiöpakolaisia nopeammin toiselle alueelle tai kuntaan. Kiintiöpakolaisten pysyvyyteen ensimmäisessä kotikunnassa tai sen lähialueella maahan saapumisen alkuvaiheessa voi vaikuttaa se, että heillä ei vielä kuntaan saavuttuaan ole verkostoja ja käsitystä muista asumismahdollisuuksista. Turvapaikanhakijoille verkostot ja käsitys ovat voineet muodostua jo heidän odottaessaan oleskelulupapäätöstä. Toisaalta pitkäjänteisesti kiintiöpakolaisia vastaanottaneissa kunnissa – mukaan lukien monet maaseutukunnat ja pienemmät kunnat – vahvuus on kokemuksen tuoma osaaminen ja toimivat palve-

Kuva: Pixabay.

Vain kokemus kuulumisesta paikallisyhteisöön mahdollistaa mielekkään elämän rakentamisen paikkakunnalla – niin suuressa kuin pienessä kunnassa.

luiden järjestämisen ja yhteistyön mallit. Maaseutukunnissa ja pienemmissä kunnissa vahvuutena voivat olla myös pienen organisaation mahdollistamat joustavammat ja henkilökohtaisemmat toimintatavat. Lisäksi jos kunta on vastaanottanut useampana vuonna samaan kieliryhmään kuuluvia kiintiöpakolaisia, on pienempäänkin kuntaan ja sen alueelle voinut muodostua alueella pysymistä tukevia maahanmuuttajien yhteisöjä.

Tilapäistä suojelua saavien vastaanotto on tuonut uusia kuntia pakolaisten vastaanoton verkostoon

Vuoden 2022 kuntiin siirtymisten tiedoissa eivät vielä juurikaan näy Ukrainasta paenneet tilapäistä suojelua saavat, jotka voivat hakea kotikuntaa vuoden maassa asumisen jälkeen. Kotikunnan myötä he siirtyvät vastaanottolainsäädännön mukaisten palveluiden piiristä kuntien ja hyvinvointialueiden palveluihin.

Tilapäistä suojelua saavien vastaanotto on laajentanut merkittävästi pakolaisia vastaanottavien kuntien verkostoa, sillä heitä asuu suurimmassa osassa Suomen kuntia. Maahanmuuttovirasto on myöntänyt lokakuuhun 2023 mennessä yli 62 000 Ukrainasta paenneelle tilapäistä suojelua – kotikunnan saaneita oli syyskuussa 2023 noin 13 600. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi lokakuussa selvityksen, jonka osana toteutettuun kyselyyn vastanneista tilapäistä suojelua saavista 65 prosenttia arvioi jäävänsä pysyvästi Suomeen.

Selvityksen mukaan Ukrainasta paenneiden tilapäistä suojelua saavien sijoittuminen kuntiin muuta maahanmuuttajaväestöä laajemmin luo palvelujärjestelmälle uudenlaisia haasteita. Monella tilapäistä suojelua saavalla vähäinen suomen tai ruotsin kielen taito on ollut haasteena työllistymiselle, mutta moni on ollut valmis ottamaan vastaan myös heikommalla kielitaidolla saatavilla olevaa työtä. On tärkeää varmistaa tilapäistä suojelua saavien sekä muiden pakolaisina saapuneiden pääsy

kotoutumiskoulutukseen ja kielitaitoa tukeviin koulutuksiin huomioiden erilaiset elämäntilanteet.

Työllistymisen haasteet voivat pakolaisilla liittyä myös pakolaisuuden taustatekijöihin. Osalla pakolaisista voi olla psyykkisiä traumaperäisiä oireita, jotka voivat vaikuttaa heidän työkykyynsä ja hankaloittaa esimerkiksi kielen oppimista. Osa kiintiöpakolaisista ja turvapaikkamenettelyn kautta oleskeluluvan saaneista tarvitsee luku- ja kirjoitustaidon opetusta, kun taas osalla voi olla korkeakoulututkinto. Korkeasti koulutettujen osalta haasteena on usein tutkinnon tunnustaminen ja riittävän suomen tai ruotsin kielen tason saavuttaminen. Monella pakolaisena saapuneella voi kuitenkin olla laaja kielitaito, vaikka he eivät maahan saapuessaan osaisikaan suomea, ruotsia tai englantia. Onkin tärkeää tunnistaa sekä pakolaisuuden taustatekijöitä, jotka voivat vaikuttaa kotoutumiseen ja työllistymiseen, mutta samaan aikaan on tärkeää ymmärtää pakolaisten moninaisuus ja tunnistaa heidän yksilöllistä osaamistaan, palvelutarpeitaan ja potentiaaliaan.

Laki- ja rakenneuudistukset tarjoavat mahdollisuuksia palveluiden kehittämiseen

Kunnissa valmistaudutaan vuoden 2025 alusta voimaan tulevaan työllisyyspalveluiden siirtoon kunnille ja kotoutumislain kokonaisuudistukseen. Kotoutumislain kokonaisuudistus vahvistaa kunnan roolia kotoutumisen edistämisestä vastaavana toimijana. Työvoimapolveluiden ja kotoutumislain uudistus tarjoavat kunnille mahdollisuuden suunnitella myös pakolaisten vastaanoton ja kotoutumisen edistämisen palveluiden sekä työllisyyspalveluiden yhteensovittamista.

Artikkelissa esitetään näkemys siitä, että pakolaisten sisäisen muuttoliikkeen syistä sekä kotoutumisen ja työllistymisen haasteista tulisi saada lisää tutkimustietoa. Tämä on kannatettavaa, sillä tutkittua tietoa tarvitaan palvelujärjestelmien ja lainsäädännön kehittämiseen.

Viite

Selvitys tilapäistä suojelua saavista työvoimapolvelujen asiakkaina ja työmarkkinoilla - Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu (tem.fi):
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-826-4>

Kuva: Pixabay.

SUOMEN ALUEKEHITYS MILITARISAATION AIKAKAUDELLA

SAMI MOISIO

Professori | Geotieteiden ja maantieteen osasto, Helsingin yliopisto

Kuva: Pixabay.

Viimeistään 1980-luvulla käynnistynyt ja kansainvälisen keskinäisriippuvuuden merkitystä niin geopolittisen vakauden kuin pääoman kasaantumisen näkökulmasta korostanut globalisaatiovaihe näyttää tulleen tiensä päähän. Siirtymä globalisaation uuteen vaiheeseen on meneillään. Militarisoituminen leimaa globalisaation uutta vaihetta.

Käsitteellä militarisoituminen viittaa ensinnäkin turvallisuusajattelun dominanssiin yleisessä yhteiskuntapolitiikassa: lähes kaikista kulttuurisista, taloudellisista ja sosiaalisista prosesseista muodostuu potentiaalisia kansallisia turvallisuuskysymyksiä. Toisaalta militarisoituminen viittaa sellaiseen strategiseen ajatteluun, jossa taloudelliset vaihtosuhteet saavat merkittävän osan sisältöään ystävän ja potentiaalisen vihollisen välisestä erottelusta. Kun kansallisvaltioiden ja EU:n kaltaiset toimijat geopolitisoivat taloudelliset vaihtosuhteet, myös yritysten toimintaa pyritään sääntelemään potentiaalisten aseellisten konfliktien näkökulmasta. Kolmanneksi militarisaatio viittaa turvallisuuskykyyn erikoistuneen talouden sektorin – joka kattaa kaiken perinteisestä aseellisuudesta kasvojen tunnistusvälineiden tuotantoon – kasvavaan taloudelliseen ja poliittiseen merkitykseen.

Suomen aluekehitys on aina heijastellut maailmanlaajuisia poliittistaloudellisia trendejä. Myös globalisaation uusi vaihe vaikuttaa jollain tavoin Suomen aluekehitykseen ja siihen liittyvään politiikkaan niin lyhyellä kuin keskipitkälläkin aikavälillä. Pohdin näitä vaikutuksia kahden ilmeisen

esimerkin avulla. Ensin pohdin lyhyesti Suomen Nato-jäsenyyden mahdollista vaikutusta aluekehitykseen. Toiseksi käsittelem tiivistetysti geopolittisen suuraluepolitiikan ja Suomen aluekehityksen kytkeytymistä toisiinsa. Lopuksi palaan aluekehityksen perusasioihin.

Aluepolitiikka turvallisuuspolitiikkana – Muuttaako Nato-jäsenyys jotakin?

Suomessa militarismin aluepoliittinen merkitys on vaihdellut eri aikoina. Laaja turvallisuuspolitiikka oli aluepolitiikan keskeinen ponnin alueellisesti hajautetun hyvinvointivaltion rakennuskaudella 1960-luvun alusta aina 1990-luvulle asti. Kyse oli aluepolitiikan avulla tapahtuvasta valtion itsenäisyyden turvaamisesta, eli vastaamisesta kommunistisen Neuvostoliiton muodostamaan eksistentiaaliseen uhkaan. Ajan geopolittisessä ajattelussa aluepolitiikan tehtävä oli kiinnittää valtion alueet osaksi kansallista kokonaisuutta. Logiikka kumpusi sekä alueluovutuksista, joita Suomi joutui toisen maailmansodan seurauksena tekemään, että kansakunnan eheyden teemasta. Koko valtioalueen kattaneiden infrastruktuurihankkeiden avulla rakennettiin kansantaloutta ja lisättiin valtion alueellista näkyvyyttä ja sen symbolista voimaa. Ajatus oli, että kansalainen on valmis puolustamaan aluetta, jolla on hänelle sekä kansallinen että myös väitön paikallinen tai alueellinen merkitys. Valtioalueen puolustuksen syvyyden katsottiin olevan suoraan sidoksissa kansalaisen elinympäristön vahvuuteen.

Valtioalueen puolustuksen syvyyden katsottiin olevan suoraan sidoksissa kansalaisen elinympäristön vahvuuteen.

Aluepolitiikan ja julkisten investointien avulla pyrittiin elinympäristöjä samankaltaistamaan sellaisilla alueilla, joilla talouden modernisaatio oli vaikeaa toteuttaa ainoastaan yksityisin varoin. Kansallinen koheesio oli kaikki kaikessa. Tämä valtiokapitalismin vaihe huipentui 1980-luvun alussa, jolloin maamme alueelliset kehittyneisyserot olivat pienimmillään (Moisio 2012).

Turvallisuuspolitiikan merkitys aluepolitiikassa heikkeni Suomessa 1990-luvulta aina viime vuosiin asti. Heikentyminen tapahtui aikana, jolloin kiinnittyminen globaalin innovaatiotalouden suurkaupunkikeskeisiin talousverkostoihin ja niissä menestymiseen alkoi näyttäytyä Suomen kansan ja valtion tulevaisuuden kannalta hyvin tärkeänä tekijänä. Nyt kansallisen menestyksen nimissä tuli Suomeen rakentaa niin monta Piilaakso-kopiota kuin mahdollista. Innovaatioekosysteemi-retoriikka kukoisti ja aineettomat investoinnit syrjäyttivät aineelliset investoinnit. Suomalaisetkin alkoivat oppia sen, mitä urbaani kasautumishyöty tarkoittaa ja miten se liittyy valtioiden kaltaisten poliittisten yhteisöjen toiminnan taloudelliseen tehostamiseen (Moisio 2018).

Venäjän hyökkäys Ukrainaan vuoden 2022 helmikuussa on nopeasti johtanut perinteisen geopolitiikan paluuseen aluepoliittiseen keskusteluun. Piilaakso-logiikka ei ole kadonnut mihinkään, mutta Venäjän sotilaallisen uhan korostaminen on tuonut aluepoliittiseen keskusteluun turvallisuuspoliittisen perusvireen. Monet suomalaiset poliitikot ovat viime aikoina painottaneet esimerkiksi Itä-Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista

merkitystä. On selvää, että tällaisen ajattelun laaja hyväksyntä johtaisi valtakunnan alueellisen kehityksen suuntaamiseen uudella tavalla. Toisin sanoen Suomen alueiden tulevaisuuden kannalta on merkitystä, jos keskeiset poliittiset tahot jatkossa mieltävät alueiden kehittämisen geopolittisena kysymyksenä ja nimenomaan käsitteen turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa merkityksessä. Tässä mielessä pidän erittäin kiinnostavana, ettei ensimmäisessä Nato-Suomessa tehdyssä hallitusohjelmassa (Petteri Orpon hallitusohjelma 2023) ole selkeää kansallisen turvallisuuden alueohjelmaa. Pikemminkin hallitusohjelma tyypistää alueellisen kehittämisen vain kaupunkipoliittisen ohjelmityksen tarpeeseen sekä kaupunkien ja valtion kumppanuuksien kehittämiseen.

Hallitusohjelma ei korosta Suomen alueiden koulutus-, elinkeino-, luonnonvara- ja hyvinvointipoliittista kehittämistä kansallisen turvallisuuden perspektiivistä tärkeänä etulinjastrategiana, jossa sidottaisiin yhteen taloudellinen, kansallinen ja sosiaalinen näkökulma. Pikemminkin on kyse asevaraisen puolustuspolitiikan suorasta korostamisesta ja asehankinnoista. Nato-jäsenyys korostaa maanpuolustukselle keskeisten infrastruktuurien (esim. lentokentät, tiet ja rautatiet) merkitystä ja luo valmiuksia sekä selkeitä vastuita niiden ylläpitoon esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tästä huolimatta on myös täysin mahdollista, että Nato-jäsenyys ei vaikutakaan jo kolme vuosikymmentä meneillään olleeseen alueelliseen keskittymiskäytökseen. Voi hyvin olla, että yleisestä militarisoitumiskäytöksestä huolimatta Nato-jäsenyydestä ei tule maamme heikoimmassa asemassa oleville alueille aluekehityksellistä pelastusrengasta.

Lyhyesti sanoen: Esimerkiksi NATO-maiden F35-hävittäjien nousu- ja laskeutumisharjoituksilla Itä-Suomen maanteillä – tai muilla vastaavilla pistemäsillä sotilaskaluston testaamisilla – ei ole sanottavia aluerakennemuutoksia. Vaikutuksia voisi syntyä vasta laajojen sotilaallisten infrastruktuurien rakentamisen ja niihin liittyvien tukitoimintojen tai peräti aseteollisuuden kehittämisen kautta. Toisaalta jäsenyys puolustusliitossa voi tuoda mukanaan maariskiä lieventävän turvallisuustekijän, joka saattaa vaikuttaa ulkomaisten investointien houkutteluun Suomen eri alueille. Tällä Nato-jäsenyyden ulottuvuudella voi olla suoria aluekehitysvaikutuksia.

Geopolitiikka taloudellisena suuraluepolitiikkana

Globaali koronaviruksen ja Venäjän sota Ukrainassa ovat johtamassa kehityskulkuun, jolla saattaa olla

Suomessa aluerakennemuutoksia. Viittaan tällä eräänlaisten globaalien talouspoliittisten suuralueiden muodostumiseen. Suuraluekehitys saa voimansa kansainvälisten taloussuhteiden selkeästä militarisoitumisesta. Kyse on siirtymästä, jossa tuotantoketjuja pidentäneen talousglobalisaation monikymmenvuotinen jakso on tulossa päätökseen. Globaalien keskinäisriippuvuuksien positiivista luonnetta korostaneeseen vaiheeseen verrattuna kyse on nyt keskinäisriippuvuuksien tunnistamisesta ja vähentämisestä sekä taloudellisen ja teknologisen riippumattomuuden poliittisesta rakentamisesta. Nyt Euroopan unionin poliittiset pyrkimykset yrityksiä paikantamaan tuotantoketjuissaan olevia mahdollisia poliittisia riippuvuuksia. EU ja yksittäiset unionin valtiot tarvitsevat esimerkiksi tietoa siitä, voitaisiinko tiettyyn hyödykkeeseen tarvittavan komponentin valmistuksen siirrolla Eurooppaan vähentää geopolittista riippuvuutta vaikkapa Kiinasta. Ystävien ja potentiaalisen vihollisen teema rakentuu globaalissa taloudessa parhaillaan uudella tavalla.

Yhdysvaltain mikrosirupolitiikka (esim. Chips and Science Act, 2022) ja keskustelu Euroopan unionin teknologisesta suvereniteetista ovat suuraluepolitiikan konkreettisia ilmentymiä. Suuraluepolitiikan lisäksi globaalien taloussuhteiden uudelleenmuotoutumiseen liittyy valtion aikaisempaa suurempi rooli alueellisessa kehittämisessä. Yhdysvalloissa istuva presidentti Biden korostaa uudelleenvalintaansa tähtäävässä presidentinvaalikampanjassaan teollisen tuotannon tuomista takaisin Yhdysvaltoihin. Euroopan unionissa puolestaan todistetaan alueellisen teollisuuspolitiikan uutta tuleamista. Saksa ja Ranska investoivat voimakkaasti vihreän siirtymän teollisuuteen. Esimerkiksi Pohjois-Ranskan ”keltaliivialueet” ovat näiden investointien avulla päässeet takaisin Ranskan taloudelliselle kartalle. Myös Suomessa on herätty tähän kehitykseen: esimerkiksi ”puhtaan sähkön” ja ”vihreän vedyn” tuotantoa on alettu tukea julkisin investoinnein. Valtion paluu alueelliseen kehittämispolitiikkaan on ollut itse asiassa niin voimallinen, että EU-alueella on herännyt huoli sisämarkkinoiden tulevaisuudesta. Valtioiden alueellisen teollisuuspolitiikan on esitetty vääristävän sisämarkkinoiden kilpailuolosuhteita.

Suomen aluekehityksen kannalta globaalien taloussuhteiden militarisoituminen – ja tähän liittyen suuraluepolitiikka sekä valtion uusi aktiivinen rooli teollisuuspolitiikassa – on erittäin merkittävä ilmiö. Tämä on asianlaita varsinkin, jos EU:sta todella pyritään luomaan uudenlainen geopolittinen kokonaisuus, jonka talouskapa-

siteetti kattaa laajasti tuotantoketjun eri osia ja jonka teollinen kapasiteetti on esimerkiksi data-taloudessa, puolustusteollisuudessa tai vihreän siirtymän teknologiassa aikaisempaa heikommin riippuvainen kilpailevista suuralueista tai niiden johtavista valtioista kuten Kiinasta. Tällöin Suomi ja sen alueet olisi sijoitettava osaksi tätä uutta kokonaisuutta.

EU:n keskeiset teollisuusmaat ovat hyvin riippuvaisia monien sellaisten raaka-aineiden tuonnista, jotka ovat tärkeitä vihreän siirtymän, digitaaliteollisuuden, teknologijohtajuuden ja omavaraisuuden kannalta. Kiinan nykyinen kaupapolitiikka on tehnyt esimerkiksi koboltista, litiumista ja monista muista aineista ”geopolittisia mineraaleja”, joita esimerkiksi digitalisaatio edellyttää. On selvää, että suuri osa Suomea on eurooppalaisessa teollisuuspoliittisessa visiotyössä kiinnostava esimerkiksi sähköautoihin, aurinkopaneeleihin tai älypuhelimien tarvittavien kriittisten raaka-aineiden tuotantoalueena, eli alhaisen jalostusasteen territoriona. Suomen alueellisen kehittämistyön yhtenä haasteena on nimenomaan se, miten koko valtioalue saadaan pidettyä mukana korkean jalostusasteen taloudellisessa toiminnassa.

Suuraluekehitys avaa Suomen alueille monia mahdollisuuksia. Mutta kehitykseen liittyy myös ilmeisiä haasteita. Suomen alueet olisi sijoitettava osaksi uutta EU-taloussuhteiden siten, ettei Suomen aluekehitys johda keskipitkällä aikajänteellä ikään kuin kahteen eri maailmaan: toisaalta korkean osaamisen ja korkean jalostusasteen alueeseen ja toisaalta eräänlaiseen kriittisten raaka-aineiden tuotantoalueeseen. Oma veikkaukseni on, että ilman valtion aktiivista teollisuuspolitiikkaa Suomen valtion jakaantuminen voimistuu entisestään.

Lopuksi

Nyt kehityksessä oleva militarismin leimaama globalisaation vaihe on Suomelle selkeä haaste. Olemassa olevien kehityspolkujen vahvistaminen sekä uusien menestyspolkujen luominen vaatii Suomen aluekehitystoimijoilta sekä valtion keskushallinnon edustajilta ideointikykyä, oikea-aikaisuutta ja yhteistyötä. Ideointitarve koskee myös hallinnon rakenteita, rajoja ja laatua. Samalla tulee pohtia meneillään olevan globaalien kehityksen tarjoamia mahdollisuuksia ja toimia ennakoivasti. Toisaalta virtuoosimaineen ideointi ei riitä, jos Suomen alueiden perustekijät kehittyvät haitalliseen suuntaan.

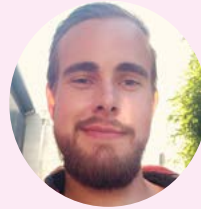
Jos Suomen alueiden kehittämisen perustekijöitä tarkastellaan nykyhetken näkökulmasta,

voidaan tiivistetysti nostaa esille ainakin seuraavat seikat:

1. Alueellinen kehittämispolitiikka on turvallisuuspolitiikkaa. Heikoista alueista muodostuu heikko valtio.
2. Turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta aluekehitys ei voi nojata ainoastaan tilalliseen keskittämiseen, sillä valtion alueellisen suvereniteetin ylläpitäminen vaatii myös hajauttamista.
3. Alueiden hallinnollisella hahmolla ja aluehallinnon suorituskyvyllä on merkittävä vaikutus aluekehitykseen. Suomen alueet tulee geopolitiikan uutena aikana siirtää Suomen ja Euroopan kartalle uudella tavalla.
4. Aluekehitys rakentuu ajanmukaisten, ylläpidettyjen ja toimivien perusinfrastruktuurien varaan. Samoja infrastruktuureita uudistamalla toteutetaan esimerkiksi niin sanottu vihreä siirtymä.
5. Suomen alueiden kehityspotentiaali perustuu jo keskipitkällä aikajänteellä uudenlaisen taloudellisten suuralueiden ja lyhyempien toimitusketjujen varaan rakentuvalle maailmantaloudelle, jossa 1990-lukulainen globalisaatioajattelu on osin vanhentunut.
6. Suomen alueiden kehittäminen liittyy jatkosakin ennen muuta investointeihin, eli yksityiseen ja julkisen rahan liikkeeseen, alueiden ja kuntien laadukkaaseen strategia-työhön, alueelliseen yhteistyöhön, saavutettavuuden ylläpitoon ja kehittämiseen, osaamisen uudistamiseen ja vahvistamiseen sekä valtion ja alueiden sekä yksittäisten kuntien välisen suhteen laadulliseen kehittämiseen.
7. Valtion keskushallinnolla on jatkossakin tärkeä rooli Suomen alueiden kehittämisessä. Keskushallinnon merkitys Suomen alueiden strategisessa sijoittamisessa muotoutuvaan EU-suurtalousalueeseen ja sen teollisuuspolitiikkaan korostuu tulevaisuudessa.

Lähteet

- Moisio, Sami (2012). *Valtio, alue, politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Moisio, Sami (2018). *Geopolitics of the knowledge-based economy*. Routledge, London.

VAKITUINEN ASUINYMPÄRISTÖ ON YHTEYDESSÄ MONIPAIKKAISEEN ASUMISEEN SUOMESSA – TIIVIISTI RAKENNETUISSA YMPÄRISTÖISSÄ ASUVAT VIETTÄVÄT MUITA ENEMMÄN AIKAA VAPAA-AJAN ASUNNOILLA

NESTORI GRÖNHOLM
Filosofian maisteri | Helsingin yliopisto

Nestori Grönholm on vastavalmistunut filosofian maisteri, joka opiskeli maantieteen kandidopintojen jälkeen Helsingin yliopistossa ihmis- ja kaupunkimaantiedettä ja alueellista suunnittelua. Nurmekselta kotoisin oleva Grönholm työskentelee maankäytön suunnittelun parissa ja on kiinnostunut alueellisista ilmiöistä.

Tyypillisesti etenkin mökkeilyyn liitetty vapaa-ajan asuminen on Suomessa näkyvä ja yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö. Suomessa on noin 510 000 vapaa-ajan asuntoa, joita käyttää säännöllisesti 2,4–2,9 miljoonaa suomalaista. Vapaa-ajan asuminen saa aikaan merkittävää muuttoliikettä, mikäli muuttoliike ymmärretään pysyvän muuttamisen sijaan kausittaisena ja ajallisesti vaihtelevana eri asuntojen välisenä liikkuvuutena. Tämä liike tuli erityisen näkyväksi koronapandemian aikaan, ihmisten siirtyessä kaupungeista mökeille pandemiaa pakoon.

Useamman kuin yhden asunnon, eli esimerkiksi vapaa-ajan- ja vakituisen asunnon säännöllisestä käyttämisestä yhdessä, puhutaan monipaikkaisena asumisena. Monipaikkainen asuminen käsittää monenlaisia asumisen käytäntöjä, mutta sen selvästi merkittävin ilmenemismuoto Suomessa on nimenomaan vapaa-ajan asuminen. Vakituinen asuminen ja vapaa-ajan asuminen liittyvät aina toisiinsa ja muodostavat yhdessä monipaikkaisen asumisen kokonaisuuden – ilman vakituista asumista ei ole myöskään vapaa-ajan asumista.

Vakituisen asuinympäristön suhde monipaikkaisuuteen on heikosti tunnettu ilmiö

Tämä kirjoitus pohjautuu maantieteen maisterintutkimukseen, jossa tarkastelen yhteyttä vakituisen asuinympäristön ja vapaa-ajan asunnoilla vietettyjen öiden määrän välillä. Tilastollisen tutkimukseni lähtöaineisto on DeCarbon Home

-tutkimushankkeessa toteutettu kyselytutkimus (n=1 446) asumisesta, täydennettynä asuinympäristön ominaisuuksia kuvaavilla paikkatietoaineistoilla. Vakituisen asuinympäristön ja vapaa-ajan asumisen yhteyttä nimenomaan vapaa-ajan asuntojen todellisen käytön näkökulmasta on parhaan tietämykseni mukaan tutkittu tilastollisesti tähän mennessä ainoastaan Strandellin ja Hallin Suomea koskevassa tutkimuksessa vuonna 2015. Oma tutkielmani pyrkii siten täydentämään ilmiöstä saatua kuvaa ja laajentamaan tutkimusta edelleen.

Merkittävä syy tämänkaltaisten tutkimusten vähäisyyteen on monipaikkaisen asumisen käytäntöjä koskevan täsmällisen ja tilastollisen tiedon puute. Vaikka Suomessa tiedetäänkin hyvin esimerkiksi erilaisten asuntojen määrä ja sijoittuminen, on niiden todellisesta käytöstä ja asuntojen välillä liikkumisesta tarjolla vähemmän aineistoa. Toisin sanoen, vaikka tiedämme yksittäisestä ihmisestä hänen vakituisen asuinpaikkansa ja sen, että hän omistaa vapaa-ajan asunnon, emme yksilötasolla tiedä, miten hän aikansa jakaa näiden asuntojen välillä. Yleisellä tasolla tarkasteltuna keskimääräinen vapaa-ajan asunnoilla vuodessa vietetty aika on tutkielmani vuotta 2021 kuvaavassa aineistossa 17 yötä. Esimerkiksi Strandellin ja Hallin aineistossa vastaava luku vuodelta 2012 oli 32 päivää. Keskiarvosta riippumatta vapaa-ajan asuntojen käyttö vaihtelee huomattavan paljon yksilöiden välillä.

Vapaa-ajan asuminen tuottaa yleisyytensä vuoksi merkittäviä liikkumisvirtoja. Näiden virtojen aiheuttamaa alueellisten väestömäärien ajallista

vaihtelua ei kuitenkaan usein huomioida, kun tarkastellaan ja suunnitellaan alueiden käyttöä ja kehitystä. Monipaikkainen asuminen on epävirallista ja ikään kuin näkymätöntä toimintaa. Syynä tähän on vallitseva tapa tilastoida ja hahmottaa asuminen tapahtuvaksi vain yhdessä paikassa, virallisessa kotiosoitteessa. Tämän käytännön taustalla on puolestaan hallinnollinen tarve sitoa yksilön oikeudet ja velvollisuudet, kuten äänioikeus ja verotus, tiettyyn paikkaan. Asumisen tilastoinnin ristiriita monipaikkaisen asumisen todellisuuden kanssa on ilmeinen.

Vapaa-ajan asuminen ei Suomessa tai maailmalla ole uusi ilmiö, mutta se on yleistynyt viime aikoina ainakin länsimaissa. Kehityksen taustalla vaikuttavista megatrendeistä voidaan mainita yleinen varallisuuden kasvu sekä yhteiskuntien ja elämäntapojen muuttuminen monin tavoin liikkuvimmiksi ja individualistisimmiksi. Alueiden välinen

vuorovaikutus sekä esimerkiksi työnteon paikkariippumattomuus ovat kasvaneet muun muassa liikenneinfrastruktuurin sekä informaatio- ja viestintäteknologian kehittymisen myötä. Monipaikkaiseen asumiseen liittyvät järjestelyt ovat muuttuneet helpommin toteutettaviksi ja yhä useammalle mahdollisiksi. Vapaa-ajan asumisen yksilölliset syyt ja motivaattorit vaihtelevat, mutta merkittävimpinä syinä vapaa-ajan asuntojen käyttöön nousevat esiin luonto, rauhallisuus ja vaihtelu arkeen. Vapaa-ajan asuminen lisää yksilön hyvinvointia tavalla, johon vakituinen asuinympäristö ei kykene.

Vakituinen asuinympäristö vapaa-ajan asumisen tilastollisena selittäjänä

Asuinympäristöllä voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan merkitystä asumiseen liittyvän monipaik-

Taulukko 1. Analyysissä käytetyt muuttujat.

Muuttuja	Muuttujan kuvaus
Selitettävä muuttuja:	
Vapaa-ajan asunnolla vietetyt yöt vuodessa Lähde: Tutkielman kyselyaineisto	Öiden määrä, jonka vastaaja on viettänyt viimeisen vuoden aikana vapaa-ajan asunnoilla tai mökeillä, joilla hän vierailee säännöllisesti.
Asuinympäristöä kuvaavat selittävät muuttujat:	
Koettu asuinympäristön tyyppi (Kaupungin keskusta, Kerrostalovaltainen alue kaupunkiseudulla, Pientalovaltainen alue kaupunkiseudulla, Taajama maaseudulla, Haja-asutusalueella maaseudulla) Lähde: Tutkielman kyselyaineisto	Vastaajan kokemus tämänhetkisen vakituisen asuinympäristönsä yleisluonteesta.
Kaupunki-maaseutu -luokka (Sisempi kaupunkialue, Ulompi kaupunkialue, Kaupungin kehysalue, Maaseudun paikalliskeskus, Kaupungin läheinen maaseutu, Ydinmaaseutu, Harvaan asuttu maaseutu)	Vastaajan vakituisen asuinpaikan sijainti Suomen ympäristökeskuksen laatimassa Kaupunki-maaseutuluokitus 2018 -paikkatietoaineistossa.
Intensiivisen maankäytön osuus lähiympäristössä (0–100 %) Lähde: CORINE maanpeite 2018, 20 m / SYKE 2018.	Maankäytön voimakkuus vastaajan vakituisen asuinpaikan ympärille muodostetussa, säteeltään 300 m ympyrässä. Suurempi intensiteetti kuvaa mm. pienempää viher- ja virkistysalueiden määrää asuinympäristössä.
Rakennustehokkuus lähiympäristössä (0–2,4) Lähde: Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) ruutuaineisto (250 x 250 m), Rakennukset 2021 / SYKE, Tilastokeskus 2023	Vastaajan vakituisen asuinpaikan ympäristön tiiveys eli aluetehokkuus, mikä tarkoittaa rakennusten yhteenlaskettua kerrosalaa suhteessa maa-alueen pinta-alaan. Keskiarvo noin 300 metrin säteellä vastaajan asuinpaikasta.
Muut selittävät muuttujat:	
Kakkosasunnon omistus (Ei / Kyllä) Vakituisen asunnon tyyppi (Kerrostalo, Omakotitalo, Paritalo, Rivitalo) Vakituisen asunnon koko (m ²) Asumistytyväisyys (1–10) Nykyinen asunto vastaa lähitulevaisuuden asumistoiveita (Ei tai En osaa sanoa / Kyllä) Luonnonläheisyyden tärkeys asuinympäristössä (1–5) Rauhallisuuden tärkeys asuinympäristössä (1–5) Asuinympäristössä ei lähinaapureita tärkeys (1–5) Ikä (18–24, 25–44, 45–64, 65–74, 75–) Aikuisia kotitaloudessa (1, 2, 3–) Lapsia kotitaloudessa (Ei / Kyllä) Koulutustaso (Perusaste, Toinen aste, Opistotaso, Alempi kk.tutkinto., Yl. korkeakoulut., Jatkotut.) Ammattiasema (Alempi toimihlö, Yl. th., Johtava, Eläkeläinen, Opiskelija, Työntekijä, Työtön, Yrittäjä) Kotitalouden bruttotulot, kk (–1 999 €, 2 000–3 999 €, 4 000–5 999 €, 6 000–9 999 €, 10 000– €)	

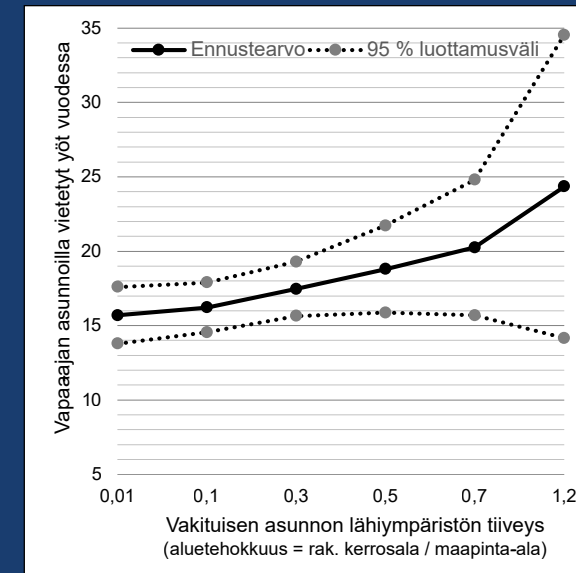
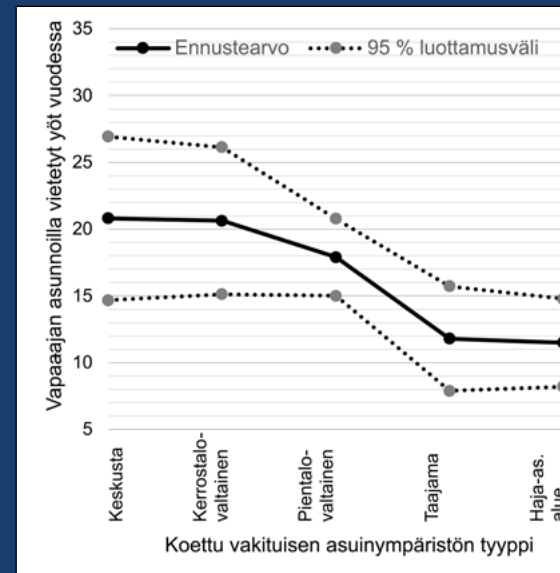
Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluopaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Haja-asutusalueella maaseudulla asuvat viettävät keskimäärin 40 prosenttia vähemmän öitä vapaa-ajan asunnoilla vuodessa kuin ihmiset, jotka kokevat asuvansa kaupungin keskustassa.

kaisuuden taustalla. Jos vapaa-ajan asuminen ei tarjoaisi jotain sellaista, mitä vakituisen asunnon ympäristössä ei ole saatavilla, ei yksilöllä olisi syytä viettää vapaa-ajan asunnolla aikaa. Omassa maisterintutkielmassani tarkastelen vakituista asuin ympäristöä vapaa-ajan asumisen selittäjänä tilastollisesta näkökulmasta; pyrin siis hahmottamaan ilmiötä yleisellä ja keskimääräisellä tasolla Suomessa. Tällaisen lähestymistavan haasteena on kuvata asuin ympäristön ominaisuuksia sellaisilla tavoilla, jotka pätevät yhtäläisesti koko Suomessa. Käytössä olevan kyselyaineiston ohella tämä vaatii koko maan kattavien asuin ympäristöä kuvaavien paikkatietoaineistojen käyttöä. Näitä aineistoja yhdistämällä tutkielmassa muodostettiin neljä eri näkökulmista asuin ympäristöä kuvaavaa muuttujaa. Nämä sekä muut analyysissä käytetyt muuttujat ilmenevät taulukosta 1. Muiden kuin asuin ympäristöä kuvaavien selittävien muuttujien tarkempi kuvaus on esitetty maisterintutkielmassani.

Vaikka asuin ympäristön yhteyttä vapaa-ajan asuntojen käyttöön ei olekaan juuri tutkittu, on asuin ympäristön merkitystä monien muiden ihmistoiminnan muotojen taustalla yritetty selvittää

Kuviot 1 ja 2. Vapaa-ajan asunnoilla vietetyt yöt vuodessa vakituisen asuin ympäristön koetun luonteen (vasen kuvio 1) ja lähiympäristön rakennustiiveyden (oikea kuvio 2) mukaan 95 prosentin luottamusväleillä.

Kuva: Pixabay.

esimerkiksi niin sanotun kompensatiokäyttämisen perusteella. Kompensatiohypoteesiksi kutsutussa teoriassa oletetaan, että tiettyä asuin ympäristön koettua puutetta ikään kuin paikataan eli kompensoidaan jossain muualla. Tästä näkökulmasta esimerkiksi vapaa-ajan asuminen voi siis olla osaltaan seurausta siitä, että vakituinen asuin ympäristö ei täytä yksilön asumiseen liittyviä toiveita tai tarpeita. Vaikka kompensatiokäyttämisen tilastollinen osoittaminen onkin monin tavoin hankalaa, on aiemmassa tutkimuksessa saatu viitteitä erityisesti asuin ympäristön tiiveyden ja kaupunkimaisuuden vaikutuksesta esimerkiksi lisääntyneeseen matkustamiseen. Yhteyden todentamista vaikeuttaa esimerkiksi käytettävissä olevan aineiston rajallisuus – yksilön kokemusta asuin ympäristöstä on vaikea mitata. Vapaa-ajan asunnoilla vietetyn ajan määrään vaikuttavat luonnollisesti myös monet muut tekijät kuin asuin ympäristön ominaisuudet. Asuin ympäristön todellisen vaikutuksen havaitsemiseksi tutkielmassani on vakioitu laajasti sellaisia tekijöitä, joiden voidaan olettaa vaikuttavan yksilön vapaa-ajan asunnoilla viettämien öiden määrään.

Kun erilaisten tekijöiden yhteyttä vapaa-ajan asuntojen käyttöön tarkastellaan aluksi yksittäin ilman muuttujien yhteisvaikutusta, havaitaan selviä eroja asuin ympäristön ominaisuuksien ja vapaa-ajan asuntojen käytön välillä. Sekä asui-

n ympäristön koettu että mitattu kaupunkimaisuus yhdistyy suurempaan vapaa-ajan asunnoilla vietettyyn aikaan verrattuna maaseutumaisempiin ympäristöihin. Myöskin asuinpaikan lähiympäristön korkeampi rakennustehokkuus sekä maankäytön intensiivisyys ovat yhteydessä kasvaneeseen öiden määrään vapaa-ajan asunnoilla. Vapaa-ajan asunnon omistaminen on odotetusti yhteydessä huomattavasti ei-omistajia suurempaan ajanviettoon vapaa-ajan asunnoilla. Muista taustatekijöistä etenkin yksilön korkeampi ikä ja suuremmat tulot yhdistyvät vapaa-ajan asumisen suurempaan suosioon.

Asuin ympäristön merkitys suhteessa muihin tekijöihin – mikä selittää vapaa-ajan asumisen määrää?

Kun kaikki muuttujat viedään yhdessä samaan, vapaa-ajan asunnoilla vietettyjen öiden määrää ennustavaan tilastolliseen malliin, saadaan selville vapaa-ajan asumista vahvimmin selittävät tekijät. Kun käytetään aineistoon parhaiten soveltuvaa menetelmää (vastemuuttujan nolla-arvojen yliedustuksen huomioiva negatiivinen binomijakauma, ZINB), havaitaan, että vapaa-ajan asumisen määrää selittävät lopulta vain yllättävän harvat muuttujat. Taustamuuttujien osalta vapaa-ajan asunnon omistaminen säilyttää odotetusti vahvan

selitysvoimansa. Demografisista ja sosioekonomisista tekijöistä ainoastaan ikä on lopulta selittävä tekijä. Yli 75-vuotiaat viettävät yli 2,7-kertaisen määrän öitä vapaa-ajan asunnoilla vuodessa verrattuna 18–24 -vuotiaisiin. 45–64 -vuotiaidenkin osalta ero nuoriin aikuisiin on noin 1,7-kertainen. Myös asumistoiiveilla on merkitystä: kun asuinympäristön rauhallsuuden tärkeys vastaajalle kasvaa viisiportaisella asteikolla yhden pykälän, nousee vapaa-ajan asunnoilla vietettyjen öiden määrä hieman alle 14 prosenttia.

Tutkielman varsinaisen kiinnostuksen kohteen, asuinympäristön ominaisuuksien osalta saadaan kiinnostavia tuloksia. Asuinympäristön koettu yleisluonne sekä vakituisten asunnon lähiympäristön rakennustehokkuus eli tiiveys ovat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vapaa-ajan asunnoilla vietettyjen öiden määrään. Koetun asuinympäristön osalta merkitsevä ero saadaan kaupungin keskustan ja haja-asutusalueen välille. Haja-asutusalueella maaseudulla asuvat viettävät keskimäärin 40 prosenttia vähemmän öitä vapaa-ajan asunnoilla vuodessa kuin ihmiset, jotka kokevat asuvansa kaupungin keskustassa (Kuvio 1). Myös asuinympäristön tiiveys on vahvasti yhteydessä vapaa-ajan asumiseen. Kun vakituisten asunnon lähiympäristön aluetehokkuus, eli rakennusten kerrosala suhteessa alueen pinta-alaan nousee yhdellä yksiköllä esimerkiksi 0,1:stä 1,1:een, kasvaa vapaa-ajan asunnoilla vietettyjen öiden määrä hieman yli 47 prosentilla (Kuvio 2). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Helsingin Arabianrannan kaltaisilla kerrostalovaltaisilla, melko tiiviisti rakennetuilla alueilla (aluetehokkuus 1,2) asuvat viettävät keskimäärin noin 24 yötä vuodessa vapaa-ajan asunnoilla. Väljemmin rakennetuilla, esimerkiksi Helsingin Landbon omaisilla pientaloalueilla (aluetehokkuus 0,1) asuvat puolestaan viettävät vapaa-ajan asunnoilla ennusteen mukaan keskimäärin vain noin 16 yötä.

Vakituisten asuinympäristön ja vapaa-ajan asumisen välillä on selkeä kytkös

Maisterintutkielmani tulokset osoittavat, että vakituinen asuinympäristö ja vapaa-ajan asuminen ovat Suomessa yhteydessä toisiinsa. Vaikka tulokset antavatkin viitteitä siitä, että asuinympäristö vaikuttaisi suoraan vapaa-ajan asumisen määrään, ei tällaista johtopäätöstä yhteyden syy-seuraussuhteesta voida aineistosta tehdä. On nimittäin esimerkiksi mahdollista, että kaupunkimaisessa ja tiiviissä ympäristössä asuminen on valittu täydentämään runsasta vapaa-ajan asumista. Vaikka asuinympäristön ja vapaa-ajan asumisen välisen syy-yhteyden suuntaa ei voidakaan todentaa, lie-

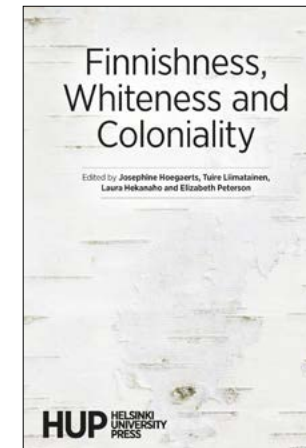
nee todennäköistä, että vakituinen asuinympäristö vaikuttaa vapaa-ajan asumisen määrään enemmän kuin vapaa-ajan asuminen vaikuttaa vakituisten asuinympäristön valintaan.

Joka tapauksessa voidaan todeta, että vakituisten asunnon ympäristö ja vapaa-ajan asuminen ovat kytköksissä toisiinsa, ja asuinympäristöllä on merkitystä yksilön tekemisissä asumiseen ja ajanviettoon liittyvissä ratkaisuissa. Tätä havaintoa ja tutkielman tuloksia voidaan tarkastella edelleen esimerkiksi suhteessa vallitseviin kaupunkisuunnittelun periaatteisiin. Jos tiivis kaupunkirakenne johtaa kasvavaan tarpeeseen viettää aikaa väljemmissä ja rauhallisemmissa ympäristöissä, tiivyyden tuomat hyödyt esimerkiksi ilmastopäästöjen osalta voivat jäädä saavuttamatta. Voidaan myös kysyä, tuottaako kaupunkirakenteen tiivistäminen kasvavissa määrin kokemuksia siitä, ettei vakituisten asuinympäristö vastaa omia toiveita? Mikä näin on, voi vapaa-ajan asumisen tarjoaman toisenlaisen ympäristön merkitys kasvaa entisestään tulevaisuudessa.

Lue lisää

- Czepkiewicz, Michał, Jukka Heinonen & Juudit Ottelin (2018). Why do urbanites travel more than do others? A review of associations between urban form and long-distance leisure travel. *Environmental Research Letters*, 13(7), 1–29.
- DeCarbon Home (2022). DeCarbon Home -tutkimushankkeen verkkosivut. <https://decarbonhome.fi>
- Grönholm, Nestori (2023). *Vakituisten asuinympäristön ominaisuuksien yhteys vapaa-ajan asuntojen käyttöön Suomessa*. Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston avoin julkaisuarkisto Helda.
- Lehtonen, Olli, Ossi Kotavaara, Toivo Muilu, Janne Huovari & Hilikka Vihinen (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra*, 132(2), 69–84.
- Strandell, Anna & C. Michael Hall (2015). Impact of the residential environment on second home use in Finland – Testing the compensation hypothesis. *Landscape and Urban Planning*, 133, 12–23.
- Suomen ympäristökeskus & Tilastokeskus (2023). *Yhdyskuntarakenteen seurantarajajärjestelmä (YKR). Rakennukset 2021*. YKR/SYKE ja TK. <https://ckan.ymparisto.fi/dataset/ykr-ruutuaineisto>
- Suomen ympäristökeskus (2018). *CORINE maanpeite 2018*. <https://ckan.ymparisto.fi/dataset/corine-maanpeite-2018>
- Suomen ympäristökeskus (2020). *Kaupunki-maaseutu-luokitus (YKR)*. <https://ckan.ymparisto.fi/dataset/kaupunki-maaseutu-luokitus-ykr>
- Tilastokeskus (2022). *Rakennukset ja kesämökit, Kesämökit alueittain, 1970–2022*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Uudenmaan liitto (2022). *Asumisen maankäyttötarpeisiin liittyviä tarkasteluja*.
- Voutilainen, Olli, Kirsi Korhonen, Ulla Ovaska & Hilikka Vihinen (2021). Mökkibarometri 2021. *Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus*, 47/2021. Luonnonvarakeskus.
- Weichhart, Peter (2015). Residential multi-locality: In search of theoretical frameworks. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 106(4), 378–391.

KIRJA-ARVIO

Hoegaerts, Josephine, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho, and Elizabeth Peterson, editors (2022). *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Helsinki: University of Helsinki Press.

The *Finnishness, Whiteness and Coloniality* article collection is a welcome contribution to furthering understanding about how Finnishness is constructed alongside whiteness (and simultaneously non-whiteness) and how these are informed by colonial structures and mindsets. The collection offers a wide range of concise case studies that clearly show Finnishness, whiteness, and coloniality re/produced in different contexts. Because of this, the book is very effective.

The 12-chapter collection is divided into four sections: "Imaginations of Finnishness", "Doing/Constructing Whiteness in Finland," "Representations of Belonging and Exclusion," and "Imperialism and Colonization." The first section examines how Finnishness is constructed through genetic research and media portrayals of these scientific findings (Aaro Tupasela), photographic bodily portrayals (Heidi Henriikka Mäkelä), and through mythologized histories (Saga

Rosenström & Barbora Ziackova). The second section turns to different ways whiteness and the self are constructed in relation to others. Marja Peltola and Ann Phoenix give insights on ways children in Finnish upper primary school take the centrality of whiteness for granted, Riikka Taavetti shows how the self is framed in contrast to "foreign" "others" in Finnish sexual autobiographies, and Jaanika Kingumets and Markku Sippola examine how Estonians in Finland frame the ethnic and racial position of themselves and others in online platforms.

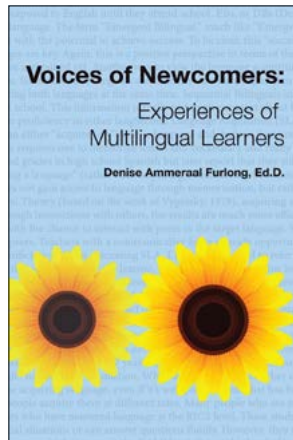
Tuire Liimatainen begins the third section with an analysis of the shifting racial and ethnic "politics of difference and sameness" in contemporary Sweden-Finnish identity politics, as seen through social media. Jasmine Kelekay next provides an insightful look at how Afro-Finnish rappers from East Helsinki create their own representations of the area to "talk back" to stigmatization rooted in classism and racism, followed by Riikka Tuori's interview study of how Jewish identities and experiences change with Finland and Finnishness, and how Finnish Jewishness is understood today. The final section of the book features a thoughtful reflection on the role of English language in Finland, in the context of (clashing) cultural, class, and colonial values (Elizabeth Peterson), a call to recognize the active work and harm of (settler) colonialism in Finland today and how it directly relates to Sámi life (Rauna Kuokkanen), and, finally, a comparative examination of how both Finns and Tatars engaged in the work of building empire and racial hierarchies in the 19th century in order to strengthen their own positions (Ainur Elmgren). The chap-

ters of the book are supported by a solid introduction by the collection's editors, Josephine Hoegaerts, Elizabeth Peterson, Tuire Liimatainen, and Laura Hekanaho, as well as a reflexive afterword by Suvi Keskinen.

The openly accessible collection will surely appeal to a range of audiences. It is clear enough to introduce the themes to readers who have not yet spent much time reflecting on these issues. It is situated sufficiently in current academic literature and theory to be useful for researchers already working with coloniality, whiteness, and ethnic identities. I also see it working well as an undergraduate- or graduate-level university course book – a social sciences or humanities course could quite easily be built around the articles as readings.

Collectively, the contributions well represent the kinds of important and innovative multidisciplinary research currently being conducted on Finnish racial, ethnic, and colonial entanglements. The articles directly yet respectfully draw attention to common assumptions, discourses, and representations that are premised on ethnic and racial hierarchies and colonial mentalities. As such, this book has the potential to make readers think about everyday situations in important new ways.

Samira Saramo
Senior Research Fellow
Migration Institute of Finland

Denise Ammeraal Furlong, EdD (2022). *Voices of Newcomers: Experiences of Multilingual Learners*. EduMatch. 246 p. ISBN: 978-1-953852-53-3.

Voices of Newcomers: Experiences of Multilingual Learners

The Delta Kappa Gamma (DKG) Society International's Educators Book Award Committee, of which I am also a member, chose the winning book for the year 2023: *Voices of Newcomers: Experiences of Multilingual Learners* by EdD Denise Ammeraal Furlong. She also participated in the international DKG conference in Tampere, Finland, in July 2023, where she gave a presentation based on her winning book.

According to the author, this book is meant to be a practical guide to maximising the learning experience that educators provide for Multilingual Learners (MLs), Newcomers and Students with Limited or Interrupted Formal Education (SLIFE). It includes what should be done immediately for those students and how to help them progress, both academically and with language acquisition. Denise Ammeraal Furlong

clearly defines the different terms connected with MLs since they tend to vary greatly.

Within the school setting, students are so-called 'Newcomers' if they have only been in a new country for a short amount of time before starting school. It is important to understand that every Newcomer has his/her own story and has his/her own needs. The author points out that no 'one size fits all' strategy exists. Students come from a variety of different backgrounds and situations. She sheds light on, for example, the situation of refugees and unaccompanied minors who can have memories of past traumas that they experienced prior to arriving at a new school. It is also significant to note that the schooling systems and norms in a new country may be quite different from what Newcomers have experienced previously.

Newcomers are sometimes viewed as a burden rather than as an opportunity to be agents of change for the lives of the entire class, as the author points out. No matter where the students begin their studies or come from in the world, their potential has no limits. Translanguaging, i.e. switching between languages, is a valid phase in language acquisition. It is the process of intentionally using words from both the primary and target language in order to express oneself.

Denise Ammeraal Furlong deals with the interesting idea of 'mirrors' versus 'windows'. When a student 'sees' oneself in the literature, that is like a mirror, whereas the student feels more of an outsider looking in (through a window) if the literature does not reflect her or his own culture. At a time when schools are becoming more diverse, it is significant that schools prioritise inclusi-

In the middle, the author of the book, EdD Denise Ammeraal Furlong. Janis Barr in the left and Elli Heikkilä in the right, who are members of the DKG Educators Book Award Committee. The picture is taken at Tampere Hall in the DKG international conference in July 2023.

ve texts that mirror children's life experiences and give them a window into understanding the experiences of others. The author also uses the concept of 'sliding doors', which offer a way to enter into another person's culture through literature and gain an understanding of one another and of different countries and cultures around the world. The more we learn about other cultures, the more we connect with one another.

The book also deals with parental and family perspectives, which is an essential issue as well. For many students' famili-

es, school is the first connection that they make when becoming engaged in their new country, as the author emphasises. Providing an environment in which parents are an integral part of the 'discussion' rather than simply being on the receiving end of information is crucial. The author wrote this book during the COVID-19 pandemic-related school closures, and so it includes one chapter about remote learning challenges.

The author uses rich language, and the book is easy to read. In the beginning of each chapter, she includes reflec-

tion questions, and later on reflection discussions, which enrich the overall content. The richness of the book can especially be found in the ready-to-use resources provided to support educators as they meet the needs of MLs.

Elli Heikkilä
Research Director Emerita
Migration Institute of Finland

Siirtolaisuusinstituutti on muuttoliikkeiden tutkimukseen ja dokumentoimiseen erikoistunut yksityinen tutkimuslaitos.

Tutkimme monipuolisesti muuttoliikkeiden ja yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta, perehtyen tutkimuksen koko kenttään, sen historiaan, nykytilaan ja tulevaisuuteen.

Tuotamme, tallennamme ja tuomme saataville muuttoliikkeitä koskevia aineistoja sekä osallistumme aktiivisesti muuttoliikkeisiin liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Olemme valtakunnallinen toimija ja merkittävä osa työstämme tapahtuu Suomessa, mutta tutkimuksellisenä kiinnostuksen kohteenamme ovat muuttoliikkeisiin liittyvät ilmiöt ja yhteisöt koko maailmassa.

Ajantasaista tietoa toiminnastamme:

www.siirtolaisuusinstituutti.fi
facebook.com/siirtolaisuusinstituutti
twitter.com/info_migration
uutiskirje.siirtolaisuusinstituutti.fi